

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ : ΝΕΟΤΕΡΗ & ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ
ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1993-2004

ΟΝ/ΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ : ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΠΑΛΤΣΙΩΤΗΣ

ΟΝ/ΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ : ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΥΚΙΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	3
 Κεφάλαιο 1 ^ο : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα κατά την διακυβέρνηση ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1993-1996</u>	6
Κεφάλαιο 1.1 : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο την περίοδο 1993-1996</u>	7
Κεφάλαιο 1.2 : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στον Κεντρώο Τύπο την περίοδο 1993-1996</u> ..	13
 Κεφάλαιο 2 ^ο : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα κατά την διακυβέρνηση ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1996-2000</u>	18
Κεφάλαιο 2.1 : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο την περίοδο 1996-2000</u>	18
Κεφάλαιο 2.2 : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στον Κεντρώο Τύπο την περίοδο 1996-2000</u> ..	23
 Κεφάλαιο 3 ^ο : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα κατά την διακυβέρνηση ΠΑΣΟΚ την περίοδο 2000-2004</u>	26
Κεφάλαιο 3.1 : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο την περίοδο 2000-2004</u>	26
Κεφάλαιο 3.2 : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στον Κεντρώο Τύπο την περίοδο 2000-2004</u> ...	28
 Κεφάλαιο 4 ^ο : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στην επιστημονική κοινότητα, στην κοινή γνώμη, στην εκκλησία, σε οργανώσεις και φορείς στην Ελλάδα την περίοδο 1993-2004</u>	33
Κεφάλαιο 4.1 : <u>Το Μακεδονικό Ζήτημα στην επιστημονική κοινότητα και στην κοινή γνώμη στην Ελλάδα την περίοδο 1993-2004</u>	33

Κεφάλαιο 4.2 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στην εκκλησία, σε οργανώσεις και φορείς την περίοδο 1993-2004.....	43
--	----

Συμπεράσματα:.....	51
Βιβλιογραφία :	59
Περίληψη :	63

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά την διάρκεια διακυβέρνησης της χώρας από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1993-2004, αρχικά υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου και μετέπειτα υπό τον Κώστα Σημίτη, σημειώθηκαν ραγδαίες εξελίξεις σχετικά με το Μακεδονικό Ζήτημα, οι οποίες μπορεί να μην επίλυσαν οριστικά το θέμα αλλά συνέβαλλαν καθοριστικά στην διαμόρφωση και την τροπή του. Στις 16 Φεβρουαρίου 1994 η Ελλάδα κηρύσσει μονομερές εμπάργκο στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), εξαιτίας του προβλήματος που ανέκυψε με την ονομασία της γειτονικής χώρας. Ο πρωθυπουργός, Ανδρέας Παπανδρέου, ανακοινώνει την άμεση διακοπή της λειτουργίας του ελληνικού προξενείου στα Σκόπια και της διακίνησης εμπορευμάτων από και προς τη χώρα αυτή, μέσω του λιμένος της Θεσσαλονίκης. Στις 13 Σεπτεμβρίου του 1995 υπογράφεται στη Νέα Υόρκη από τους υπουργούς Εξωτερικών Ελλάδος και ΠΓΔΜ, Κάρολο Παπούλια και Στέβκο Τσερβενκόφσκι, η λεγόμενη «Ενδιάμεση Συμφωνία», που ρυθμίζει τις σχέσεις των δύο κρατών. Η Συμφωνία θα ετίθετο σε ισχύ κατόπιν ενός μηνός και προέβλεπε ότι : 1) Οι δύο πλευρές αποδέχονται τα υπάρχοντα σύνορα ως απαραβίαστα και δηλώνουν ότι σέβονται αμοιβαία την εδαφική τους ακεραιότητα, 2) η Ελλάδα θα αναγνωρίσει τα Σκόπια με την προσωρινή ονομασία ΠΓΔΜ, μόλις η συμφωνία τεθεί σε ισχύ και οι δύο χώρες θα δημιουργήσουν γραφεία συνδέσμου στις πρωτεύουσές τους, 3) η ΠΓΔΜ θα προχωρήσει σε αλλαγή του συμβόλου που υπάρχει στη σημαία της (αντί του Ήλιου της Βεργίνας θα υιοθετήσει τον ακτινοφόρο ήλιο σε κόκκινο φόντο), 4) η ΠΓΔΜ θα διακηρύξει ότι το Σύνταγμα της δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως διεκδίκηση ελληνικού εδάφους ή ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις της Ελλάδας, 5) οι δύο πλευρές θα εργαστούν για την ελεύθερη

διακίνηση προσώπων και αγαθών μεταξύ των δύο χωρών και η Ελλάδα θα άρει το εμπάργκο κατά της ΠΓΔΜ.¹

Το 1995, ειδικότερα, δραστηριοποιήθηκε ο Σάιρους Βάνς (ο απεσταλμένος του Ο.Η.Ε. για το Μακεδονικό ο οποίος είχε θητεύσει στο παρελθόν ως υπουργός Στρατιωτικών επί προεδρίας Τζον Κένεντι και Λίντον Τζόνσον), από κοινού με τον Μάθιου Νίμιτς, τον εκπρόσωπο του Προέδρου Κλίντον για το Μακεδονικό. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν να συνομολογηθεί στη Νέα Υόρκη, από τους υπουργούς Εξωτερικών Κάρολο Παπούλια και Στέβκο Τσερβενκόφσκι (13 Σεπτεμβρίου 1995) , η ενδιάμεση ή μεταβατική συμφωνία Ελλάδας- Π.Γ.Δ.Μ. που απαγόρευε τις εχθρικές ενέργειες και την προπαγάνδα και αποδέχθηκε την αλλαγή του συμβόλου στη σημαία της Π.Γ.Δ.Μ. Επίσης συμφωνήθηκε η Ελλάδα να μην εγείρει αντιρρήσεις στην αίτηση ή τη συμμετοχή της Π.Γ.Δ.Μ. σε διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακούς οργανισμούς και θεσμούς, των οποίων είναι μέλος η Ελλάδα. Η Ελλάδα όμως επιφυλάσσεται του δικαιώματος να προβάλλει ενστάσεις σε οποιανδήποτε συμμετοχή αν η Π.Γ.Δ.Μ. πρόκειται να αναφερθεί σε τέτοιους οργανισμούς ή θεσμούς διαφορετικά απ'ότι προβλέπεται από την Απόφαση 817 (7 Απριλίου 1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (δηλαδή ως Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας).Επίσης διευκρινιζόταν ότι οποιαδήποτε διαφορά ή αμφισβήτηση που θα προκύψει μεταξύ των μερών, σχετικά με την ερμηνεία ή εφαρμογή αυτής της Ενδιάμεσης συμφωνίας, θα είναι δυνατόν να τεθεί από οποιοδήποτε από τα δύο μέρη στο Διεθνές Δικαστήριο, με εξαίρεση τη διαφορά ως προς το όνομα που θα επιλυθεί με διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε.²

Εν τω μεταξύ η Ελλάδα δέχτηκε να άρει το εμπάργκο και να αναγνωρίσει την Π.Γ.Δ.Μ. με αντάλλαγμα την αντικατάσταση από τη σημαία της γειτονικής χώρας του ήλιου της Βεργίνας. Κατά την ίδια περίοδο πραγματοποιήθηκαν πολλές συνομιλίες στη Νέα Υόρκη σχετικά με την ονομασία με τη μεσολάβηση του Βάνς και του Νίμιτς και στη συνέχεια και του Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ (πρεσβευτής των Η.Π.Α. στη Γερμανία και βοηθός υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α. σε ευρωπαϊκές και καναδικές υποθέσεις). Στο πλαίσιο αυτό τα Σκόπια πρότειναν στην Αθήνα να ισχύει το όνομα Δημοκρατίας της Μακεδονίας για όλες τις χώρες, πλην της Ελλάδας που θα μπορούσε στις μεταξύ τους διμερείς σχέσεις να την αποκαλεί διαφορετικά. Η Αθήνα δεν μπορούσε να δεχτεί αυτή τη λύση.³

¹ Γεώργιος Δουδούμης, “ Προβλήματα και προοπτικές των διμερών σχέσεων της Ελλάδος με Αλβανία, ΠΓΔΜ και Βουλγαρία”, στο “ ΒΑΛΚΑΝΙΑ,ΕΥΘΡΑΣΤΕΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ” , Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, εκδόσεις ΗΡΟΔΟΤΟΣ, Αθήνα, 2018, σελ.88-91.

² Χρήστος Νεράτζης, Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, Λευτέρης Παπακώστας, “Το Μακεδονικό Ζήτημα, ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ”, εκδόσεις ΑΓΓΕΛΑΚΗ, Αθήνα, 2019, σελ. 386-388.

³ Αλέξης Ηρακλείδης, “ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1878-2018, Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες”, εκδόσεις ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα, 2019, σελ.161-165.

Παρά τις παραβιάσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας από την κυβέρνηση της Π.Γ.Δ.Μ. η ελληνική κυβέρνηση υπό τον διάδοχο του Α. Παπανδρέου, Κ. Σημίτη προχώρησε, με αντιδράσεις, σε μια σειρά από ενέργειες που αποσκοπούσαν στην επίλυση του ζητήματος. Αποτελεί άλλωστε κοινό μυστικό πως σε καμία περίπτωση δεν ευνοούσε την ελληνική κυβέρνηση η μονιμοποίηση ενός τέτοιου προβλήματος. Η αφετηρία των ενεργειών αυτών ξεκίνησε στις 31/1/1997 όταν ο τότε υπουργός των Εξωτερικών Θεόδωρος Πάγκαλος δήλωσε ότι το ζήτημα θα διευθετηθεί με υπευθυνότητα από μία τολμηρή κυβέρνηση η οποία δεν υπολογίζει εκβιασμούς και πιέσεις. Προσέθεσε μάλιστα πως σε αντίθετη περίπτωση, η λύση θα προέλθει από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., το οποίο θα υιοθετήσει το όνομα «Μακεδονία» για την γειτονική χώρα. Στις 7/2/1998, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Κώστας Σημίτης, απαντώντας σε σχετική ερώτηση, τόνισε ότι η θέση της ελληνικής κυβέρνησης δεν έχει τροποποιηθεί και ότι επιδιώκει επίλυση του ονοματολογικού, αλλά με λύση, που δεν θα περιλαμβάνει τον όρο Μακεδονία ή παράγωγά του. Αναφορικά με τις πρόσφατες δηλώσεις του Θεόδωρου Πάγκαλου σχολίασε πως ανέκαθεν ο κ. Πάγκαλος διατηρούσε την αυτονομία του σε κομβικά ζητήματα, παίρνοντας σαφείς αποστάσεις από τον τέως υπουργό Εξωτερικών.⁴

Στον ερχόμενο χρόνο, δεν σημειώθηκε σημαντική εξέλιξη στη διαδικασία επίλυσης του ονοματολογικού μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ.. Ωστόσο στις 4 Μαρτίου 1998 η ελληνική κυβέρνηση δια του εκπροσώπου της, Δ. Ρέππα, αποκάλυψε το γειτονικό κράτος «Μακεδονία των Σκοπίων», γεγονός που στηλιτεύτηκε δριμύτατα από τις λοιπές πολιτικές δυνάμεις της χώρας. Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος σημείωσε, πως αυτή θα ήταν η προσφορά της Ελλάδας στις διαπραγματεύσεις της Ν.Υόρκης. Ωστόσο και αυτή η πρόταση απορρίφθηκε από την κυβέρνηση της γείτονος.⁵

Στις 11 Μαΐου του 1999 συναντώνται ο πρωθυπουργός των Σκοπίων, Λιούπτσο Γκεοργκιέφσκι, και ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Κώστας Σημίτης, στο περιθώριο του Βαλκανικού Οικονομικού Συνεδρίου στη Θεσσαλονίκη. Ο κ. Σημίτης, δηλώνει ότι το θέμα της ονομασίας, θα παραμείνει ως διαφορά στον ΟΗΕ, ευελπιστώντας ότι η στενή οικονομική συνεργασία θα μειώσει βαθμιαία την απόσταση. Από την πλευρά του ο κ. Γκεοργκιέφσκι, δήλωσε ότι η Ελλάδα κατέχει ήδη την πρώτη θέση στις ξένες επενδύσεις στα Σκόπια. Ανακοίνωσε επίσης τη δημιουργία δύο ελευθέρων βιομηχανικών ζωνών, μία εκ των οποίων θα βρίσκεται στα σύνορα Ελλάδας-ΠΓΔΜ. Εντωμεταξύ, υπογράφεται πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ του ελληνικού ΔΙΠΕΚ (Διαβαλκανικό και Παρευξείνιο Επιχειρησιακό Κέντρο) και του Γραφείου Ιδιωτικοποίησης των Σκοπίων.⁶

Σε αντίστοιχο κλίμα συνεχίστηκαν οι αβυσσικές σχέσεις των δύο κρατών, τόσο κατά το 2001, όσο και το 2002. Ο πρωθυπουργός μάλιστα της Π.Γ.Δ.Μ. δήλωσε πως μετά

⁴ Νικόλαος Μέρτζος, “*Το Μακεδονικό*”, εκδόσεις Μίλητος, Αθήνα, 2018, σελ. 145-150.

⁵ Χρήστος Αντωνιάδης, “*Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Το θέμα της ονομασίας, η Ενδιάμεση Συμφωνία του 1995, Σχέσεις της ΠΓΔΜ με την Βουλγαρία, η κρίση του 2001)*”, στο “*ΒΑΛΚΑΝΙΑ, Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΡΙΚΥΜΙΑ, Η Νοτιοανατολική Ευρώπη του Χθες και του Σήμερα, μια αναδρομή*”, Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΛΙΑ, Αθήνα, 2021, σελ.264-267.

⁶ Νικόλαος Μέρτζος, “*Το Μακεδονικό*”, σελ. 150-155.

το πέρας των συζητήσεων με την ελληνική κυβέρνηση διαπίστωσε ότι το κλίμα στην Ελλάδα είναι πλέον ώριμο για την επίλυση του ζητήματος, αλλά ο ίδιος αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα με την αντιπολίτευση της χώρας του, η οποία δεν αποδεχόταν ως όνομα για την χώρα του διαφορετικό από αυτό της Μακεδονίας.⁷

Στις 25 Οκτωβρίου του 2000 το θέμα της ονομασίας της ΠΓΔΜ θέτει ο πρωθυπουργός στον ομόλογό του Λιούπτσο Γκεοργκιέφσκι, σε συνάντηση τους στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής των Βαλκανικών Χωρών στα Σκόπια. Ο κ. Σημίτης επισημαίνει ότι το ζήτημα αυτό πρέπει να λυθεί νωρίτερα από το περιθώριο των δύο ετών που προβλέπει η διμερής συμφωνία και ζητά από τα Σκόπια να συμβάλουν θετικά στην επίλυσή του. Ο κ. Γκεοργκιέφσκι αναφέρει ότι η ελληνοσκοπιανή διένεξη για το όνομα περνά σε νέα φάση, με στόχο την επίλυση της το συντομότερο δυνατόν και αποδέχεται την πρόταση του Κ. Σημίτη, ότι ταυτόχρονα με τις συνομιλίες που διεξάγονται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, να εμπλακούν άμεσα και οι κυβερνήσεις, με συναντήσεις των ΥΠΕΞ ή ακόμη και των πρωθυπουργών. Αντίστοιχες απόψεις εξέφρασαν οι δύο πρωθυπουργοί στο πλαίσιο της Άτυπης Συνόδου Κορυφής των Βαλκανικών Χωρών στα Σκόπια στις 22 Φεβρουαρίου του 2001.⁸

Στις 9 Σεπτεμβρίου του 2001 ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Γιώργος Παπανδρέου ζητά την συμβολή της Ε.Ε. και του ύπατου αρμοστή για θέματα εξωτερικής πολιτικής Χαβιέ Σολάνα για τη διευθέτηση του ονόματος της ΠΓΔΜ, με μία κοινά αποδεκτή λύση από πλευρές εκατέρωθεν Αθήνας και Σκοπίων, στο άτυπο συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων στις Βρυξέλλες. Τέλος στις 22 Νοεμβρίου του 2002, ο πρόεδρος της ΠΓΔΜ, Μπόρις Τραϊκόφσκι, συναντάται με τον Έλληνα πρωθυπουργό, Κώστα Σημίτη, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Πράγα. Οι δύο άνδρες συνηγορούν να ενθαρρύνουν τη διαδικασία διαλόγου για το όνομα, στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης του ΟΗΕ.⁹

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθώ εκτενώς με τις προσλήψεις του Μακεδονικού από σύσσωμο το Ελληνικό Κοινοβούλιο την χρονική περίοδο 1993-2004, δηλαδή την διακυβέρνηση της χώρας από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, Ανδρέα Παπανδρέου και Κώστα Σημίτη, καθώς και πως αποτυπώνεται η διαχείριση του ζητήματος αυτού στις Κεντρώες εφημερίδες, *Το Βήμα* και *Τα Νέα*, στον ελληνικό λαό, στην εκκλησία, στους φορείς, στις οργανώσεις αλλά και στην επιστημονική κοινότητα της χώρας. Θα επιχειρηθεί μια αποτίμηση του βαθμού προόδου του ζητήματος κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, της ωριμότητας του ελληνικού συστήματος να διαχειριστεί ένα μείζον εθνικό ζήτημα και την πρόσληψη του ζητήματος αυτού από την ελληνική κοινωνία γενικότερα.

⁷ Σπυρίδων Σφέτας, “Οι Μεταλλάξεις του Μακεδονικού”, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2018, σελ. 230-236.

⁸ Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, “Το Μακεδονικό Ζήτημα, Μια κοινωνιολογική προσέγγιση”, εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2019, σελ. 145-148.

⁹ Βασίλης Κ. Γούναρης, “Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις”, εκδόσεις ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, Αθήνα, 2010, σελ. 89-92.

Κεφάλαιο 1^ο: Το Μακεδονικό Ζήτημα κατά την διακυβέρνηση ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1993-1996

Κεφάλαιο 1.1 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο την περίοδο 1993-1996

Στις 24 Ιανουαρίου του 1994 διεξάγεται συζήτηση προ ημερησίας διατάξεως στη Βουλή για το ζήτημα των Σκοπίων. Η κυβέρνηση δηλώνει ότι δεν θα αναγνωρίσει την ΠΓΔΜ με το όνομα Μακεδονία ή παράγωγά του και ότι η επανέναρξη του διαλόγου θα συμβεί μόνο όταν η κυβέρνηση του προέδρου Κίρο Γκλιγκόροφ αποδείξει εμπράκτως τη βούλησή της για συνομιλίες. Η Νέα Δημοκρατία πρότεινε επανάληψη του διαλόγου στα πλαίσια του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η Πολιτική Άνοιξη ζητούσε την επαναφορά του ζητήματος στα πλαίσια του ΟΗΕ. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος αξίωνε τον απευθείας διάλογο με τα Σκόπια χωρίς την εμμονή στο ζήτημα του ονόματος. Πιο συγκεκριμένα, ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου υπεραμύνθηκε των επιλογών του υπουργού Εξωτερικών, Κάρολου Παπούλια, να στείλει επιστολή στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, Μπούτρος-Μπούτρος Γκάλι. Η αξιωματική αντιπολίτευση επέρριψε ευθύνες στον Κ. Παπούλια για την αναστολή των συνομιλιών από τον αμερικανό διαμεσολαβητή Σάιρους Βανς και την ενδυνάμωση των σχέσεων της Ε.Ε. με τα Σκόπια. Ο Ανδρέας Παπανδρέου στάθηκε σε τρία μοιραία λάθη της προηγούμενης κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας υπό τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη τα οποία ήταν : 1) Η κοινή θέση των Υπουργών Εξωτερικών στην σύνοδο στις 16/12/1991. Σύμφωνα με αυτήν και κατόπιν πιέσεων που άσκησε ο Γερμανός υπουργός εξωτερικών, Χάνς Ντίτριχ Γκένσερ, προς τους Ευρωπαίους ομολόγους του, οι 12 υπουργοί εξωτερικών της Ε.Ε. αποφάσισαν ν' αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία της Σλοβενίας, της Κροατίας και της «Μακεδονίας». Στην περίπτωση της «Μακεδονίας» ζητούσαν από την πρώην γιουγκοσλαβική δημοκρατία να προβεί σε συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις ότι δεν αξιώνει εδαφική επέκταση στα όμορα κράτη και πως δεν θα ασκήσει προπαγάνδα επ'αυτού. 2) Το ευρωπαϊκό συμβούλιο στο Εδιμβούργο ενσωματώνει την έκθεση Ο' Νηλ στα κριτήρια(αποστολή ειρηνευτικής αποστολής στα «Σκόπια» ώστε ν' αποτραπεί η επέκταση του πολεμικού μετώπου του γιουγκοσλαβικού εμφυλίου στο Νότο με παράλληλη χορήγηση ανθρωπιστικής αρωγής) και ενθαρρύνει ουσιαστικά τα «Σκόπια» να κινηθούν προς το επίπεδο των Ηνωμένων Εθνών. Συμφωνεί και συναινεί η κυβέρνηση Μητσοτάκη να χορηγηθεί οικονομική, ανθρωπιστική και τεχνική βοήθεια προς τα Σκόπια. 3) Η εισδοχή στον ΟΗΕ των «Σκοπίων» με την θετική ψήφο και συγκαταμέριση της Ελλάδος. Ο Ανδρέας Παπανδρέου κατηγόρησε την Ν.Δ. ότι είχε αποδεχθεί τη χρήση του όρου Μακεδονία ενώ ο Γκλιγκόροφ συνέχιζε την αδιαλλαξία του. Ο Παπανδρέου επιδοκίμασε την επιστολή του Παπούλια

στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ και στα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, όπου τόνιζε πως δεν αρνείται τις διαπραγματεύσεις αλλά απαιτεί αυτές να διεξαχθούν αφότου εγκαταλείψουν τα Σκόπια τις προκλήσεις. Κατέστησε σαφές η επιστολή στην Διάσκεψη για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη, στα Ηνωμένα Έθνη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στον Αμερικανό Πρόεδρο Μπιλ Κλίντον ότι ο διάλογος θα ξεκινήσει μόλις τα Σκόπια απεμπολήσουν τον αλυτρωτισμό τους. Χαρακτηριστική αποστροφή της ομιλίας του ηγέτη του ΠΑΣΟΚ ήταν η ακόλουθη « *Η κυβέρνηση του Κ. Μητσοτάκη υπέπεσε σε ολέθρια λάθη για το Μακεδονικό ζήτημα αλλά ευτυχώς η κυβέρνησή μας επανέφερε την Ελλάδα σε διαπραγματευτική θέση ισχύος*». Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Μιλτιάδης Έβερτ, άσκησε κριτική για την καθυστέρηση της συζήτησης για 30 ημέρες, για αφωνία της κυβέρνησης Παπανδρέου στις Βρυξέλλες που δεν έθεσε το θέμα και ότι το Μακεδονικό είναι ευρύτερο ζήτημα της Βαλκανικής. Επεσήμανε τους κινδύνους για προσέγγιση Βουλγαρίας- Τουρκίας και δημιουργίας της Μεγάλης Αλβανίας. Διαφώνησε και με τον διαμελισμό των Σκοπίων αλλά και με την πολιτική κατευνασμού. Ανέφερε, τέλος ότι ένα πιθανό εμπάργκο (κλείσιμο των συνόρων) θα έστρεφε τα Σκόπια στην αγκαλιά της Τουρκίας και ένα βέτο στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα δημιουργούσε εχθρούς στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Η Γενική Γραμματέας της κεντρικής επιτροπής του Κ.Κ.Ε., Αλέκα Παπαρρήγα, επεσήμανε ότι όλα τα κόμματα πλην του δικού της στηρίζουν τις εχθροπραξίες στη Βοσνία, ταυτίζονται με τους Ευρωπαίους και Νατοϊκούς συμμάχους στην διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και πως το ζήτημα των Σκοπίων πρέπει να συμπεριληφθεί στις ιμπεριαλιστικές παρεμβάσεις του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια και στην Μέση Ανατολή και να μην εξεταστεί αποσπασματικά. Η Α. Παπαρρήγα πιστεύει πως οι μεγάλες δυνάμεις προωθούν την πολιτική του διαίρει και βασίλευε σε όλη τη χερσόνησο του Αίμου.¹⁰

Στις 10 Φεβρουαρίου του 1994 ο βουλευτής της Πολιτικής Άνοιξης, Στέφανος Στεφανόπουλος, υπέβαλλε ερώτηση προς τον υπουργό Εξωτερικών, Κάρολο Παπούλια, σχετικά με την αναγνώριση των Σκοπίων από την Αμερικανική κυβέρνηση, επιρρίπτοντας ευθύνες στην ελληνική κυβέρνηση για επίδειξη αδράνειας και μη ενημέρωση των Αρχηγών των λοιπών κομμάτων. Η ερώτηση είχε 3 σκέλη : 1) Από πότε γνώριζε η Ελληνική κυβέρνηση την πρόθεση της Αμερικανικής για αναθεώρηση της στάσης σχετικά με το θέμα των Σκοπίων ? 2) Γιατί επέδειξε η Ελληνική κυβέρνηση αδράνεια όλο αυτό το κρίσιμο χρονικό διάστημα ? 3) Γιατί υπήρξε απουσία ενημέρωσης των Πολιτικών Αρχηγών, του Ελληνικού λαού και του συνόλου των δυνάμεων του Ελληνισμού ? Ο υφυπουργός Εξωτερικών, Γεώργιος Παπανδρέου, απάντησε πως δεν υπήρχε ολιγωρία από την κυβέρνηση. Απλώς δεν υπήρχε η δυνατότητα παρέμβασης καθώς παρασύρθηκαν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής από την αναγνώριση του γειτονικού κρατιδίου από την Αυστραλία και τη Ρωσία. Αντιθέτως, ισχυρίστηκε, πως η κυβέρνηση συνέβαλλε στην καθυστέρηση της αναγνώρισης αφού οι ΗΠΑ αναγνώρισαν τα Σκόπια έπειτα από 60 χώρες. Επανήλθε ο Στέφανος Στεφανόπουλος και κατηγόρησε τον κύριο Παπανδρέου ότι συναντήθηκε με τον πρέσβη των ΗΠΑ στην Ελλάδα, Τόμας Νάιλς, χωρίς προηγουμένως ο πρέσβης της

¹⁰ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 24/01/1994, σελ. 20-25.

Ελλάδας στις ΗΠΑ, Λουκάς Τσίλας, να ενημερωθεί για την έκβαση της υπόθεσης. Ο κύριος Παπανδρέου απάντησε πως δυστυχώς η Ελλάδα δεν διαθέτει το ειδικό βάρος να καθορίσει την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ σημειώνοντας χαρακτηριστικά « *Η Αμερικανική υπερδύναμη αναγνώρισε τα Σκόπια πολύ μεταγενέστερα από άλλες χώρες κάτι που συνιστά επιτυχία της ελληνικής διπλωματίας*». ¹¹ [11]

Στις 16 Φεβρουαρίου του 1994 η Ελλάδα κηρύσσει μονομερές εμπάργκο στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας εξαιτίας του ζητήματος της ονομασίας που ταλανίζει τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Ο πρωθυπουργός, Ανδρέας Παπανδρέου, ανακοινώνει την άμεση διακοπή λειτουργίας του ελληνικού προξενείου στα Σκόπια και την παύση διακίνησης εμπορευμάτων από και προς τη γείτονα χώρα μέσω του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Ο αγορητής της Νέας Δημοκρατίας στη Βουλή, Παπαδόγγονας Αλέξανδρος, επικρότησε την ενέργεια της κυβέρνησης και ζήτησε ακόμη πιο σθεναρή στάση απέναντι στην κιβδηλεία και παραχάραξη της ιστορίας που επιχειρούν τα Σκόπια. Παρεμφερή στάση κράτησε και ο εισηγητής της Πολιτικής Άνοιξης, Οικονομόπουλος Νικόλαος, ο οποίος τόνισε πως είναι καλοδεχούμενη, έστω και με κωλυσιεργία, η στάση πυγμής του ΠΑ. ΣΟ.Κ. απέναντι στο νεότευκτο γειτονικό κράτος. Στον αντίποδα, ο εκπρόσωπος του Κ.Κ.Ε. στην ημερήσια συνεδρίαση, Αραβανής Γεράσιμος, αντιτέθηκε στην απόφαση της κυβέρνησης σημειώνοντας πως αυτή θα εξουθενώσει οικονομικά τα Σκόπια. Αυτός ο στραγγαλισμός της ΠΓΔΜ θα την αποξενώσει από τα ελληνικά ερείσματα και θα πυροδοτήσει δυσμενείς εξελίξεις και αστάθεια σε όλη την Βαλκανική. Τόνισε πως το οικονομικό και εμπορικό εμπάργκο στα Σκόπια θα ευνοήσει το εγχώριο και ξένο κεφάλαιο που θα το παρακάμψει αλλά και τους Αμερικανικούς σχεδιασμούς για περεταίρω κατάτμηση των Βαλκανικών κρατών με απώτερο σκοπό την πλήρη χειραγώγηση και επικυριαρχία τους από το ΝΑΤΟ. ¹²

Στις 13 Απριλίου του 1994 ο βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας, Γεώργιος Σουφλιάς, κατηγορεί τον βουλευτή του ΠΑ.ΣΟ.Κ., Ευάγγελο Βενιζέλο, ότι έφερε το νομοσχέδιο για δήμευση της Βασιλικής περιουσίας των Γλυξβούργων και στέρησης της ιθαγένειας-υπηκοότητας του έκπτωτου μονάρχη Κωνσταντίνου του Β' για ν' αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη για την παραπομπή της Ελλάδος στο Ευρωπαϊκό δικαστήριο εξαιτίας του εμπάργκο στα Σκόπια. Ο Ευάγγελος Βενιζέλος απάντησε δριμύτατα, κατηγορώντας τη Νέα Δημοκρατία για λαϊκισμό και ότι υπονομεύει το αρραγές μέτωπο της χώρας στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής για μικροπολιτικές σκοπιμότητες. Ένα ενδεικτικό απόσπασμα της εισήγησης του Ε. Βενιζέλου είναι το εξής « *Η Ν.Δ. αντί να επικροτήσει την επιστροφή της παρανόμως κτηθείσας βασιλικής περιουσίας στο ελληνικό δημόσιο, μέτρο που είναι προς όφελος σύσσωμου του ελληνικού λαού, εκτοξεύει*

¹¹ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 10/02/1994, σελ. 30-36.

¹² Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 16/02/1994, σελ. 50-54.

*εθνικιστικά και λαϊκίστικα πυροτεχνήματα για να αλιεύσει στα θολά νερά της ακροδεξιάς ψήφου που προέρχεται από το υπέρ-εθνικιστικό ακροατήριο».*¹³

Στις 26 και 27 Ιουνίου του 1995 στην σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις Κάννες ο Γάλλος Πρόεδρος, Ζακ Σιράκ, και ο Γερμανός υπουργός εξωτερικών, Κλάους Κίνκελ, ζητούν επιτακτικά την άρση του εμπάργκο υποστηρίζοντας ότι αποσταθεροποιεί τα Σκόπια. Ο Ανδρέας Παπανδρέου υπεραμύνθηκε την ελληνική στάση, τονίζοντας ότι το ζήτημα βρίσκεται ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου υπογραμμίζοντας την απαλλακτική πρόταση του γενικού εισαγγελέα. Προσέθεσε επίσης πως ο διάλογος με την ΠΓΔΜ συνεχίζεται στα πλαίσια του Ο.Η.Ε. και η τυχόν στασιμότητα οφείλεται στην αδιάλλακτη στάση του Προέδρου Γκλιγκόροφ. Στην Αθήνα, τα κόμματα της αντιπολίτευσης μέμφονται την κυβέρνηση για ελλιπή προετοιμασία, ανεπαρκή εκπροσώπηση και αιφνιδιασμό από τις εξελίξεις. Ν.Δ. και Κ.Κ.Ε. ζητούν σύγκληση της Ολομέλειας της Βουλής, η Πολιτική Άνοιξη την σύγκληση του Συμβουλίου Πολιτικών Αρχηγών και ο Συνασπισμός με τον Νίκο Κωνσταντόπουλο τη δημιουργία συμβουλίου εξωτερικής πολιτικής.¹⁴

Στις 13 Σεπτεμβρίου 1995 μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, η Ν.Δ. στηλιτεύει τη συμφωνία διότι δεν επιλύει το ζήτημα του ονόματος και δεν διασφαλίζει τα εθνικά μας συμφέροντα. Η Πολιτική Άνοιξη ζητά την διενέργεια δημοψηφίσματος και προειδοποιεί ότι θα καταθέσει πρόταση μομφής και δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στη Βουλή. Το Κ.Κ.Ε. θεωρεί ότι η συμφωνία που συνήφθη μεταξύ των δύο κρατών υπό τις ευλογίες των Η.Π.Α. είναι ατελής και ανολοκλήρωτη και δεν διευθετεί ουσιαστικά τις διαφορές των δύο κρατών. Ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου θεωρεί πως η συμφωνία ανοίγει τον δρόμο για την εξομάλυνση των σχέσεων των δύο χωρών και ζητά ξανά τη σύγκληση του συμβουλίου εξωτερικής πολιτικής στο πλαίσιο των πολιτικών αρχηγών και της ολομέλειας της Βουλής.¹⁵

Στις 6 Νοεμβρίου 1995 διεξάγεται προ ημερησίας διάταξη για το Μακεδονικό. Ο πρωθυπουργός, Ανδρέας Παπανδρέου, δεσμεύεται να προσκομίσει στη Βουλή νομοσχέδιο προς κύρωση για το ονοματολογικό της ΠΓΔΜ σε ενδεχόμενο που τελεσφορήσουν θετικά οι διαπραγματεύσεις. Ο επίτιμος πρόεδρος της Ν.Δ. Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, εξαπολύει μύδρους κατά του τέως υπουργού Εξωτερικών και νύν επικεφαλής της Πολιτικής Άνοιξης, Αντώνη Σαμαρά, για αδιαλλαξία, δολιχοδρομίες και αποστασία κατά τον χειρισμό του θέματος των Σκοπίων από την προηγούμενη κυβέρνηση της Ν.Δ. την περίοδο 1990-1993. Ο αρχηγός της Πολιτικής Άνοιξης και πρώην υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης Μητσοτάκη, Αντώνης Σαμαράς

¹³ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 13/04/1994, σελ. 21-24

¹⁴ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 27/06/1995, σελ. 13-17.

¹⁵ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 13/09/1995, σελ. 15-19.

επικαλείται συμπαιγνία Ν.Δ.-ΠΑ.ΣΟ.Κ. με σκοπό την αποδοχή σύνθετης συμφωνίας, καταθέτει πρόταση δημοψηφίσματος και προτείνει δύο λύσεις : Τα Σκόπια θα πρέπει να μετατραπούν σε ομοσπονδία καντονιών (Αλβανικό, Σερβικό, Ελληνικό, Βουλγαρικό) ή να απορροφηθούν στη Νέα Γιουγκοσλαβία (Σερβία-Μαυροβούνιο). Ευθύνες στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ και στα κόμματα της Ν.Δ. και της Πολ. Αν. επιρρίπτει η γ.γ. του Κ.Κ.Ε., Αλέκα Παπαρήγα, αλλά και δύο άλλοι βουλευτές του Κ.Κ.Ε., Δήμος Κουμπούρης και Ορέστης Κολοζώφ, οι οποίοι είναι ένθερμοι υποστηρικτές ενός αμοιβαία επωφελούς συμβιβασμού τονίζοντας πως στην περίπτωση που χρησιμοποιηθεί ο όρος Μακεδονία ή παράγωγά του, αυτό θα υποδηλώνει γεωγραφικό προσδιορισμό και όχι εθνογλωσσικό. Τέλος, με παρέμβασή του ο τέως υφυπουργός Δημοσίας Τάξεως της Ν.Δ., Κωνσταντίνος Σαψάλης, υπενθύμισε την προτροπή του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, να καταλάβουν οι δύο στρατοί, Σερβικός και Ελληνικός, την γειτονική ΠΓΔΜ, να την διαμελίσουν και να τη διαμοιράσουν. Η παρέμβαση αυτή ήταν ενδεικτική του εθνικιστικού οίστρου που είχε διαποτίσει μεγάλη μερίδα της ελληνικής πολιτικής τάξης και κοινής γνώμης την περίοδο εκείνη.¹⁶

Στις 24 Ιανουαρίου του 1994, οι βουλευτές της κυβερνητικής πλειοψηφίας, Ακριτίδης Νικόλαος (Θεσσαλονίκης) και Γικόνογλου Μόσχος (Ημαθίας), σε ομιλίες τους στο κοινοβούλιο για το Σκοπιανό εξαπέλυσαν οξύτατη επίθεση εναντίον της προηγούμενης κυβέρνησης της Ν.Δ. και του πρώην πρωθυπουργού, Κ. Μητσοτάκη, για την συναίνεσή της στην είσοδο της Π.Γ.Δ.Μ. στον Ο.Η.Ε. και την επαμφοτερίζουσα στάση για επίτευξη συμφωνίας με την χρήση του όρου Μακεδονία. Οι δύο βουλευτές τόνισαν ότι απορρίπτουν τις πιθανές ονομασίες « Νέα Μακεδονία» και « Σλαβομακεδονία» αλλά και την προσέγγιση με το γειτονικό κράτος αν δεν αλλάξει πλήρως το Σύνταγμά του, και να αποσύρει όλες εκείνες τις διατάξεις που υποκρύπτουν αλτρωτισμό και μεγαλοϊδεατισμό. Σημείωσαν πως οι τοπικές κοινωνίες, της Βέροιας και της Θεσσαλονίκης, βρίσκονται σε αναβρασμό και αναταραχή και απείλησαν ευθέως ότι θα υπάρξουν δυναμικές αντιδράσεις αν και η παρούσα κυβέρνηση υποκύψει στις πιέσεις, όπως και η προκάτοχός της, για συμβιβασμό. Οι αγορεύσεις αυτές ήταν ενδεικτικές των απόψεων που πρέσβευαν οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ με καταγωγή από την Μακεδονία αλλά και την Βόρεια Ελλάδα γενικότερα. Ένα κατατοπιστικό απόσπασμα των λεγομένων του βουλευτή Γικόνογλου, που αποδίδει το τεταμένο κλίμα στη Μακεδονία για το ονοματολογικό θέμα είναι το ακόλουθο: « *Η τοπική κοινωνία της Βέροιας αλλά και ολόκληρος ο Μακεδονικός λαός, συνεπικουρούμενος από όλους τους Έλληνες θα ανατρέψουν τους σχεδιασμούς για μια ταπεινωτική συμφωνία. Η κυβέρνηση μας οφείλει να μην επαναλάβει τα ολέθρια λάθη της ενδοτικής πολιτικής της προηγούμενης κυβέρνησης της Ν.Δ. που δυσχεραίνουν την πατρίδα μας στη μάχη που δίνει κόντρα σε διεθνή συμφέροντα για αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας ως προς το Μακεδονικό ζήτημα.*»¹⁷

¹⁶ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 6/11/1995, σελ. 10-16.

¹⁷ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 24/01/1994, σελ.27-40

Στις 16 Φεβρουαρίου του 1994 ο βουλευτής της Θεσσαλονίκης, Γλαβίνας Ιωάννης, θριαμβολογεί για την επιβολή εμπάργκο στα Σκόπια. Ο βορειοελλαδίτης βουλευτής του Π.Α.Σ.Ο.Κ. και τέως δήμαρχος Σοχού πανηγυρίζει για τα μέτρα που θα πλήξουν την οικονομία της γείτονος και αφού τη γονατίσουν θα την αναγκάσουν να εγκαταλείψει την εθνικιστική ρητορική της και θα τη ρυμουλκήσουν στην γραμμή συνεννόησης με την Ελλάδα. Ο λόγος του Μακεδόνα βουλευτή είναι έντονα επιθετικός απέναντι στα Σκόπια αφού προτρέπει την κυβέρνηση να διατηρήσει τα σκληρά μέτρα όσο καιρό απαιτηθεί και να αγνοήσει τις τυχόν πιέσεις των Ευρωπαίων και Αμερικανών εταίρων για ανάκληση των ενεργειών. Ο πολιτικός της συμπολίτευσης κάνει λόγο για επιχείρηση άλωσης της ελληνικής Μακεδονίας από ξένα κέντρα που επιβουλεύονται την μεγαλύτερη περιφέρεια της Ελλάδας και δήλωσε emphaticά πως ο ελληνικός λαός θα αποσοβήσει αυτή την εξέλιξη με ηχηρό τρόπο. Μία χαρακτηριστική αποστροφή του συναισθηματικά φορτισμένου λόγου του Μακεδόνα βουλευτή είναι η εξής : *« Η γενναία απόφαση του πατριωτικού μας κινήματος να επιβάλλει οικονομικές κυρώσεις στα Σκόπια θα γονατίσει την οικονομία του γειτονικού κρατιδίου και θα αναγκάσει τον πρόεδρο Γκλιγκόροφ να απαρνηθεί το κίβδηλο αφήγημα περί Μακεδονίας και Μακεδονικού έθνους και να προσχωρήσει στη φωνή της ελληνικής εθνικής αλήθειας, η υπερήφανη πολιτική του ΠΑΣΟΚ θα αποφέρει σύντομα καρπούς»*.¹⁸

Στις 13 Σεπτεμβρίου του 1995, ο βουλευτής Π.Α.Σ.Ο.Κ. Καβάλας, Ιωάννης Τσακλίδης αναφέρεται στην Μεταβατική Συμφωνία της Νέας Υόρκης με ανάμεικτα συναισθήματα. Αφενός εστιάζει στην επιτυχία της ελληνικής κυβέρνησης να εξωθήσει τα Σκόπια να σεβαστούν το απαραβίαστο των συνόρων, να πάψουν να αμφισβητούν την ακεραιότητα της ελληνικής επικράτειας, να αποσύρουν εθνικά σύμβολα που παραποιούν την ιστορία (ήλιος της Βεργίνας από τη σημαία τους) και να απαρνηθούν την ύπαρξη σλαβομακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα. Αφετέρου, εκφράζει τη δυσαρέσκειά του για την μη οριστική επίλυση του ονοματολογικού με την απαλοιφή του όρου Μακεδονία από το όνομα της Π.Γ.Δ.Μ. και παράλληλα τονίζει τους ενδιασμούς του για την πλήρη αποκατάσταση των οικονομικών και διπλωματικών σχέσεων με το γειτονικό κράτος, το οποίο το θεωρεί κατασκευασμένο μόρφωμα των Μεγάλων Δυνάμεων, που αποτελεί αγκάθι για την εδραίωση της ελληνικής κυριαρχίας στη Βαλκανική. Ο Μακεδόνας βουλευτής μεταφέρει την αγωνία του λαού της Ανατολικής Μακεδονίας για την έκβαση της υπόθεσης και ελπίζει η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου, που υποστηρίζει με θέρμη, να σταθεί απέναντι στους εθνικούς πόθους των Ελλήνων Μακεδόνων με αίσθημα εθνικής υπερηφάνειας και αξιοπρέπειας. Ένα δείγμα της ομιλίας του Καβαλιώτη βουλευτή είναι το ακόλουθο: *« Δεν μπορεί κανείς να παραγνωρίσει τα θετικά βήματα που σημειώθηκαν με την Μεταβατική Συμφωνία. Φρονώ πως και το μείζον ζήτημα του ονοματολογικού που άφησε μετέωρο η συμφωνία θα κλείσει οριστικά υπέρ των εθνικών δικαίων και συμφερόντων. Έχω*

¹⁸ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 16/02/1994, σελ.58-66

εμπιστοσύνη στο υψηλό εθνικό φρόνημα του υπερήφανου λαού μας που απηχεί με τον καλύτερο τρόπο η κυβέρνησή μας».¹⁹

Στις 6 Νοεμβρίου του 1995, ο βουλευτής Κιλκίς της κυβερνώσας παράταξης, Αφεντουλίδης Νικόλαος, με παρέμβασή του υπογραμμίζει πως δεν θα ήθελε να τελεσφορήσουν οι διαπραγματεύσεις με την Π.Γ.Δ.Μ. αν δεν ικανοποιηθεί το μέγιστο των εθνικών ελληνικών επιδιώξεων, δηλαδή παραδοχή από τα Σκόπια ότι οι Σλαβόφωνοι της Δυτικής Μακεδονίας δεν είναι εθνικά Μακεδόνες, ότι οι κάτοικοι της γειτονικής χώρας δεν σχετίζονται επ' ουδενί λόγο με το αρχαίο μακεδονικό βασίλειο και ότι η ονομασία του νεοπαγούς κράτους δεν θα περιλαμβάνει τον όρο Μακεδονία ή παράγωγά του. Ο βουλευτής του Π.Α.Σ.Ο.Κ., ελπίζει πως η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου θα είναι ανυποχώρητη στις εθνικές διεκδικήσεις αλλιώς επέστησε τον κίνδυνο οι πολίτες της Βόρειας Ελλάδας ν' απομακρυνθούν από τον Κεντρώο Χώρο και ν' αναζητήσουν στέγη σε εθνικιστικούς πολιτικούς χώρους. Παρατηρείται λοιπόν μια αδιαλλαξία ως προς το Μακεδονικό από μία μερίδα βουλευτών προερχόμενοι από την Βόρεια Ελλάδα, κυρίως προσφυγικής ή Ποντιακής καταγωγής, οι οποίοι πιεζόμενοι από τις τοπικές κοινωνίες της Μακεδονίας ασκούσαν με τη σειρά τους πιέσεις στην κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου για επίδειξη πυγμής απέναντι στα Σκόπια. Πράγματι η κυβέρνηση φοβούμενη το πολιτικό κόστος και αντιλαμβανόμενη τις τάσεις της κοινωνίας προσχώρησε σε επίπεδο ρητορικής έστω στην άτεγκτη γραμμή των τοπικών βουλευτών. Ένα απόκομμα των προειδοποιητικών και συνάμα απειλητικών λεγομένων του βουλευτή του Κιλκίς, που καταδεικνύει τον εθνικιστικό πυρετό που διαπερνά την περιοχή του, είναι το ακόλουθο: «*Από την Γουμένισσα έως το Σκρά και από το Κιλκίς έως το Πολύκαστρο η κοινωνία του Κιλκίς σείεται από πατριωτικό οίστρο. Δεν θα αφήσουμε την κυβέρνησή μας να προσχωρήσει στις φωνές της εθνικής μειοδοσίας. Αν παρ'ελπίδα κάτι τέτοιο συμβεί θα εκληφθεί ως προδοσία σχετικά το εθνικό μας συμφέρον και το Κίνημα μας θα απολέσει τα λαϊκά ερείσματά του στην Μακεδονία*».²⁰

Κεφάλαιο 1.2 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στον Κεντρώο Τύπο την περίοδο 1993-1996

Στις 25 Ιανουαρίου του 1994 οι πολιτικοί συντάκτες της εφημερίδα *Τα Νέα*, Γιώργος Παπαχρήστος και Γιάννης Διακογιάννης, παραθέτουν και σχολιάζουν τα τεκταινόμενα της προ ημερησίας διατάξεως συζήτησης στη Βουλή για το ζήτημα των «Σκοπίων».

¹⁹ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 13/09/1995, σελ.23-31

²⁰ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 6/11/1995, σελ.18-30

Αναφέρουν πως επικράτησε κλίμα ευρύτερης συναίνεσης μεταξύ της κυβέρνησης του Ανδρέα Παπανδρέου και των υπόλοιπων πολιτικών κομμάτων. Ερμηνεύουν τη θέση τους αυτή αναφερόμενοι στην ηπιότητα των ομιλιών του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Μιλτιάδη Έβερτ, αλλά και βουλευτών είτε της συμπολίτευσης όπως ο Χρήστος Ροκόφυλλος αλλά και της αντιπολίτευσης όπως ο Ορέστης Κολοζώφ (Κ.Κ.Ε.) και ο Στέφανος Στεφανόπουλος (Πολιτική Άνοιξη). Το κλίμα σύμπνοιας, κατά τους ρεπόρτερ, προσυπογράφεται από την αποδοχή από τον Πρωθυπουργό των δύο προτάσεων του αρχηγού της Πολιτικής Άνοιξης, Αντώνη Σαμαρά, δηλαδή την σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών αλλά και την έκδοση ψηφίσματος από τη Βουλή για τα Σκόπια. Ο Μιλτιάδης Έβερτ κατηγορήσε την κυβέρνηση για έλλειψη σχεδιασμού και καθαρού λόγου και για συσκότιση της κοινής γνώμης γύρω από τις προθέσεις της για τις κινήσεις γύρω από το όνομα των Σκοπίων. Ο Αντώνης Σαμαράς εξάπελυσε μύδρους εναντίον ΠΑΣΟΚ- Ν.Δ. για συμπαγνία και για ενδοτισμό όσον αφορά τη γείτονα χώρα, κατηγορώντας την κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση για εθνική μειοδοσία. Η γ.γ. του Κ.Κ.Ε., Αλέκα Παπαρήγα, επιτέθηκε σε όλα τα υπόλοιπα κόμματα για εθνικιστικό παροξυσμό και τύφλωση. Αυτός ο εθνικιστικός μαξιμαλισμός σύμφωνα με την κα Παπαρήγα εξυπηρετεί τα σχέδια του ΝΑΤΟ στην Βαλκανική Χερσόνησο. Ο επίτιμος αρχηγός της Ν.Δ., Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, αντιτέθηκε στην στάση της Κυβέρνησης αλλά και του Αντώνη Σαμαρά, κατηγορώντας τους για υποκρισία, λαϊκισμό και δημαγωγία και πως δεν υιοθετούν την πιο ρεαλιστική και εφικτή στάση αλλά την πιο αρεστή. Στην στήλη της εφημερίδας φιλοξενείται επίσης ένα άρθρο του Γ. Σέκερη (πολιτικοστρατιωτικός αναλυτής), ο οποίος τάσσεται υπέρ της διεξαγωγής δημοψηφίσματος έτσι ώστε οποιαδήποτε συμφωνία, που θα επιβληθεί να εμπεριέχει και το ονοματολογικό, να έχει και λαϊκή νομιμοποίηση. Είναι εμφανές ότι οι αρθογράφοι υπερτονίζουν και αναδεικνύουν τη σύμπλευση όλων των πολιτικών δυνάμεων ως προς τις επικείμενες διαπραγματεύσεις για το ζήτημα των «Σκοπίων» και επιχειρούν να παρουσιάσουν τη διάσταση απόψεων εντός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, αφού Κ. Μητσοτάκης και Μ. Έβερτ εκφράζουν αντίθετες προσεγγίσεις ως προς το «Σκοπιανό».²¹

Στις 17 Φεβρουαρίου του 1994 η εφημερίδα *Τα Νέα* αναφέρεται εκτενώς στην απόφαση του Ανδρέα Παπανδρέου και σύσσωμης της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ να επιβάλλει εμπάργκο πετρελαιοειδών, πλην αυτών που χρησιμοποιείται για ανθρωπιστικούς λόγους, και λοιπών προϊόντων, κλείνοντας το λιμάνι της Θεσσαλονίκης για τα Σκόπια και το ελληνικό προξενείο στην πρωτεύουσα της γειτονικής χώρας. Η εφημερίδα χαρακτηρίζει την επιβολή εμπάργκο θηλιά στο λαιμό των Σκοπίων καθώς στραγγαλίζεται η οικονομία τους, αφού το ήμισυ του πετρελαίου που προμηθεύεται το γειτονικό κρατίδιο προέρχεται από την Ελλάδα καθώς και το 30% των εισαγωγών την Σκοπίων προέρχεται από την Ελλάδα. Το εμπάργκο που έθεσε η ελληνική κυβέρνηση στα Σκόπια είχε τρεις επιδιώξεις : 1) Να αποσύρουν τον Ήλιο της Βεργίνας σαν

²¹ Γιάννης Ε. Διακογιάννης, Γιώργος Χρ. Παπαχρήστος, “ *ΚΛΙΜΑ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ*”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Τρίτη 25/01/1994, σελ. 7.

σύμβολο από τη σημαία τους, 2) Την απαλοιφή του προοιμίου του Σκοπιανού συντάγματος καθώς και επίμαχων άρθρων που είναι ευθέως αλυτρωτικά, 3) Να δηλώσουν γραπτώς τα «Σκόπια» ότι σέβονται το απαραβίαστο των Ελληνοσκοπιανών συνόρων. Το άρθρο *Των Νέων* σημειώνει πως το εμπάργκο είναι σύμφωνο με το διεθνές δίκαιο αφού τα «Σκόπια» θα εξακολουθούν να προμηθεύονται προϊόντα από τα ελληνικά λιμάνια της Αλεξανδρούπολης και της Καβάλας, του Δυρραχίου (Αλβανία) και του Μπουργκάς (Βουλγαρία). Επίσης υποβαθμίζει το γεγονός ότι περίπου 150 επιχειρηματίες από τα «Σκόπια» θα αντιμετωπίζουν προβλήματα μετακίνησης στην Ελλάδα για τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες λόγω μη έκδοσης βίζας από το Ελληνικό κράτος. Ο δημοσιογράφος Σταύρος Τζίμας θριαμβολογεί πως η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ είπε δύο ηχηρά ΌΧΙ, ένα απέναντι στην «Σκοπιανή» αδιαλλαξία και ένα απέναντι στην πολιτική των Η.Π.Α., οι οποίες αναγνώρισαν το γειτονικό κρατίδιο πριν από μερικές ημέρες. Τονίζει επίσης ο δημοσιογράφος ότι το ΌΧΙ αυτό εκφράστηκε με ομοθυμία και ομοψυχία. Αυτό βέβαια είναι αναληθές, καθώς ο Μιλτιάδης Έβερτ υποδέχτηκε την απόφαση της Κυβέρνησης με επιφυλακτικότητα, η Πολιτική Άνοιξη υπερθεμάτισε και ζήτησε ακόμη δραστικότερα μέτρα ενώ αντίθετα σύσσωμη η Αριστερά, είτε ως Κ.Κ.Ε. είτε ως Συνασπισμός, καταδίκασαν το εμπάργκο. Τέλος *Τα Νέα* παραθέτουν και τις αντιδράσεις της Αμερικανικής Κυβέρνησης που εκδηλώθηκε μέσω του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, της κυβέρνησης Μπιλ Κλίντον αλλά και του Αμερικανού Πρέσβη στην Αθήνα, Τομ Νάιλς. Ακόμη και οι κυβερνήσεις της Γερμανίας και του Βελγίου μέσω των αντίστοιχων υπουργών Εξωτερικών, Κίνκελ και Κλάες οι οποίες εξέφραζαν δυσανεξία για τις Ελληνικές ενέργειες. Συμπερασματικά, η εφημερίδα *Τα Νέα* υποδέχθηκε την επιβολή εμπάργκο από την Ελλάδα στα «Σκόπια» με θέρμη καθώς την εξέλαβε σαν ένδειξη σθένους και πυγμής της χώρας μας απέναντι στην αδιαλλαξία των γειτόνων.²²

Επιπρόσθετα, στις 17 Φεβρουαρίου του 1994, στην 12η σελίδα η εφημερίδα *Τα Νέα* στέκεται με σκωπτικό και επικριτικό τρόπο απέναντι στην πολυγλωσσία της αξιωματικής αντιπολίτευσης ως προς το επιβληθέν εμπάργκο απέναντι στο γειτονικό κρατίδιο. Εντός του στρατοπέδου της Ν.Δ. παρουσιάζονται δύο εντελώς αντικρουόμενες απόψεις. Από τη μία πλευρά ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και τα κορυφαία στελέχη Ιωάννης Παπακωνσταντίνου και Ανδρέας Ανδριανόπουλος που εναντιώνονται στα μέτρα διότι αυτά θα μας απομονώσουν στην Ε.Ε., θα αποσταθεροποιήσουν τα Σκόπια και θα αναθερμάνουν τις εστίες έντασης στη Βαλκανική. Το κυριότερο, θα στρέψουν τα «Σκόπια» στην αγκαλιά της Τουρκίας. Αντίθετα, ο Μιλτιάδης Έβερτ και ο Ιωάννης Βαρβιτσιώτης καθώς και η πλειοψηφία των σημειώνοντων στελεχών της Ν.Δ. αποδέχονται την αναγκαιότητα των μέτρων, παρότι θεωρούν ότι εμπεριέχουν και ένα στοιχείο εντυπωσιασμού και όχι ουσίας. Φερειπείν, ισχυρίζονται πως δεν αρκεί να κλείσει μόνο το λιμάνι της Θεσσαλονίκης διότι τα προϊόντα θα συνεχίζουν να διανέμονται οδικώς μέσω άλλων λιμένων. Παρόλα αυτά μόλις ενημερώθηκαν από τον εκπρόσωπο τύπου του ΠΑΣΟΚ, Τηλέμαχο Χυτήρη,

²² Σταύρος Τζίμας, “Θηλιά για τα Σκόπια το κλείσιμο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης” και “Σκληρό το πρώτο διπλό «ΌΧΙ» της Ελλάδας”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Πέμπτη 17/02/1994, σελ. 8 & 10.

επικρότησαν τα μέτρα και τόνισαν πως είναι προς την σωστή κατεύθυνση. Αυτός ο δυϊσμός των απόψεων στη Νέα Δημοκρατία, προκαλεί κατά την εφημερίδα σύγχυση στην κοινή γνώμη και εκθέτει το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης στην κοινωνία. Η εφημερίδα καταγράφει την ικανοποίηση του Αντώνη Σαμαρά και της Πολιτικής Άνοιξης, η οποία ισχυρίζεται πως ρυμούλκησε την κυβέρνηση στην γραμμή της αποφασιστικότητας. Η εφημερίδα καταγράφει με χλιαρό τρόπο τις επιθέσεις των κομμάτων της Αριστεράς στο ΠΑΣΟΚ, του οποίου του προσάπτουν τυχοδιωκτισμό διότι με την επαμφοτερίζουσα πολιτική του πυροδοτεί νέες κρίσεις στην πολύπαθη Βαλκανική Χερσόνησο. Η εφημερίδα επιτίθεται προσωπικά στον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη τον οποίο ειρωνικά αποκαλεί αλύτρωτο και τον παραλληλίζει με τον Γκλιγκόροφ, στηλιτεύοντας τα πεπραγμένα της περιόδου διακυβέρνησης του που τα χαρακτηρίζει σφετερισμό της εξουσίας. Τέλος, η εφημερίδα φιλοξενεί δύο άρθρα, ένα του Μιχάλη Δουντά (διπλωμάτης), ο οποίος υποδέχεται λυτρωτικά το εμπάργκο, γράφοντας «καιρός ήταν» γιατί πιστεύει πως το εμπάργκο θα αποκαταστήσει το τρωθέν και καταρρακωμένο γόητρο της χώρας μας μετά από αλλεπάλληλες ταπεινώσεις και ένα δεύτερο, του Γεωργίου Σέκερη με τίτλο «στόχοι και μέσα» που απορρίπτει το εμπάργκο πιστεύοντας πως θα επιτύχει τα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα οφέλη για την ελληνική εξωτερική πολιτική.²³

Στις 14 Σεπτεμβρίου του 1995 ο δημοσιογράφος *Των Νέων*, Νότης Παπαδόπουλος, αναφέρεται σε μία νέα σελίδα στις «Ελληνοσκοπιανές» σχέσεις μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας στην Νέα Υόρκη, μεταξύ του υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας, Κάρολου Παπούλια, και «Σκοπίων», Στέβο Τσερβενκόφσκι. Ο δημοσιογράφος δίνει έμφαση στην παρέμβαση και στις πιέσεις που άσκησε ο Αμερικανός Πρόεδρος, Μπίλ Κλίντον, στον «Σκοπιανό» ομόλογό του, Κίρο Γκλιγκόροφ. Αυτές οι πιέσεις κατά τον αρθρογράφο αποτέλεσαν τον καταλύτη που επέσπευσε την υπογραφή της συμφωνίας. Σύμφωνα με την εφημερίδα, τα θετικά σημεία της συμφωνίας είναι πολλά: αποκατάσταση των διμερών διπλωματικών σχέσεων, διακήρυξη των «Σκοπίων» ότι δεν έχουν αλυτρωτικές βλέψεις εις βάρος της Ελλάδας με παράλληλη διευκρίνιση ότι το προοίμιο του «Σκοπιανού» συντάγματος και τα άρθρα 3 και 49 δεν υποθάλλουν τον επεκτατισμό και τον μεγαλοϊδεατισμό, ανάληψη της υποχρέωσης εκ μέρους των «Σκοπίων» να αποσύρουν σύμβολα, εμβλήματα, ονόματα, μνημεία, σημαίες που αποτελούν μέρος της ιστορικής κληρονομιάς του έτερου μέρους, της Ελλάδας, επιβεβαίωση και από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη των κοινών τους συνόρων και σεβασμός και δήλωση σεβασμού στην εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία της επικράτειας τόσο της Ελλάδος, όσο και των «Σκοπίων», άρση του ελληνικού εμπάργκο, στήριξη της Ελλάδος στα «Σκόπια» για εισδοχή τους στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Όμως το ακανθώδες ζήτημα της ονομασίας των «Σκοπίων» παραπέμπεται στις καλένδες και η Ελλάδα αναγνωρίζει τα «Σκόπια» επίσημα σαν Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, το οποίο όμως αποτελεί μια προσωρινή λύση. Τα δύο κράτη δεσμευτήκαν να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις για την οριστική επίλυση της κύριας

²³ Σταύρος Τζίμας, “*Διαφωνίες στη Ν.Δ., Αντίθετες οι απόψεις Μητσοτάκη-Εβερτ για τα μέτρα Παπανδρέου*”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Πέμπτη 17/02/1994, σελ. 12.

διαφοράς μεταξύ των δύο κρατών, το ονοματολογικό βάσει του ψηφίσματος 845/93 του συμβουλίου ασφαλείας του Ο.Η.Ε (σύμφωνα με το οποίο τα αποτελέσματα των συνομιλιών μεταξύ «Σκοπίων» και Αθηνών θα κριθούν από το ίδιο το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ). Εν κατακλείδι, η γραμμή της εφημερίδας *Τα Νέα* ήταν πανηγυρική για την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, υπερτονίζοντας τα θετικά της σημεία, υποβαθμίζοντας παράλληλα την μη εξεύρεσης λύσης για το μείζον θέμα της ονομασίας.²⁴

Στις 17 Σεπτεμβρίου του 1995, ο δημοσιογράφος-απεσταλμένος *Του Βήματος* στη Νέα Υόρκη, Στάθης Ευσταθιάδης, γράφει για την αθέατη πλευρά της Ενδιάμεσης Συμφωνίας με τα «Σκόπια». Ο Ευσταθιάδης την χαρακτηρίζει ένα βήμα προς την απελευθέρωση της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής για να στραφεί η ελληνική διπλωματία σε σημαντικότερα και κρισιμότερα ζητήματα, όπως τα Ελληνοτουρκικά και το Κυπριακό. Στέκεται παράλληλα όμως στην μη διευθέτηση του ονοματολογικού και σε ορισμένες ασάφειες της συμφωνίας, όπως ο μη καθορισμός των ταξιδιωτικών εγγράφων, του είδους των σφραγίδων που θα φέρουν οι αποδείξεις και τα συνοδευτικά των τραπεζικών και εμπορικών συναλλαγών αλλά και του τίτλου που θα λάβει ο εκπρόσωπος των «Σκοπίων» που θα εγκατασταθεί στην Αθήνα όπως προβλέπει η συμφωνία. Επίσης η Συμφωνία δεν διευκρινίζει το ποιος εκπρόσωπος και με ποιόν τρόπο θα αποκτήσει διπλωματική ασυλία στην Ελλάδα αλλά και σε ποιόν θα διαπιστευτεί ο Έλληνας εκπρόσωπος στα «Σκόπια». Αντίστοιχα όσο παραμένει άλυτο το ζήτημα του Ονόματος θα προκύπτουν προβλήματα σε μια σειρά από ονομασίες αγροτικών, βρώσιμων και πόσιμων τυποποιημένων και συσκευασμένων προϊόντων που θα απαιτούν σφραγίδα προέλευσης. Ως προς το θέμα της Ονομασίας ο Ευσταθιάδης προβλέπει να λύνεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. είτε από το διεθνές δικαστήριο της Χάγης, όσο παραμένει η αδιαλλαξία και από τις δύο πλευρές σε μια σειρά ονομάτων που πρότεινε ο ειδικός διαμεσολαβητής, Σάιρους Βάνς, όπως το Νέα Μακεδονία στη σλαβική εκδοχή του ή το Σλαβομακεδονία. Η ελληνική πλευρά παρουσιαζόταν ανένδοτη ως προς τη χρήση του όρου Μακεδονία ή παραγώγων του και η πολυάριθμη Αλβανική κοινότητα των «Σκοπίων» αντιδρά σθεναρά στο Σλαβομακεδονία. Άρα η ελληνική πλευρά τορπίλιζε την επίτευξη συμφωνίας με σύνθετη ονομασία, με γεωγραφικό ή εθνικό προσδιορισμό που θα περιλαμβάνει τον όρο Μακεδονία και οι «Σκοπιανοί» ήταν ανυποχώρητοι ως προς την εξάλειψη της λέξης Μακεδονία από την ονομασία, καθώς αυτό αποτελούσε ταυτοτικό στοιχείο της γείτονος χώρας. Τέλος, ο Ευσταθιάδης αποδίδει το όψιμο ενδιαφέρον των Αμερικανών για το ζήτημα στην όξυνση των ανταγωνισμών στη Δυτική και Νότια Βαλκανική για την επιρροή, μεταξύ Η.Π.Α. και χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επομένως υποστηρίζει ότι η εμπλοκή των Αμερικανών καθοδηγεί Έλληνες και «Σκοπιανούς» αφού η συμφωνία οριστικοποιήθηκε μετά τις πιέσεις που άσκησε ο Αμερικανός Διπλωμάτης, Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ, στους Έλληνες πρέσβεις επί τιμή και υπεύθυνοι για τις

²⁴ Νότης Παπαδόπουλος, «Νέα σελίδα μετά τη Συμφωνία, οι Σκοπιανοί υπέγραψαν μετά από πίεση Κλίντον, εκκρεμές το θέμα του ονόματος», *ΤΑ ΝΕΑ*, Πέμπτη 14/09/1995, σελ. 5.

διαπραγματεύσεις για το Μακεδονικό, Ελευθέριο Καραγιάννη και Χρήστο Ζαχαράκη, και στον «Σκοπιανό» υπουργό Εξωτερικών, Τσερβενκόφσκι. Το επίμετρο της Συμφωνίας κατά τον Ευσταθιάδη αφήνει ανάμεικτα συναισθήματα για την Ελληνική πλευρά.²⁵

Κεφάλαιο 2^ο : Το Μακεδονικό Ζήτημα κατά την διακυβέρνηση ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1996-2000

Κεφάλαιο 2.1 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο την περίοδο 1996-2000

Στις 8/3/1996 ο Υπουργός Εξωτερικών, Θεόδωρος Πάγκαλος, κατόπιν συναντήσεων του με τον Πρωθυπουργό, Κωνσταντίνο Σημίτη και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κωστή Στεφανόπουλο, δήλωσε πως η οριστική απόφαση που θα ληφθεί από την Κυβέρνηση για την τελική ονομασία των «Σκοπίων», η οποία θα αποτελέσει και την καταληκτική πρόταση, θα γίνει μόλις ολοκληρωθούν οι διαβουλεύσεις με όλες τις πολιτικές δυνάμεις. Ο βουλευτής της Πολιτικής Άνοιξης, Ευστάθιος Γιώτας, εξαπολύει δριμύ κατηγορώ από τα έδρανα της Βουλής ότι η Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έχει ήδη παρασκηνιακά συμφωνήσει να προτείνει σύνθετη ονομασία η οποία περιλαμβάνει τον όρο “Μακεδονία”, προσθέτοντας πως η Κυβέρνηση χαρακτηρίζεται από διγλωσσία έτσι ώστε να διατηρεί τα ερείσματά της τόσο στον πατριωτικό χώρο όσο και στον ευρύτερο δημοκρατικό. Στον αντίποδα, ο βουλευτής του Κ.Κ.Ε., Στριφτάρης Σπυρίδων, επισημαίνει πως είναι προς όφελος και των δύο λαών να επιλυθεί το θέμα με μία αμοιβαίως αποδεκτή ονομασία, η οποία θα ενταφιάζει οριστικά τα ψήγματα του εθνικισμού στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας. Την ίδια ώρα ο Ευρωβουλευτής του Συνασπισμού, Μιχάλης Παπαγιαννάκης, συμπλέοντας με την γραμμή της Αριστεράς ζητεί από την κυβέρνηση να επισπεύσει τις διαδικασίες για να επέλθει ένας συμβιβασμός καθώς πιστεύει πως με τα «Σκόπια» περισσότερα μας ενώνουν παρά μας χωρίζουν.²⁶

Στις 11/3/1996 ο κυβερνητικός εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ, Δημήτρης Ρέππας, ξεκαθαρίζει πως δεν υφίσταται ουδεμία μυστική συμφωνία μεταξύ Ελλάδας-Σκοπίων διαψεύδοντας σχετικά δημοσιεύματα. Ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας, Μιλτιάδης Έβερτ, από το Κοινοβούλιο, υπεραμύνθηκε της απόφασης των πολιτικών αρχηγών υπό

²⁵ Στάθης Ευσταθιάδης, “Η αθέατη πλευρά της συμφωνίας με τα Σκόπια, ποια είναι τα ασθενή σημεία και ποιοι θα μεσολαβήσουν για το όνομα”, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Κυριακή 17/09/1995, σελ. 16.

²⁶ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 08/03/1996, σελ. 17-22.

την προεδρία του Κ. Καραμανλή, πρόεδρος της Δημοκρατίας την περίοδο 1990-1995, το 1992 απαιτώντας από την Κυβέρνηση να μην υποχωρήσει ούτε βήμα. Όμως δεν διατύπωσε ρητώς και σαφώς την θέση-πρόταση της αξιωματικής αντιπολίτευσης για το ζήτημα των «Σκοπίων» ευρύτερα, προτιμώντας να εκφέρει έναν λόγο νεφελώδη αλλά με έντονη εθνική συναισθηματική φόρτιση. Εξάλλου, οι βουλευτές της Πολιτικής Άνοιξης, Νικόπουλος Αναστάσιος (Θεσσαλονίκης) και Χατζηδημητρίου Κωνσταντίνος (Σερρών) με έντονο τρόπο ζήτησαν την διεξαγωγή δημοψηφίσματος, τη σύγκληση Συμβουλίου Πολιτικών αρχηγών και ψηφοφορίας στη Βουλή για το «Σκοπιανό». Η στάση των δύο βουλευτών του κόμματος του Αντώνη Σαμαρά φανερώνει πως για το κόμμα της Πολιτικής Άνοιξης, το Μακεδονικό είναι ζήτημα πρωταρχικής σημασίας.²⁷

Στις 19/3/1996, με γραπτή δήλωσή τους προς τον πρόεδρο της Βουλής, Απόστολο Κακλαμάνη, 20 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ με πρωτεργάτες τρεις βουλευτές της Βορείου Ελλάδας, τον Δημοσθενόπουλο Δημοσθένη (Καβάλας), τον Βασιλακάκη Βασίλειο (Σερρών) και τον Γερανίδη Βασίλειο (Θεσσαλονίκης), εκφράζουν την σφοδρή αντίθεσή τους στην φερόμενη προοπτική να επιτευχθεί συμφωνία με τα «Σκόπια» για σύνθετη ονομασία του γειτονικού κρατιδίου. Η υποομάδα εντός του ΠΑΣΟΚ απηχούσε την οργή που επικρατούσε στην Μακεδονία για τις φήμες για τον επικείμενο συμβιβασμό με την Π.Γ.Δ.Μ. που θα εκχωρούσε τον όρο Μακεδονία στους γείτονες. Οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ζήτησαν από τον Κώστα Σημίτη να συγκαλέσει την Κοινοβουλευτική Επιτροπή για το «Σκοπιανό». Ο πρωθυπουργός ανταπάντησε πως δεν έχουν κατασταλάξει οι συνθήκες για να ανταποκριθεί στο αίτημα των βουλευτών του. Παρουσιάζεται η πρώτη ρωγμή εντός της Κυβέρνησης για ένα κρίσιμο εθνικό θέμα.²⁸

Στις 22/3/1996 μία ομάδα 19 βουλευτών της Νέας Δημοκρατίας υπογράφουν ένα κείμενο-δήλωση το οποίο παραδίδουν στον Πρόεδρο της Βουλής, Απόστολο Κακλαμάνη. Στο κείμενο αυτό ζητάνε από την Κυβέρνηση να μην παραχωρήσει στους γείτονες το όνομα Μακεδονία και να κρατήσει μία πιο σθεναρή στάση απέναντι στο γειτονικό κρατίδιο. Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας, Δημήτριος Σιούφας, προσυπέγραψε και επικρότησε την στάση των βουλευτών της Νέας Δημοκρατίας. Η ενέργεια αυτή ήταν ενδεικτική της κατίσχυσης της Καραμανλικής πτέρυγας εντός της Νέας Δημοκρατίας, η οποία είναι πιο σκληροπυρηνική και αδιάλλακτη απέναντι στην Π.Γ.Δ.Μ. και είναι χαρακτηριστική της μεταστροφής της αξιωματικής αντιπολίτευσης από τη γραμμή Μητσοτάκη, που τασσόταν σαφώς υπέρ της σύνθετης ονομασίας. Παρατηρούμε λοιπόν μία προσχώρηση της Ν.Δ. στο εθνικιστικό μπλοκ δυνάμεων ως προς το «Σκοπιανό» ζήτημα.²⁹

Στις 31/1/1997 ο υπουργός Εξωτερικών, Θεόδωρος Πάγκαλος, προαναγγέλλει από το βήμα της Βουλής την διευθέτηση της διένεξης Ελλάδας-ΠΓΔΜ εξαίροντας την υπευθυνότητα της κυβέρνησης, η οποία δεν υποκύπτει σε εκβιασμούς και εθνικιστικές

²⁷ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 11/03/1996, σελ. 23-27.

²⁸ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 19/03/1996, σελ. 26-31.

²⁹ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 22/03/1996, σελ. 30-35.

σειρήνες και κορώνες προερχόμενες είτε από το εξωτερικό είτε από το εσωτερικό. Ειδικά, υποστηρίζει αν εμείνει η Ελλάδα στην άκαμπτη θέση των προηγούμενων ετών τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. να κατοχυρώσει ονομασία του γειτονικού κρατιδίου μόνο με τον όρο Μακεδονία. Χαρακτηριστικά επεσήμανε ο Θ. Πάγκαλος « *Μία υπεύθυνη κυβέρνηση οφείλει να επιλύει ανάλογα ζητήματα, προκειμένου να μην υφίσταται τις πιέσεις και τους εκβιασμούς που συνήθως συνοδεύουν ανάλογες εκκρεμότητες* ». Ο επίτιμος πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της, Βασίλης Μιχαλολιάκος, δεν απέκλεισαν κατηγορηματικά την αποδοχή της σύνθετης ονομασίας αν ικανοποιεί τις ελληνικές θέσεις. Αυτό αποτελεί ακόμη μία καμπή, αλλαγή της στάσης της Νέας Δημοκρατίας, η οποία διαχρονικά χαρακτηρίζεται από αμφιταλαντεύσεις και αντιφάσεις. Οι βουλευτές του νεοεκλεγέντος Δημοκρατικού και Κοινωνικού Κινήματος (ΔΗΚΚΙ) του πάλαι ποτέ κορυφαίου υπουργού του ΠΑΣΟΚ, Δημήτρη Τσοβόλα, Ιντζές Αναστάσιος και Ρόκος Γεώργιος, αμφότεροι εκ Θεσσαλονίκης ορμώμενοι ανέφεραν πως η Κυβέρνηση προβαίνει σε λύσεις εθνικά επιζήμιες για τα εθνικά συμφέροντα. Αντιθέτως, ο αγορητής του επίσης νεοεκλεγέντος Συνασπισμού, Πέτρος Κουνάλακης, εξέφρασε μια εμφανώς ηπιότερη θέση και επανέλαβε για πολλοστή φορά την πάγια θέση της Αριστεράς για σύνθετη ονομασία. Τέλος, ο πρόεδρος της Πολιτικής Άνοιξης, Αντώνης Σαμαράς ανέφερε ότι η θέση της κυβέρνησης αποτελεί προάγγελο παράδοσης του ονόματος Μακεδονίας από το ΠΑΣΟΚ.³⁰

Στις 7/2/1997 ο πρωθυπουργός, Κώστας Σημίτης, απαντώντας σε επίκαιρη ερώτηση του βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας, Μιλτιάδη Έβερτ, δηλώνει πως δεν έχει τροποποιηθεί η θέση της κυβέρνησης στο θέμα της ονομασίας, ότι είναι ακόμα σε ισχύ η ενδιάμεση συμφωνία η οποία εφαρμόζεται και ότι η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ σκοπεύει στην εύρεση σύνθετης ονομασίας κοινής αποδοχής *erga omnes* (για όλες τις χρήσεις έναντι όλων), που δεν θα περιλαμβάνει τον όρο Μακεδονία ή παράγωγά του. Σχολιάζοντας παλαιότερες δηλώσεις του Θεόδωρου Πάγκαλου για το ζήτημα και για την ενδιάμεση συμφωνία, ανέφερε πως ανέκαθεν ο υπουργός εξωτερικών διατηρούσε την δική του διακριτική στάση στο «Σκοπιανό». Επεσήμανε χαρακτηριστικά « *Ο Θεόδωρος Πάγκαλος είχε πάντα διαφορετική προσέγγιση στην επίλυση της ελληνοσκοπιανής διαφοράς, πράγμα που δεν έκρυψε ποτέ* ». Καθίσταται πασιδηλο για μία ακόμη φορά ότι υπάρχει πολυφωνία εντός του κυβερνώντος κόμματος και δύο τάσεις, η αδιάλλακτη τάση του πατριωτικού ΠΑΣΟΚ που εκπορευόταν από τον Ανδρέα Παπανδρέου η οποία απέκλειε την σύνθετη ονομασία με τον όρο Μακεδονία και αυτή του νεωτερικού και εκσυγχρονιστικού ΠΑΣΟΚ που ήταν πιο δεκτική σε σύνθετη ονομασία με τον όρο Μακεδονία. Το ΠΑΣΟΚ έρεπε μεταξύ των δύο αυτών αντιθετικών τάσεων μέχρι την οριστική επικράτηση της δεύτερης γραμμής.³¹

Στις 4/3/1998 ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, Δημήτρης Ρέππας, αποκάλεσε σε ενημέρωση των συντακτών το γειτονικό κρατίδιο με το όνομα Μακεδονία των

³⁰ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 31/01/1997, σελ. 32-38.

³¹ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 07/02/1997, σελ. 43-46.

Σκοπίων, δηλαδή γεωγραφικός προσδιορισμός με βάση την πρωτεύουσα του γειτονικού κρατιδίου. Η σύνθετη ονομασία Μακεδονία των Σκοπίων ήταν μία από τις προτάσεις που κατατέθηκαν στους διαμεσολαβητές από την ελληνική πλευρά αλλά απορρίφθηκε από την πλευρά των «Σκοπίων». Στο κοινοβούλιο υπήρξε θύελλα αντιδράσεων για τις δηλώσεις Ρέππα, που αντανακλούσε την κεντρική γραμμή της κυβέρνησης. Ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας, Κώστας Καραμανλής, αποδοκίμασε την προτεινόμενη ονομασία και κατακεραύνωσε την κυβέρνηση για επικίνδυνες ακροβασίες στο φλέγον αυτό εθνικό θέμα. Σε αντίστοιχο πνεύμα, ο βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας, Ιωάννης Καρακώστας, εξέφρασε την διαφωνία του με τις προθέσεις της κυβέρνησης και έκρουσε τον κώδωνα για πιθανότητα εθνικής ήττας. Παρατηρούμε για πολλοστή φορά την εφεκτική στάση της Νέας Δημοκρατίας, ανάλογα με την συγκυρία και το διεθνές και εγχώριο περιβάλλον και την ταύτιση του κεντροαριστερού σχηματισμού ΔΗΚΚΙ με την γραμμή των συντηρητικών και δεξιών κομμάτων.³²

Στις 8/3/1996 ο κυβερνητικός βουλευτής Πιερίας, Παντελής Τσερτικίδης, σχολιάζοντας στη Βουλή τις δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών, Θεόδωρου Πάγκαλου, για την έκβαση του ζητήματος του Μακεδονικού, σημείωσε πως ανέντιμοι και υπόγειοι συμβιβασμοί δεν θα γίνουν ανεκτοί από τον υπερήφανο Ελληνικό λαό. Τόνισε πως η Μακεδονία είναι το καμάρι της Ελλάδας, ταυτίζεται με την παράδοση και την ιστορία της, η ελληνικότητά της είναι αδιαπραγμάτευτη και κατέληξε λέγοντας πως επειδή κατάγεται από την Κατερίνη, λίκνο ελληνικότητας, βορείως του Ολύμπου, οι δηλώσεις του εκφράζουν την ψυχή του. Το περίγραμμα των απόψεων του Τσερτικίδη αντανakλά και το ιστορικό παρελθόν, καθώς στους νομούς Πιερίας και Χαλκιδικής, το ελληνορθόδοξο και ελληνόφωνο στοιχείο ήταν ανέκαθεν πλειοψηφικό, ακόμη και πριν από την ενσωμάτωση της ελλαδικής Μακεδονίας στον εθνικό κορμό. Αν και οι προγονοί του είχαν καταγωγή από τον Πόντο, ο Μακεδόνας πολιτικός, υπογράμμισε ότι η Πιερία αποτελεί μία εκ των κοιτίδων, από κοινού με την Πέλλα και την Ημαθία, του ελληνισμού στον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας. Μια αποστροφή του λόγου του Βορειοελλαδίτη πολιτευτή φανερώνει την αδιάλλακτη στάση του ως προς το εθνικό ζήτημα : *« Η κοινωνία της Κατερίνης με εξουσιοδότησε να παλέψω για την προάσπιση της ελληνικότητας της Μακεδονίας. Σαν γνήσιος Έλληνας Μακεδόνας δεν θα επιτρέψω να καταπατηθεί η τιμή και η υπερηφάνεια των Μακεδόνων και να εκχωρηθεί στους πλαστογράφους γείτονες μας η ιστορική μας κληρονομιά »*.³³

Στις 11/3/1996 ο συμπολιτευόμενος βουλευτής Κοζάνης, Λωτίδης Λάζαρος, αναφερόμενος στις κατηγορηματικές δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου, Δημήτρη Ρέππα πως δεν υφίσταται υπόγεια και παρασκηνιακή συμφωνία μεταξύ των κυβερνήσεων Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. για καταληκτική συμφωνία στο Μακεδονικό που θα πρόδιδε τις πάγιες ελληνικές θέσεις, ανέφερε με αυστηρό τόνο πως η τοπική

³² Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 04/03/1998, σελ. 8-15.

³³ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 08/03/1996, σελ.24-40

κοινωνία που εκπροσωπεί είναι ανένδοτη και δεν θα δεχτεί αμαχητί μία οπισθοχώρηση από την σκληρή γραμμή που ακολούθησε ο Ανδρέας Παπανδρέου στο ονοματολογικό. Τόνισε πως οι φήμες που διαδίδονται για επώδυνο συμβιβασμό αναστατώνουν τους Βορειοελλαδίτες, καθώς γι'αυτούς το Μακεδονικό είναι ένα υπαρξιακό ζήτημα. Ο Λωτίδης, προερχόμενος από την ευρύτερη περιοχή της Εορδαίας-Βεγορίτιδας-Πτολεμαΐδας (μιας περιοχής με σλαβόφωνους πληθυσμούς) και με απώτερες προσφυγικές καταβολές, ενσαρκώνει την σύγκρουση μεταξύ του Σλαβόφωνου γηγενούς στοιχείου με το ελληνικό προσφυγικό στοιχείο από Πόντο, Μικρά Ασία και Ανατολική Θράκη που μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών με τη Συνθήκη της Λοζάνης το 1923, κατέκλυσε την Μακεδονία και διαγκωνιζόταν με τους εντόπιους για γη, κλήρο, εργασία και επικράτηση σε όλα τα πεδία. Ένα απόσπασμα του πύρινου λόγου του Μακεδόνα πολιτικού αποκαλύπτει την αγωνία του για παρέκκλιση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ από την κυρίαρχη εθνοκεντρική τάση στο Μακεδονικό :

*« Ας γνωρίζει καλά ο κυβερνητικός εκπρόσωπος πως η Βόρεια Ελλάδα αλλά και όλοι οι ανιδιοτελείς Έλληνες πατριώτες δεν θα ανεχτούν παιχνίδια σε βάρος των εθνικών συμφερόντων. Αν σκοπεύουν να ξεπουλήσουν τη Μακεδονία προς τέρψιν των Αμερικανικών συμφερόντων καλύτερα να παραιτηθούν διότι το κύμα της λαϊκής οργής που θ' αντιμετωπίσουν θα είναι εντονότερο από ποτέ».*³⁴

Στις 4/3/1998 ο βουλευτής Πέλλας της πλειοψηφίας, Πασχαλίδης Γεώργιος, εξαπέλυσε μύδρους σε ομιλία του στο Κοινοβούλιο για τις ατυχείς δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου, που αποκάλεσε τη γειτονική χώρα « Μακεδονία των Σκοπίων». Ο βουλευτής Αριδαίας, γεννηθείς στην Έδεσσα από γονείς ποντιακής προελεύσεως, επέκρινε το ηγετικό στέλεχος του Π.Α.Σ.Ο.Κ. για ιστορικό αναθεωρητισμό και άγνοια και ανέφερε πως τέτοιες φωνές, δήθεν μετριοπαθείς, πλήττουν το διαπραγματευτικό κύρος της χώρας στην αντιπαράθεση με τους γείτονες για το Μακεδονικό. Ο Πασχαλίδης, εκλεγόμενος στην περιοχή της Αλμωπίας, με έντονο το Σλαβόφωνο στοιχείο υπήρξε ένας από τους σημαιοφόρους της ελληνικότητας της Μακεδονίας, επιδιώκοντας να θωρακίσει την ευπαθή αυτή ακριτική περιοχή από σειρήνες αλυτρωτισμού και προσεταιρισμού μέρους του ντόπιου πληθυσμού από κέντρα επιρροής της γειτονικής χώρας. Ο λόγος του στελέχους της κυβέρνησης ήταν αποκαλυπτικός της φοβίας και της οργής της Μακεδονικής κοινής γνώμης για υποχώρηση στη διένεξη με την Π.Γ.Δ.Μ. : « Ο σκωπτικός και ειρωνικός τόνος του κυβερνητικού εκπροσώπου σχετικά με την ονομασία του γειτονικού μορφώματος προσβάλλει τη λαϊκή βάση του ΠΑΣΟΚ και κατ'επέκταση απομακρύνει το Κίνημά μας από τις πατριωτικές και θεμελιακές του αρχές και αξίες. Εμείς οι Μακεδόνες δεν θα συγχωρήσουμε ποτέ μια προδοσία στο συγκεκριμένο ζήτημα που εγείρουν κάποιοι εθνομηδενιστές και φιλοσκοπιανοί εντός και εκτός Ελλάδος». Συμπερασματικά, οι βουλευτές του Π.Α.Σ.Ο.Κ. με καταγωγή από τη Βόρεια Ελλάδα και ιδιαίτερα προσφυγικής, Ποντιακής, Θρακικής ή Ιωνικής προέλευσης ήταν οι στυλοβάτες του εθνικιστικού ρεύματος που γνώρισε έξαρση στην Μακεδονία κατά την κορύφωση των

³⁴ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 11/03/1996, σελ.35-45

συζητήσεων για το εθνικό ζήτημα. Επειδή αμφισβητούσαν ευθέως την αποφασιστικότητα του πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη και της νέας εκσυγχρονιστικής ηγεσίας του Κινήματος στα εθνικά ζητήματα, με αφορμή την ατυχή διαχείριση στις υποθέσεις των βραχονησίδων Ιμίων και του Κούρδου ηγέτη Αμπντουλάχ Οτσαλάν, δήλωναν με κάθε τρόπο πως σε περίπτωση υποχώρησης στο Μακεδονικό ζήτημα δεν θα διστάσουν να προκαλέσουν ενδοκυβερνητική κρίση, αποτελούσαν δηλαδή μία άτυπη υπερπατριωτική εσωκομματική αντιπολίτευση.³⁵

Κεφάλαιο 2.2 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στον Κεντρώο Τύπο την περίοδο 1996-2000

Στις 20 Μαρτίου του 1996, η εφημερίδα *Τα Νέα* αναφέρεται στην ανταρσία 20 βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, προερχόμενοι από την Βόρεια Ελλάδα ως επί το πλείστον, συμπεριλαμβανομένου του Στυλιανού Παπαθεμελή, διαβόητου για τις υπερσυντηρητικές του θέσεις, οι οποίοι ζητούν να μείνει πιστή η κυβέρνηση στην θέση του Συμβουλίου των πολιτικών αρχηγών του 1992 και στις προεκλογικές δεσμεύσεις του Ανδρέα Παπανδρέου όπως « το όνομά μας είναι η ψυχή μας» και « δεν αναγνωρίζουμε κράτος με το όνομα Μακεδονία ή παράγωγα του στα βόρεια σύνορα της χώρας μας». Οι σκληροπυρηνικοί βουλευτές ζητούν να επιληφθούν τα συλλογικά εσωκομματικά όργανα του κινήματος πριν παρθούν οποιεσδήποτε αποφάσεις και να εισακουστεί η λαϊκή βάση του κόμματος. Η εφημερίδα τάσσεται σαφώς εναντίον των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, αφού με γελοιογραφία του ο γνωστός σκιτσογράφος *Των Νέων*, Δημήτρης Χαντζόπουλος, σατιρίζει τους διαφωνούντες βουλευτές, αναφέροντας πως αντιλαμβανόμενος κάποιος ότι είναι υπέρ του συμβιβασμού αναρωτιέται αν πράττει σωστά αλλά διαπιστώνοντας ποιοί είναι οι διαφωνούντες με τον συμβιβασμό συνέρχεται αμέσως και αναθεωρεί για τον σκεπτικισμό του. Επιπλέον η εφημερίδα *Τα Νέα* εκφράζει τον προβληματισμό της για την επικείμενη αναγνώριση των «Σκοπίων» από τη Νέα Γιουγκοσλαβία, βάσει των δηλώσεων του προέδρου Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς και του υπουργού εξωτερικών, Μίλαν Μιλουτίνοβιτς. Η ατυχής αυτή εξέλιξη, που κατά την εφημερίδα είναι διπλωματικό ράπισμα, αποδίδεται στην κωλυσιεργία της ελληνικής κυβέρνησης να αναγνωρίσει τη Νέα Γιουγκοσλαβία, ενώ αναγνώρισε Κροατία και Σλοβενία, και να απελευθερώσει τις θεωρήσεις διαβατηρίων πολιτών της Νέας Γιουγκοσλαβίας. Η κυβερνητική εξήγηση ως προς την αναγνώριση είναι πως δεν μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα σε σχέση με την υπόλοιπη Ε.Ε. και ως προς τις θεωρήσεις ότι γίνεται σκόπιμα για να αναχαιτισθούν οι προσφυγικές ροές από την Νέα Γιουγκοσλαβία προς την Ελλάδα.³⁶

³⁵ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 04/03/1998, σελ. 28-40

³⁶ Νότης Παπαδόπουλος, “ 20 «όχι» βουλευτών στη σύνθετη ονομασία, με δήλωσή τους ζητούν αποφασίσουν τα συλλογικά όργανα του ΠΑΣΟΚ”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Τετάρτη 20/03/1996, σελ. 7.

Την 1η Φεβρουαρίου του 1997, ο αρθρογράφος *Των Νέων*, Γιάννης Διακογιάννης, παραθέτει την ομιλία του Θεόδωρου Πάγκαλου στη Βουλή ο οποίος χαρακτηρίζει την ενδιάμεση συμφωνία συμφέρουσα για τα ελληνικά δίκαια προκαλώντας την οξύτατη αντίδραση δύο βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, Γρηγόρη Νιότη και Κοσμά Σφυρίου, οι οποίοι απόρησαν πως τον ανέχεται ακόμη ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης και δεν τον απομακρύνει από τον υπουργικό θώκο του υπουργείου Εξωτερικών. Ο Πάγκαλος επέμεινε πως πρέπει να κλείσει άμεσα το «Σκοπιανό». Κατηγόρησε τη Νέα Δημοκρατία για απουσία θέσης και απάντησε στην ερώτηση του βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας, Νίκου Τσιαρτσώνη, για την επιχειρηματική διείσδυση ελληνικών επιχειρηματικών ομίλων στα Βαλκάνια, τονίζοντας πως οι Έλληνες επιχειρηματίες είναι αρκετά συντηρητικοί και φειδωλοί και δεν επενδύουν αρκετά κεφάλαια στα γειτονικά βαλκανικά κράτη. Η Μαρία Δαμανάκη, πρώην πρόεδρος του Συνασπισμού, χαιρετίζει το γεγονός πως υπάρχει η επιθυμία για επίτευξη αμοιβαίας αποδεκτής λύσης. Ο Δημήτρης Τσοβόλας, αρχηγός του ΔΗΚΚΙ, επιτίθεται στην κυβέρνηση τονίζοντας πως επιλέγει την λιγότερο χειρότερη λύση. Τέλος, ο δημοσιογράφος Νότης Παπαδόπουλος αναφέρεται στα μελανά σημεία της Ενδιάμεσης Συμφωνίας της Νέας Υόρκης που ευνοούν τα «Σκόπια» αλλά καταθέτει την άποψη πως η Ελλάδα οδηγήθηκε στην υπογραφή αυτής της ανισομερούς συμφωνίας εξαιτίας των ολέθριων χειρισμών του Μακεδονικού από Σαμαρά και Μητσοτάκη, οι οποίοι κατά τον αρθρογράφο φέρουν το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για την διαμορφωθείσα δυσμενή κατάσταση.³⁷

Στις 8 Φεβρουαρίου του 1997, ο δημοσιογράφος *Των Νέων*, Γιάννης Διακογιάννης, παραθέτει και σχολιάζει την ομιλία του πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη στη Βουλή για το «Σκοπιανό». Στην τοποθέτηση του ο Κ. Σημίτης λαμβάνει αποστάσεις από τον υπουργό Εξωτερικών, Θεόδωρο Πάγκαλο, αναγνωρίζει σαν θετικό εναρκτήριο βήμα την Ενδιάμεση Συμφωνία και προτείνει αυτή να αποτελέσει την βάση για περαιτέρω διαπραγματεύσεις μέχρι την οριστική επίλυση του θέματος. Σημειώνει πως δεν είναι προς όφελος των ελληνικών συμφερόντων η διαιώνιση του θέματος καθώς αν παρατηρείται χρόνια στασιμότητα, οι εταίροι και σύμμαχοι της χώρας θα προχωρήσουν σε μία συμφωνία εντελώς επιζήμια στα Ελληνικά συμφέροντα. Τέλος, υπενθυμίζει πως επί κυβέρνησης Νέας Δημοκρατίας, το 1993, σε διάσκεψη του Ο.Η.Ε. ο απεσταλμένος της τότε κυβέρνησης Μητσοτάκη, Γεώργιος Παπούλιας, είχε αποδεχτεί τα ονόματα Σλαβομακεδονία και Νέα Μακεδονία, επομένως είναι υποκριτικό σήμερα να παρουσιάζεται η αξιωματική αντιπολίτευση ανέκδοτη ως προς το όνομα της γείτονος. Ο πρόεδρος του Συνασπισμού, Νίκος Κωνσταντόπουλος και οι βουλευτές του Μαρία Δαμανάκη, Σπύρος Δανέλλης και Φώτης Κουβέλης τόνισαν πως η κυβέρνηση οφείλει να απαγκιστρωθεί από την αδιάλλακτη γραμμή του Συμβουλίου των πολιτικών αρχηγών το 1992 και να κλείσει το θέμα με αμοιβαίες υποχωρήσεις και συμβιβασμούς. Ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών, Γεώργιος Παπανδρέου, υπογράμμισε πως είναι αφελές εκ μέρους της Ελλάδος να συμμετέχει σε

³⁷ Γιάννης Ε. Διακογιάννης, “Θ. Πάγκαλος : Να κλείσει άμεσα το Σκοπιανό με σύνθετη ονομασία”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Σάββατο 01/02/1997, σελ. 9.

ατέρμονες συζητήσεις με τα «Σκόπια» και να αφήνει ανεπίλυτο ένα φλέγον εθνικό ζήτημα-αγκάθι στα νώτα της και παράγοντας αποσταθεροποίησης. Ο εισηγητής του Κ.Κ.Ε., Ορέστης Κολοζώφ, άσκησε δριμεία κριτική στην κυβέρνηση ότι είναι ενεργούμενο των Αμερικανών στην περιοχή και έχει εξελιχθεί σε παίγνιο των Νατοϊκών και Ευρωπαϊκών επιτελείων που στοχεύουν στην δημιουργία προτεκτοράτων στην περιοχή των Βαλκανίων, που θα τελούν υπό Αμερικανικό έλεγχο, όπως το νεότευκτο κράτος των «Σκοπίων». Σκληρή κριτική στην κυβέρνηση άσκησε και ο βουλευτής του ΔΗΚΚΙ, Γεώργιος Ρόκκος, οποίος κατηγόρησε το ΠΑΣΟΚ πως εξυπηρετεί και εφαρμόζει τα σχέδια ξένων δυνάμεων στην περιοχή, υπονοώντας πως η κυβέρνηση δεν ασκεί ακηδεμόνευτη εξωτερική πολιτική αλλά υπαγορευμένη από ξένα κέντρα. Από το στόχαστρο του Γ. Ρόκκου δεν γλύτωσε ούτε ο Συνασπισμός, τον οποίον κατηγόρησε ότι ακολουθεί το ΠΑΣΟΚ στον κατήφορο με τις συγκλίνουσες θέσεις με αυτό. Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ, Κοσμάς Σφυρίου, απαντώντας έκανε λόγο για αθλιότητες εκ μέρους του Κ.Κ.Ε. και του ΔΗΚΚΙ. Τέλος στην στήλη της εφημερίδας γίνεται μνεία στις εμπρηστικές δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών των Σκοπίων από τις Η.Π.Α, Λιούπτσο Φερκόφσκι, ο οποίος δήλωσε πως ούτως η άλλως το όνομα της γείτονος είναι σύνθετο και λέγεται «Δημοκρατία της Μακεδονίας».³⁸

Στις 5 Μαρτίου του 1998, *Τα Νέα*, αναφέρονται στην ατυχή δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου και Υπουργού Τύπου, Δημήτρη Ρέππα, την οποία χαρακτηρίζουν γκάφα. Ο Δ. Ρέππας αποκάλυψε το γειτονικό κρατίδιο “Δημοκρατία της Μακεδονίας” σε ενημέρωση των πολιτικών συντακτών προκαλώντας θύελλα αντιδράσεων. Χαρακτηριστικά, το ΔΗΚΚΙ εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία καλεί τον πρωθυπουργό, Κώστα Σημίτη, να επαναφέρει στην τάξη τον κυβερνητικό εκπρόσωπο εκτός αν αυτή η άποψη συμπίπτει με την επίσημη κυβερνητική γραμμή. Η εφημερίδα εκφράζει επιφυλάξεις ως προς την έκβαση των διαπραγματεύσεων καθώς ο επικεφαλής της διπλωματικής μας αποστολής, Αλέξανδρος Φίλωνας, υποστηρίζει πως τα Σκόπια τηρούν ανυποχώρητη στάση ζητώντας τριπλή ονομασία, μία για εσωτερική χρήση ως «Μακεδονία», μία για τις διμερείς σχέσεις με την Ελλάδα σαν σύνθετη ονομασία και μία για τους διεθνείς οργανισμούς και τις σχέσεις με τρίτα κράτη, κάτι το οποίο είναι μη αποδεκτό από την Αθήνα η οποία επιζητεί μία ονομασία για όλες τις χρήσεις έναντι όλων (*erga omnes*) με σαφή εθνογλωσσικό ή γεωγραφικό προσδιορισμό. Συμπερασματικά, η στάση της εφημερίδας είναι δηκτική ως προς τις δηλώσεις Ρέππα, κάτι που φαίνεται από τον τονισμό του γεγονότος ότι η κυβέρνηση τις αφαίρεσε από το απομαγνητοφωνημένο μήνυμα. Κατά την εφημερίδα οι δηλώσεις αυτές αφήνουν περιθώρια για εξαγωγή συμπερασμάτων πως η Αθήνα έχει μυστική και υπόγεια διπλωματία κάτι που πλήττει την αξιοπιστία της κυβέρνησης, τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό.³⁹

³⁸ Γιάννης Ε. Διακογιάννης, “Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης στη Βουλή: Το ’93 η Ν.Δ. μιλούσε για σύνθετη ονομασία”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Σάββατο 8/02/1997, σελ. 5.

³⁹ Γιώργος Χρ. Παπαχρήστος, “Γκάφα με χιούμορ..., η δήλωση Ρέππα για «Μακεδονία των Σκοπίων» προκάλεσε αντιδράσεις”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Πέμπτη 5/03/1998, σελ. 8.

Κεφάλαιο 3° : Το Μακεδονικό Ζήτημα κατά την διακυβέρνηση ΠΑΣΟΚ την περίοδο 2000-2004

Κεφάλαιο 3.1 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο την περίοδο 2000-2004

Στις 2/3 του 2001 ο Έλληνας πρωθυπουργός, Κώστας Σημίτης εγγυάται ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στηρίζει αταλάντευτα μία ενιαία λύση έναντι όλων, *erga omnes*, και απορρίπτει την διπλή ονομασία των Σκοπίων. Ο πρόεδρος του Συνασπισμού, Νίκος Κωνσταντόπουλος, τάσσεται ξανά υπέρ μιας αμοιβαίας αποδεκτής λύσης με σύνθετη ονομασία, όσο πιο σύντομα γίνεται. Σημειώνει ότι στην ηγεσία του γειτονικού κρατιδίου βρίσκεται ο πρωθυπουργός, Λιούπτσο Γκεοργκιέφσκι, ηγέτης του Δημοκρατικού Κόμματος για την Εθνική Ενότητα της Μακεδονίας. Μάλιστα ο διαλλακτικός Γκεοργκιέφσκι ο οποίος υπέγραψε την Συμφωνία της Οχρίδας με τους Αλβανούς της Π.Γ.Δ.Μ., σύμφωνα με την οποία η Αλβανική γλώσσα γινόταν συνεπίσημη της σλαβομακεδονικής καθώς και το κράτος των «Σκοπίων» από εθνικό μετονομαζόταν σε πολυεθνικό, προπομπός της ομοσπονδίας. Μάλιστα ο Γκεοργκιέφσκι κατηγορήθηκε από την αντιπολίτευση της γείτονος για φιλοβουλγαρική πολιτική. Την ίδια περίοδο, προσέθεσε ο Νίκος Κωνσταντόπουλος, πρόεδρος των Σκοπίων ήταν ο Μπόρις Τραϊκόφσκι, επίσης μετριοπαθής. Ο πρόεδρος του Συνασπισμού κατέληξε πως το κλίμα είναι πιο ώριμο από ποτέ για επίτευξη συμφωνίας τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Π.Γ.Δ.Μ. και επιβάλλεται να επέλθει πριν ανέλθουν στην εξουσία υπερεθνικιστικές φωνές, όπως η αντιπολίτευση του VMRO του Νίκολα Γκρούεφσκι στην γείτονα χώρα που προπαγάνδιζε τον εξαρχαϊσμό του «Μακεδονικού έθνους».⁴⁰

Στις 2/7 του 2003 στην συνεδρίαση του ελληνικού κοινοβουλίου επέρχεται θύελλα λόγω της διμερούς συμφωνίας μεταξύ Η.Π.Α. και Π.Γ.Δ.Μ. για την εξαίρεση Αμερικανών πολιτών από τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, στην οποία γίνεται χρήση του όρου Μακεδονία. Οι βουλευτές της συμπολίτευσης, Στυλιανός Παπαθεμελής και Παναγιώτης Σγουρίδης (ΠΑΣΟΚ) αλλά και της αντιπολίτευσης (Ν.Δ.) εξαπέλυσαν μύδρους κατά των Η.Π.Α. για πισώπλατο υπερατλαντικό χτύπημα στη σύμμαχο Ελλάδα. Υποστηρίζουν ότι στην πισώπλατη αυτή μαχαιριά η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ πιάστηκε εξ απήνης και αντέδρασε αναιμικά. Χαρακτηριστικά ο κ.

⁴⁰ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 2/3/2001, σελ. 21-28.

Σγουρίδης, καταγόμενος από την Πόλη και εκλεγόμενος στην περιοχή της Δυτικής Θράκης, και δη της Ξάνθης όπου υφίσταται συμπαγής μουσουλμανική μειονότητα Πομάκων και Τουρκογενών, χρησιμοποιεί έναν λόγο ιδιαίτερος καυστικό για τους χειρισμούς της κυβέρνησης στα εθνικά θέματα : « *Η σημερινή ηγεσία του ΠΑΣΟΚ αγνοεί τις εθνικές ευαισθησίες της βάσης και προβαίνει σε επικίνδυνες ακροβασίες στις εθνικά ευαίσθητες περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης. Να το ακούσουν όλοι όμως, θα λειτουργήσουμε ως ασπίδα, κανείς δεν θα μας πάρει το όνομά μας, η Μακεδονία είναι γη ελληνική* ». Εξίσου επικριτικός στην κυβέρνηση ήταν ο εκπρόσωπος Τύπου της Ν.Δ., Θεόδωρος Ρουσόπουλος, ο οποίος κατηγόρησε την κυβέρνηση για αδράνεια και χλιαρή αντίδραση. Ο υπουργός Εξωτερικών, Γεώργιος Παπανδρέου, υπεραμύνθηκε της πολιτικής της Κυβέρνησης επικαλούμενος τα ακόλουθα επιχειρήματα : 1) Ο εκπρόσωπος του υπουργείου Εξωτερικών, Πάνος Μπεγλίτης, έθεσε το ζήτημα στον πρεσβευτή των Η.Π.Α. στην Ελλάδα, Τόμας Μίλερ. 2) Ο υποφαινόμενος, Γεώργιος Παπανδρέου, απέστειλε επιστολή διαμαρτυρίας για το ζήτημα στον Αμερικανό ομόλογό του, Κόλιν Πάουελ. 3) Ο εκπρόσωπος του Αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών (Στέιτ Ντιπάρτμεντ), Ρίτσαρντ Μπάουτσερ, ανέφερε ότι η χρήση του όρου Μακεδονία αποτελεί ανεπίσημη ονομασία που χρησιμοποιήθηκε στην συμφωνία. Επεσήμαινε ότι η υπογραφή δεν σηματοδοτεί αλλαγή στο θέμα της ονομασίας, τουναντίον οι Η.Π.Α. συνεχίζουν να υποστηρίζουν τη διαδικασία που ακολουθείται από τον Ο.Η.Ε. Συμπερασματικά, ο Γεώργιος Παπανδρέου, αποκρούει τις αιτιάσεις και τις ανησυχίες των Ελλήνων βουλευτών για την χρήση του όρου Μακεδονία σε μία διμερή συμφωνία μεταξύ Η.Π.Α. και Π.Γ.Δ.Μ. για ένα δευτερεύον εσωτερικό τους ζήτημα, αυτό της ετεροδικίας Αμερικανών ένστολων στο έδαφος της Π.Γ.Δ.Μ.⁴¹

Στις 3/7 του 2003 με αφορμή την συμφωνία για την ετεροδικία των Αμερικανών στρατιωτών στην Π.Γ.Δ.Μ. όπου η Αμερικανική υπερδύναμη συνυπέγραψε χρησιμοποιώντας τον όρο Μακεδονία, οι βουλευτές του Π.Α.Σ.Ο.Κ. Γεώργιος Λιάνης (Φλωρίνης) και Ιωάννης Μαγκριώτης (Θεσσαλονίκης) εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους. Θεώρησαν πως η Ελληνική διπλωματία συνελήφθη κοιμώμενη και πως με το τετελεσμένο αυτό η πλάστιγγα έγειρε οριστικά υπέρ των «Σκοπίων». Ο Λιάνης, γεννημένος στο Αμύνταιο Φλώρινας, περιοχή εμβριθής Σλαβόφωνων, όπως και ο Μαγκριώτης, καταγόμενος από το Στρυμωνικό Σερρών, είχαν παρακολουθήσει πολλά στάδια εξέλιξης του Μακεδονικού με νηφαλιότητα, σύνεση και ψυχραιμία. Όμως πιεζόμενοι και παρασυρόμενοι από τα πάθη από τα οποία εμφορούνταν οι Μακεδόνες ψηφοφόροι εξωθούνταν σε δηλώσεις με εθνικό συναισθηματικό φορτίο. Πέραν όμως των δύο προαναφερθέντων μετριοπαθών βουλευτών, ο σκληροπυρηνικός Στυλιανός Παπαθεμελής, βουλευτής Θεσσαλονίκης, επανήλθε μαινόμενος απαιτώντας απόσυρση της συμφωνίας Η.Π.Α.-Σκοπίων αλλιώς η Ελλάδα θα έπρεπε να προβεί σε αντίποινα. Χαρακτηριστικά σημείωσε : « *Ο αγώνας υπέρ της διατήρησης βωμών και αξιών*

⁴¹ Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 2/7/2003, σελ. 29-34

συνεχίζεται. Η επίθεση που δέχεται το ελληνικό έθνος και η Ορθοδοξία δεν θα συνεχιστεί. Η Θεσσαλονίκη και η Μακεδονία θα μετατραπεί σε φάρο αντίστασης όσων επιβουλεύονται την εθνική μας κυριαρχία». Ο υπερσυντηρητικός Παπαθεμελής, που θήτευσε ως υπουργός Βορείου Ελλάδος, Μακεδονίας-Θράκης και Δημοσίας Τάξεως, εξέφραζε την πιο άκαμπτη στάση ως προς το Μακεδονικό στους κόλπους του Π.Α.Σ.Ο.Κ. και διαρκώς απειλούσε την κυβέρνηση με αποχώρηση, δημιουργία ενός άλλου εθνικιστικού φορέα και ρωγμές στον Μακεδονικό χώρο αν το Π.Α.Σ.Ο.Κ. δεν υιοθετούσε την δική του ακραία ρητορική ως προς τη γειτονική χώρα. Συνεπώς, οι κυβερνήσεις Α. Παπανδρέου και Κώστα Σημίτη παλινδρομούσαν ανάμεσα στην ρεαλιστική και στην μαξιμαλιστική θέση ως προς το Μακεδονικό Ζήτημα, διότι καλούνταν να συμβιβάσουν τις πτέρυγες εντός των κόλπων του Κινήματος, της εθνοκεντρικής και της μετριοπαθούς, καθώς και τη συναισθηματική φόρτιση των τοπικών κοινωνιών της Βόρειας Ελλάδας, οι οποίες εξαιτίας πλημμελούς ενημέρωσης και ιστορικής άγνοιας δεν αποδέχονταν κανέναν συμβιβασμό και υποχώρηση στο Μακεδονικό Ζήτημα.⁴²

Κεφάλαιο 3.2 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στον Κεντρώο Τύπο την περίοδο 2000-2004

Στις 26 Οκτωβρίου του 2000 η απεσταλμένη *Του Βήματος*, Άννυ Ποδηματά, στην σύσκεψη των πρωθυπουργών και των υπουργών εξωτερικών των χωρών της Βαλκανικής στην Π.Γ.Δ.Μ., αποτυπώνει με την πένα της την συνάντηση των πρωθυπουργών Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ., Κώστα Σημίτη και Λιούπτσο Γκεοργκιέφσκι. Η δημοσιογράφος της εφημερίδας θεωρεί πως κατά τη διμερή συνάντηση κορυφής των δύο ηγετών εμπεδώθηκαν οι καλές σχέσεις γειτονίας των τελευταίων ετών. Προς επίρρωση των γραφομένων της παρέθεσε τις δηλώσεις των δύο πολιτικών. Ο Κ. Σημίτης τόνισε πως οι σχέσεις των δύο κρατών ακολουθούν πορεία εξομάλυνσης, όμως δεν παρέλειψε να σημειώσει πως το ακανθώδες ζήτημα της ονομασίας της γειτονικής χώρας εξακολουθεί να επισκιάζει την αρμονική σχέση των δύο κρατών και γ'αυτό πρέπει να επιλυθεί το συντομότερο δυνατό. Ο Έλληνας πρωθυπουργός προσέθεσε πως η γειτονική χώρα οφείλει να καταθέσει θετικές προτάσεις, πιο τολμηρές από αυτές του πρόσφατου παρελθόντος ώστε να μην προσκρούσουν στην αρνητική ελληνική απάντηση. Ακόμη τόνισε πως βάσει της Ενδιάμεσης Συμφωνίας υπάρχει ακόμη ένα περιθώριο δύο ετών για να διευθετηθεί το ζήτημα της ονομασίας και υποστήριξε πως το καλύτερο θα ήταν να μην εξαντλήσουν οι δύο πλευρές το χρονικό αυτό περιθώριο. Τέλος, συνέδεσε την επίλυση της εκκρεμότητας του ονόματος της Π.Γ.Δ.Μ. με την εμβάθυνση και επέκταση της οικονομικής συνεργασίας των δύο

⁴² Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 3/7/2003, σελ. 26-30.

χωρών, σαν μοχλό πίεσης προς τον Σκοπιανό ομόλογό του για ανάληψη πρωτοβουλιών.⁴³

Στις 23 Φεβρουαρίου 2001 εκ νέου η ρεπόρτερ *Του Βήματος*, Άννυ Ποδηματά, μεταφέρει το κλίμα από την επίσκεψη του Έλληνα Πρωθυπουργού, Κώστα Σημίτη, στην πρωτεύουσα της Π.Γ.Δ.Μ., Σκόπια. Εκεί προέβη σε συναντήσεις με τον «Σκοπιανό» πρωθυπουργό, Λιούπτσο Γκεοργκιέφσκι, με τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Μπράνκο Τσερβενκόφσκι και με τον πρόεδρο της Π.Γ.Δ.Μ., Μπόρις Τραϊκόφσκι. Ο Έλληνας πρωθυπουργός διατήρησε χαμηλά τον πήχη των προσδοκιών ως προς την διαφορά για το όνομα της Π.Γ.Δ.Μ. λόγω των τροποποιήσεων που πρέπει να γίνουν στο Σύνταγμα της γείτονος, γεγονός που αυξάνει το βαθμό δυσκολίας. Στον αντίποδα, ο «Σκοπιανός» ομόλογός του, Γκεοργκιέφσκι, επιχείρησε μ'έναν αριστοτεχνικό τρόπο να απομονώσει και να εκθέσει την αντιπολίτευση δημοσιεύοντας στις εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας της Π.Γ.Δ.Μ. την λίστα των κρατών που αναγνώρισαν ως Μακεδονία τη FYROM κατά την περίοδο διακυβέρνησης της χώρας από τον Τσερβενκόφσκι. Αντίθετα, εμφάνισε την δική του κυβέρνηση διαλλακτική και μετριοπαθή, δηλώνοντας πως καταβάλλει άοκνες προσπάθειες για την επίτευξη αμοιβαίας αποδεκτής λύσης, απορρίπτοντας την εθνικιστική και εμπρηστική ρητορική και φρασσεολογία. Αλλά και ο Έλληνας πρωθυπουργός σύμφωνα με την δημοσιογράφο, παρουσιάζεται κατευναστικός και συμβιβαστικός. Αυτό αποδεικνύεται από την πρόθεση του Κ. Σημίτη να ενημερώσει για τις εξελίξεις ως προς το Μακεδονικό ζήτημα τους αρχηγούς των κομμάτων της αντιπολίτευσης, τον πρόεδρο της Δημοκρατίας αλλά και τον επίτιμο πρόεδρο της Ν.Δ., Κ. Μητσοτάκη κατ'ιδίαν και όχι να συγκαλέσει Συμβούλιο Πολιτικών Αρχηγών, το οποίο αποτελεί εξωθεσμικό όργανο. Συμπερασματικά, η Κα Ποδηματά παρουσιάζει με πανηγυρικό τόνο την επίσκεψη του Κ. Σημίτη στην Π.Γ.Δ.Μ., η οποία κατά την εφημερίδα στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία, κάτι που φανερώνει η φωτογραφία που συνοδεύει το άρθρο, που απεικονίζει τους δύο πρωθυπουργούς, Σημίτη και Γκεοργκιέφσκι, περιχαρείς να μειδιούν ανταλλάσσοντας μία θερμή χειραψία.⁴⁴

Στις 3 Μαρτίου 2001 η εφημερίδα *Το Βήμα* φιλοξενεί αποσπάσματα από την χθεσινή συνεδρίαση στο ελληνικό κοινοβούλιο, όπου ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης απάντησε σε επίκαιρη ερώτηση του προέδρου του Συνασπισμού, Νίκου Κωνσταντόπουλου σχετικά με την εξέλιξη του Μακεδονικού ζητήματος. Ο Κ. Σημίτης απέκλεισε κατηγορηματικά την σύγκληση του Συμβουλίου των πολιτικών αρχηγών υπό τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, αφού όπως υποστήριξε έχουν μεταβληθεί δραματικά τα δεδομένα σε σχέση με τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Οι δύο πόλεμοι της Γιουγκοσλαβίας, 1991-1995 μεταξύ Κροατών, Σέρβων, Σλοβένων και Μουσουλμάνων Βόσνιων και 1998-1999 μεταξύ Αλβανών και Σέρβων για το Κοσσυφοπέδιο, η διάλυση

⁴³ Άννυ Ποδηματά, «Σκοπιανό, χρονοδιάγραμμα για το όνομα», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Πέμπτη 26/10/2000, σελ. 8.

⁴⁴ Άννυ Ποδηματά, «Σημίτης-Γκεοργκιέφσκι θέλουν το ταχύτερο δυνατό λύση για την ονομασία», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Παρασκευή 23/02/2001, σελ. 9.

της Γιουγκοσλαβίας και η αλλαγή στο οικονομικό πλαίσιο έχουν δημιουργήσει διαφορετικά δεδομένα. Επομένως θα ήταν παρελκυστικό και αναχρονιστικό η Ελλάδα να επιμένει να λύσει ένα εθνικό ζήτημα κομβικής σημασίας με εργαλεία και μέσα βγαλμένα από το παρελθόν. Προσέθεσε πως η Ελλάδα είναι προσανατολισμένη σε μία ονομασία, διεθνούς ισχύος και αναγνώρισης και συμβιβαστική, αφήνοντας αιχμές τόσο σε ακραίες φωνές τις αντιπολίτευσης αλλά και σε υπερεθνικιστικούς κύκλους εντός των κόλπων του ΠΑΣΟΚ. Εξέφρασε την έκπληξή και την απορία του για την σκοπιμότητα της επερώτησης του Ν. Κωνσταντόπουλου σε μία περίοδο εξέλιξης των διαπραγματεύσεων, καθώς οποιαδήποτε διαρροή στον Τύπο ή στο Κοινοβούλιο θα τρώσει το κύρος της χώρας, θα πλήξει την αξιοπιστία της και θα επηρεάσει δυσμενώς τις συζητήσεις. Στον αντίποδα, ο πρόεδρος του Συνασπισμού επέκρινε την Κυβέρνηση ότι με τις αγκυλώσεις της στο παρελθόν σαν παράταξη και το καταστροφικό εμπάρκο που επέβαλλε στο γειτονικό κράτος περιέπλεξε την κατάσταση και επιδείνωσε την διαπραγματευτική ισχύ της χώρας ως προς το «Σκοπιανό» ζήτημα. Τόνισε πως καλωσορίζει το ΠΑΣΟΚ στην όψιμη διαλλακτική του θέση και αμφιβάλλει αν αυτή η εφεκτική στάση σηματοδοτεί την οριστική απαγκίστρωση και απαλλαγή της εξωτερικής πολιτικής της χώρας από τον εθνικιστικό οίστρο σε πιο μετριοπαθείς ατραπούς. Η φωτογραφία που επιλέγει *Το Βήμα* να συνοδεύσει το άρθρο για την συζήτηση για το Σκοπιανό στη Βουλή είναι ενδεικτική του βαρέος κλίματος εντός των κόλπων του Κινήματος σε σχέση με την ονομασία της Π.Γ.Δ.Μ.. Στην φωτογραφία απεικονίζεται ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης, ανήσυχος και συνοφρυωμένος, να συζητά για το θέμα με τον υπουργό Γεωργίας Γεώργιο Ανωμερίτη.⁴⁵

Στις 10 Σεπτεμβρίου του 2001 η εφημερίδα *Τα Νέα* σε ρεπορτάζ της απεσταλμένης δημοσιογράφου, Ειρήνης Καρανασοπούλου, στο Ζανβάλ του Βελγίου όπου πραγματοποιήθηκε η άτυπη σύσκεψη των υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταφέρει στους αναγνώστες το κλίμα και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα που επικράτησε σχετικά με το Μακεδονικό ζήτημα. Οι 15 υπουργοί Εξωτερικών επιβεβαίωσαν την προσήλωση τους στην εξεύρεση αμοιβαία αποδεκτής λύσης *erga omnes* καθησυχάζοντας την ελληνική πλευρά αφού υπήρχε η φημολογία ότι τόσο ο αμερικανικός όσο και ο ευρωπαϊκός παράγοντας θα αναγνώριζε τη FYROM με την συνταγματική της ονομασία, δηλαδή Μακεδονία. Ο προεδρεύων της σύσκεψης, ο Βέλγος υπουργός εξωτερικών Λουί Μισέλ, αποσαφήνισε την κοινή θέση της Ευρωπαϊκής ένωσης στη διένεξη Ελλάδας-FYROM. Οι ευρωπαίοι θα παροτρύνουν αμφότερα τα κράτη για εξεύρεση λύσης τάχιστα και προς αυτήν την κατεύθυνση θα στείλουν τον ύπατο αρμοστή της Ένωσης για την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική, τον Χαβιέ Σολάνα. Αυτές οι δύο ενέργειες φανερώνουν την ενεργότερη εμπλοκή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο ονοματολογικό θέμα. Η ανταποκρίτρια *Των Νέων* καταθέτει πως είναι θετική η εξέλιξη καθώς η Ελλάδα είναι ενεργό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ η

⁴⁵ Άννυ Ποδηματά, “ Το 2001 δεν είναι 1990 δήλωσε για το Σκοπιανό, ο κ. Κ. Σημίτης”, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Σάββατο 3/3/2001, σελ. 8.

Π.Γ.Δ.Μ. όχι, επομένως η πλάστιγγα θα γείρει υπέρ της χώρας μας. Επιπρόσθετα, λόγω των ταραχών μεταξύ Αλβανόφωνων και Σλαβομακεδόνων στα «Σκόπια», στο έδαφος της FYROM σταθμεύει μία Νατοϊκή ειρηνευτική δύναμη. Επίσης τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και οι Η.Π.Α. σκοπεύουν να ενισχύσουν τις ένοπλες δυνάμεις της γείτονος για να τιθασεύσουν τα αντάρτικα σώματα του Απελευθερωτικού Στρατού για το Κόσσοβο (UCK) που επιχειρούν στην περιοχή του Τετόβου και του Γκόστιβαρ, επαρχία της Π.Γ.Δ.Μ. όπου το αλβανικό στοιχείο είναι πλειοψηφούν. Ο διεθνής παράγοντας θα συσχετίσει την περαιτέρω παραμονή του νατοϊκού εκστρατευτικού σώματος στο «σκοπιανό» έδαφος και την αποστολή οπλισμού και πυρομαχικών στις «σκοπιανές» ένοπλες δυνάμεις με την αυτοσυγκράτηση και σύνεση που θα επιδείξει η κυβέρνηση της FYROM για την άμεση επίλυση της ονοματολογικής διένεξης με την Ελλάδα κάτι που σύμφωνα με την εφημερίδα προεξοφλεί θετική εξέλιξη. Ενδεικτική του πρόσφορου κλίματος που επικρατούσε στην σύσκεψη για την εξέλιξη των εθνικών θεμάτων είναι η φωτογραφία που παραθέτει η εφημερίδα δίπλα στο ρεπορτάζ, στην οποία απεικονίζονται ο Έλληνας υπουργός εξωτερικών, Γιώργος Παπανδρέου και η γραμματέας του υπουργείου Εξωτερικών του Βελγίου, Άνεμι Νέιτς, να μειδιούν εύθυμοι μπροστά στις κάμερες.⁴⁶

Στις 23 Νοεμβρίου του 2002, η εφημερίδα *Το Βήμα* φιλοξενεί ένα άρθρο του υπουργού Εθνικής Άμυνας του ΠΑΣΟΚ, Ιωάννη Παπαντωνίου, ο οποίος εκφράζει την ικανοποίηση του για την συνεργασία Τουρκίας και Ελλάδας στο πλαίσιο του NATO, κάτι που επισφραγίστηκε από την πρόσφατη εισδοχή της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην Βορειοατλαντική Συμμαχία στην σύσκεψη της Πράγας. Ο επόμενος στόχος τόσο της Ελλάδας όσο και της Τουρκίας είναι η περαιτέρω διεύρυνση του NATO στα Βαλκάνια με την ένταξη στην στρατιωτική συμμαχία της Αλβανίας και της Π.Γ.Δ.Μ. Ο κύριος Παπαντωνίου θα εκφράσει τις προσπάθειες που καταβάλλει η Ελλάδα με τις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνει με τον Αλβανό ομόλογό του Παντελί Μάικο, ο οποίος θα επισκεφτεί το αμέσως προσεχές διάστημα την Αθήνα. Το μόνο μελανό σημείο που σκιάζει τόσο τις ελληνοτουρκικές σχέσεις όσο και την επικείμενη επέκταση του NATO στα δυτικά Βαλκάνια είναι η αρνησικυρία της Τουρκίας στην δημιουργία ευρωστρατού. Καταληκτικά, ο κ. Γιάννος Παπαντωνίου ευελπιστεί πως η επιτυχής πολιτικοστρατιωτική συνεργασία με την Τουρκία θα έχει θετικό αντίκτυπο στα εκκρεμή ζητήματα με την Π.Γ.Δ.Μ. αφού οι γείτονες μας για να ενταχθούν στο NATO θα ρυμουλκηθούν στο διάλογο για την εξεύρεση της βέλτιστης λύσης και για τα δύο μέρη, όσον αφορά το ονοματολογικό. Τέλος, όπως τονίζει ο υπουργός Εθνικής Άμυνας, η νέα κυβέρνηση που προέκυψε από τις νωπές εκλογές στην Τουρκία, αυτή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, συνηγορεί στην διεύρυνση του NATO με Π.Γ.Δ.Μ. και Αλβανία.⁴⁷

⁴⁶ Ειρήνη Δ. Καρανασοπούλου, “Επείγονται για το όνομα, ενεργότερη εμπλοκή των Ευρωπαίων στο όνομα των Σκοπίων”, *ΤΑ ΝΕΑ*, Δευτέρα 10/09/2001, σελ. 7.

⁴⁷ Δημήτρης Γ. Απόκης, “Νέα Συνεργασία Ελλάδας-Τουρκίας για την ένταξη Αλβανίας και Π.Γ.Δ.Μ στο NATO”, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Σάββατο 23/11/2002, σελ. 7.

Στις 2 Ιουλίου του 2003, ο ανταποκριτής της εφημερίδας *Τα Νέα* στις Βρυξέλλες, Φίλιος Στάγκος, καταγράφει τα όσα διημείφθησαν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με αφορμή τη λήξη της ευρωπαϊκής προεδρίας που είχε η χώρα μας το προηγούμενο εξάμηνο. Ο πρόεδρος της ευρωπαϊκής επιτροπής, Ρομάνο Πρόντι, εξήρε το έργο και την παρουσία του Έλληνα πρωθυπουργού, Κώστα Σημίτη, ως προεδρεύοντα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη ρήση του Σοφοκλή, «άνδρα αρχή δείκνυσι», και άφησε αιχμές για τον επόμενο πρόεδρο, τον Ιταλό πρωθυπουργό Σίλβιο Μπερλουσκόνι, ευχόμενος να στεφθεί και η Ιταλική προεδρία με την ίδια επιτυχία με την Ελληνική. Εγκώμια για τους χειρισμούς του Κ. Σημίτη εξέφρασαν ακόμη ο πρόεδρος των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, Ενρίκε Μπαρόν Κρέσπο, ο πρόεδρος των Φιλελευθέρων, Γράχαμ Γουότσον, ο πρόεδρος του Ευρωκοινοβουλίου, Πατ Κοξ και ο εκπρόσωπος του Στειτ Ντιπάρτμεντ, Ρίτσαρντ Μπάουτσερ. Ενστάσεις ως προς την επιτυχία της ελληνικής θητείας εξέφρασαν τόσο ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος, Γκερτ Πέτερινγκ, ο οποίος αμφισβήτησε την πατρότητα των επιτυχιών τις οποίες απέδωσε στις ενέργειες της παράταξής του και ο επικεφαλής της ευρωπαϊκής Αριστεράς, Φράνσις Βούρτζ, ο οποίος καταδίκασε τον μιμητισμό της Ευρώπης απέναντι στην Αμερικανική λογική των δυναμικών παρεμβάσεων και των προληπτικών χτυπημάτων. Ο Έλληνας πρωθυπουργός κράτησε χαμηλούς τους τόνους πλην όμως ανέδειξε τα ουκ ολίγα επιτεύγματα της προεδρίας του : διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προώθηση της στρατηγικής της Λισσαβόνας για την ευρωπαϊκή οικονομία, σχέδιο ευρωπαϊκού συντάγματος, χρηματοδότηση της πολιτικής για την λαθρομετανάστευση, ολοκλήρωση της συμφωνίας για την αναθεώρηση της κοινής αγροτικής πολιτικής, ενίσχυση της κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας και επιβεβαίωση του διεθνούς ρόλου της ευρωπαϊκής ένωσης με αποφάσεις για τα Δυτικά Βαλκάνια, τις σχέσεις με Η.Π.Α. και Ρωσία για το Μεσανατολικό. Η εφημερίδα ουσιαστικά συσχετίζει την άκρως επιτυχημένη θητεία του Κώστα Σημίτη ως προέδρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ικανότητα του να χειριστεί το ζήτημα της ονομασίας της Π.Γ.Δ.Μ. και να οδηγήσει τις διαπραγματεύσεις σε επιτυχή έκβαση. Το προφίλ του ικανού χειριστή των εθνικών ζητημάτων που θέλει να προσδώσει η εφημερίδα *Τα Νέα* στον Έλληνα πρωθυπουργό συμπληρώνεται από την φωτογραφία που επέλεξε ο Φίλιος Στάγκος να πλαισιώσει το άρθρο του, στην οποία απεικονίζεται ο Κ. Σημίτης να εκφωνεί λόγο στο Ευρωκοινοβούλιο υπό τα βλέμματα δύο σημανόντων στελεχών του Κινήματος, του Τηλέμαχου Χυτήρη και του Αναστασίου Γιαννίτη.⁴⁸

Στις 3 Ιουλίου του 2003, η εφημερίδα *Το Βήμα* αναφέρεται εκτενώς στις έντονες αντιδράσεις που παρουσιάστηκαν στο Ελληνικό Κοινοβούλιο αναφορικά με την υπογραφή της διμερούς συμφωνίας μεταξύ των Η.Π.Α. και της FYROM σχετικά με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, στην οποία το δεύτερο συμβαλλόμενο μέρος αναφέρεται σαν Μακεδονία. Οι σκληροπυρηνικοί βουλευτές του Π.Α.Σ.Ο.Κ., Στέλιος

⁴⁸ Φίλιος Στάγκος, “ Εγκώμια για την προεδρία, Αυλαία με χειροκροτήματα για Σημίτη από τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου”, ΤΑ ΝΕΑ, Τετάρτη 2/7/2003, σελ.10.

Παπαθεμελής και Παναγιώτης Σγουρίδης, και της Νέας Δημοκρατίας Σωτήρης Κούβελας, αναφέρονται στην εν λόγω συμφωνία τονίζοντας πως οι Η.Π.Α. συνειδητά προσέβαλλαν τις ελληνικές ευαισθησίες και τα εθνικά συμφέροντα χρησιμοποιώντας σαν όνομα των Σκοπίων το ψευδώνυμο Μακεδονία. Στον εθνικιστικό οίστρο συμμετείχε και ο εκπρόσωπος Τύπου της αξιωματικής αντιπολίτευσης, της Ν.Δ., Θεόδωρος Ρουσόπουλος, ο οποίος έκανε λόγο για αδράνεια, ολιγωρία και βραδύτητα αντίδρασης της κυβέρνησης η οποία αποθράσυνε τα Σκόπια και εξελήφθη από την Αμερικανική κυβέρνηση σαν αδυναμία. Στον χορό της εθνικιστικής έξαρσης συμμετείχαν και 34 βουλευτές της Ν.Δ., όλοι εκλεγόμενοι σε νομούς της Μακεδονίας, οι οποίοι κατέθεσαν ερώτηση σε τέσσερις υπουργούς του Π.Α.Σ.Ο.Κ. σχετικά με το προγραμματισμένο συνέδριο Σλαβομακεδόνων στην Φλώρινα στις 15 Ιουλίου και την συνεχιζόμενη αλτρωτική δράση του κόμματος του *Ουρανίου Τόξου* στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Η εφημερίδα χαρακτηρίζει σκωπτικά όλους τους αντιτιθέμενους βουλευτές, όψιμους Μακεδονομάχους, οι οποίοι αποσκοπούν να καρπωθούν εκλογικά οφέλη, ατομικά και παραταξιακά, από την σθεναρή στάση που επιδεικνύουν σε ένα τόσο ευαίσθητο εθνικό θέμα. Το *Βήμα* υποστηρίζει πως δεν υφίσταται κανένα ζήτημα αιφνιδιασμού της κυβέρνησης από τις εξελίξεις διότι σε ερώτηση του απεσταλμένου της εφημερίδας, Δημητρίου Απόκη, στην Ουάσινγκτον προς τον εκπρόσωπο του Αμερικανικού υπουργείου Εξωτερικών, Ρίτσαρντ Μπάουτσερ, ελήφθη η απάντηση πως οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποίησαν την ανεπίσημη ονομασία Μακεδονία για να υπογραφεί η συμφωνία αλλά παραμένουν αταλάντευτες στην πραγματική ονομασία της γείτονος, ως Π.Γ.Δ.Μ. και στην κατάληξη σε οριστική συμφωνία με μία ονομασία, αποδεκτή και από τα δύο μέρη με καθολική χρήση, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Παρατηρείται λοιπόν μια υποβάθμιση του ζητήματος της υπογραφής της συμφωνίας από την εφημερίδα, η οποία συνεχίζει να καθησυχάζει τους αναγνώστες για την ομαλή πορεία των διαπραγματεύσεων ως προς το ονοματολογικό ζήτημα της FYROM.⁴⁹

Κεφάλαιο 4ο : Το Μακεδονικό Ζήτημα στην επιστημονική κοινότητα και στην κοινή γνώμη, στην εκκλησία, σε οργανώσεις και φορείς την περίοδο 1993-2004

Κεφάλαιο 4.1 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στην επιστημονική κοινότητα και στην κοινή γνώμη στην Ελλάδα την περίοδο 1993-2004

Οι δύο πρώτοι προφανείς λόγοι για την ελληνική στάση την περίοδο 1993-2004 οφείλονται σε δύο ειδών άγνοιες. Η μία άγνοια ή κατά άλλους σκόπιμη αποσιώπηση, είναι το ερώτημα ποιά ήταν τα πραγματικά γεωγραφικά όρια της Μακεδονίας που διαμοιράστηκε στη συνθήκη που επισφράγισε το πέρας του Β' Βαλκανικού πολέμου,

⁴⁹ Δημήτρης Γ. Απόκης, “ *Συνεχίστηκαν οι αντιδράσεις για τη συμφωνία ΗΠΑ-Σκοπίων*”, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, Πέμπτη 3/7/2003, σελ. 12.

τη συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1913. Σύμφωνα με τον Ευάγγελο Κωφό, Βαλκανιολόγο, ειδικό συνεργάτη και εμπειρογνώμονα του Υπουργείου Εξωτερικών την περίοδο 1962-1995, ερασιτέχνες ιστορικοί και δημοσιολόγοι έχουν υποστηρίξει και διαδώσει ότι η περιοχή της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας δεν αποτέλεσε ποτέ τμήμα της Μακεδονίας και ότι έλαβε το μακεδονικό της όνομα, ως απότοκο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και των ενεργειών του Γιουγκοσλάβου ηγέτη, Τίτο. Όταν το ελληνικό κοινό αποδέχθηκε αυτά τα ευρήματα των δήθεν ειδημόνων, όλοι οι πολιτικοί σχηματισμοί ακολούθησαν το κυρίαρχο ρεύμα. Η γεωγραφική Μακεδονία ασφαλώς δεν είναι μία, η ελληνική (ιστορική ή αρχαία Μακεδονία ή Μακεδονία το Αιγαίου) αλλά τρεις (Μακεδονία των Σκοπίων και του Πιρίν), προφανώς και οι τρεις φέρουν το δικαίωμα να αποκαλούνται Μακεδονία, με σύνθετο όνομα ή παράγωγο για να διευκρινίζεται για ποια Μακεδονία πρόκειται.⁵⁰

Το δεύτερο είδος άγνοιας έγκειται στην διάχυτη πεποίθηση στην ελληνική κοινή γνώμη ότι ο Γιουγκοσλάβος ηγέτης, στρατάρχης Γιόσιπ Μπρόζ Τίτο, εφηύρε και κατασκεύασε, αυθαίρετα, εκ του μηδενός, ένα νέο έθνος. Το μακεδονικό ή σλαβομακεδονικό έθνος δεν αποτελούσε εφεύρεση και κατασκεύασμα *ex nihilo* του Τίτο. Προϋπήρχε ως ένα εν δυνάμει νέο έθνος. Ήταν ένας λαός που σταδιακά είχε αποξενωθεί από τους Βούλγαρους λόγω των δύο κατοχών που βίωσαν οι Σλαβομακεδόνες από τους Βουλγάρους την περίοδο 1916-1918 και 1941-1945 κατά τις οποίες οι Βούλγαροι κατακτητές επιχείρησαν τη βίαιη ενσωμάτωση της περιοχής αυτής στην Βουλγαρία, την βουλγαροποίησή του. Ο δεύτερος λόγος απαγκίστρωσης από την Βουλγαρία ήταν η υιοθέτηση από τη Σόφια της διαλέκτου της Βάρνας σαν επίσημη γλώσσα του κράτους, σε αντίθεση με την διάλεκτο που μιλούσαν στην Μακεδονία των Σκοπίων, αυτήν της περιοχής Πρίλαπου- Μοναστηρίου-Αχρίδας. Η τρίτη αιτία απομάκρυνσης των Σλαβομακεδόνων από την μητέρα πατρίδα Βουλγαρία ήταν η καταγωγή των Βουλγάρων από τους Πρώτο-Βούλγαρους, ένα τούρκικο νομαδικό φύλο που καταγόταν από την Κεντρική Ασία, το οποίο εκσλαβίστηκε κατά την κάθοδο των Σλαβικών φύλων τον έκτο αιώνα μετά Χριστόν αιώνα στην Βαλκανική χερσόνησο. Έτσι, οι Σλαβομακεδόνες βρίσκονταν στην αναζήτηση νέας εθνικής ταυτότητας πέραν της αρχικής βουλγαρικής. Η εθνογένεση ξεκίνησε την δεκαετία του 1930, σε επίπεδο της ελίτ, και έτσι ο Τίτο βρήκε πρόσφορο έδαφος για το εγχείρημα του εκμακεδονισμού, το οποίο στέφθηκε με επιτυχία. Την πολιτική αυτή υλοποίησε με επιτυχία ο Λαζάρ Κολισέφσκι, ο Κομμουνιστής ηγέτης στην Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας και στενός συνεργάτης του Τίτο.⁵¹

Υφίστανται πολλοί λόγοι για την υπερβολική στάση των Ελλήνων, οι οποίοι αντιμετωπίζονται δυσκολότερα από την στοιχειώδη άγνοια που ιάται με απλή κατανόηση των πραγματικών γεγονότων. Οι λόγοι αυτοί κατατάσσονται σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες : 1) στους επίσημους λόγους 2) στους κρυφούς και ανομολόγητους λόγους 3) σε ευρύτερους λόγους που έχουν σχέση με την ελληνική

⁵⁰ Γιώργος Καλπαδάκης, “ *ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1962-1995, ΑΠΟ ΤΗ ΣΙΩΠΗ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ*”, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2012, σελ. 16-18.

⁵¹ Αλέξης Ηρακλείδης, “ *ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1878-2018, Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*”, σελ. 297-300.

εθνική ιστορική αφήγηση, καθώς και με την κυρίαρχη εικόνα της Ελλάδας στο διεθνές στερέωμα. Οι πλέον φανεροί και επίσημοι λόγοι είναι οι φόβοι περί επεκτατικών βλέψεων των γειτόνων στην ελληνική Μακεδονία και η οργή για την απόπειρα σφετερισμού και υφαρπαγής σημαντικού τμήματος της ελληνικής πολιτισμικής κληρονομιάς. Πιο συγκεκριμένα, μεγάλη μερίδα των Ελλήνων φοβάται πως μία αναγνώριση με το όνομα Μακεδονία ενσπείρει τις ρίζες για μία μελλοντική σύγκρουση, διότι επιτρέπει στα «Σκόπια» να τρέφουν εδαφικές βλέψεις και να τις επιδιώξουν στο μέλλον, όταν η διεθνής συγκυρία είναι πιο ευνοϊκή. Επιπλέον, μεγάλος αριθμός Ελλήνων φρονούν πως το γειτονικό κράτος επιχειρεί μία κλοπή, μία φαλκίδευση της ελληνικής ιστορίας. Η παραχάραξη αυτή δημιουργεί ένα κίβδηλο αφήγημα το οποίο συσκοτίζει την ελληνική μαξιμαλιστική θέση, ότι υπάρχει μόνο μία Μακεδονία και αυτή είναι ελληνική.⁵²

Οι πιο άφατοι και ενδόμυχοι λόγοι της επικρατούσας ελληνικής στάσης- οι σκελετοί στη ντουλάπα- είναι οι ακόλουθοι : 1) Η συνειδητή μη αναγνώριση ή αλλιώς η μη παραδοχή της ύπαρξης των σλαβόφωνων της ελληνικής Μακεδονίας ως εθνικής ή εθνοτικής ή γλωσσικής μειονότητας, ή έστω ετερότητας ή ξεχωριστής ομάδας. Αν και οι εναπομείναντες αυτοί άνθρωποι, μετά τη φυγή πολλών Σλαβομακεδόνων με την λήξη του εμφυλίου, είναι περίπου 60-80 χιλιάδες και σημαντικό τους μέρος έχει αποκτήσει, οικειοθελώς, ελληνική εθνική ταυτότητα, και συνεπώς ουδόλως απειλείται η ελληνική εδαφική ακεραιότητα, εντούτοις η Αθήνα αποφεύγει και την παραμικρή μνεία γι' αυτούς και την αναγνώριση της ύπαρξής τους, ενώ βέβαια διαβιούν στους νομούς Καστοριάς, Πέλλας και Φλώρινας και μιλούν μία διαφορετική από την ελληνική μητρική γλώσσα, τα σλαβομακεδονικά, κάτι που οι Έλληνες προσπαθούν να υποβαθμίσουν αποκαλώντας την ιδίωμα, ντοπιολαλιά ή εντόπια. Με την άρνηση της ύπαρξής τους, εσκεμμένα αποκρύπτεται ή λησμονείται το γεγονός ότι είχαν καταπιεστεί στον Μεσοπόλεμο και ιδίως στην δικτατορία Μεταξά και πολλοί από αυτούς έφυγαν ή εκδιώχτηκαν ως πολιτικοί πρόσφυγες με τον ΕΛΑΣ (Εθνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό) μετά τον Ελληνικό Εμφύλιο (1946-1949). Μετά τον τερματισμό του Εμφυλίου, το 1949, δημεύθηκε η περιουσία τους και έκτοτε δεν επιτρέπεται σε αυτούς και στους απογόνους τους να επιστρέψουν στις εστίες τους ή να διεκδικήσουν τις περιουσίες τους. 2) Οι σημερινοί κάτοικοι της ελληνικής Μακεδονίας είναι κατά 2/3 απόγονοι προσφύγων από την Ανατολική Θράκη, την Ιωνία, τον Πόντο ή την Καππαδοκία, δηλαδή την Μικρά Ασία που κατέφθασαν στην Ελλάδα το 1923 μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, που ακολούθησε την Μικρασιατική Καταστροφή και την συνθήκη της Λωζάννης, και όχι αυτόχθονες όπως είναι οι Σλαβομακεδόνες ή οι απόγονοί τους. Η ανασφάλεια των προσφύγων που εξελλήνισαν την Μακεδονία σε σχέση με τους γηγενείς Σλαβόφωνους που προϋπήρχαν στην περιοχή πριν από το 1913 και την απελευθέρωση των Νέων χωρών τους δημιουργεί την ανάγκη να ταυτιστούν με το κλέος των αρχαίων Μακεδόνων και με τον θρυλικό Μέγα Αλέξανδρο, προκειμένου να

⁵² Ευάνθης Χατζηβασιλείου, “ Στα σύνορα των κόσμων, Η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος, 1952-1967, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2009, σελ. 275-279.

ριζώσουν στην καινούρια τους πατρίδα, την ελληνική (ιστορική) Μακεδονία και να θεωρηθούν απόγονοι των αρχαίων Μακεδόνων.³) Η Ελλάδα απέκτησε το 51,56 % της Μακεδονίας ενώ οι Έλληνες (αυστηρά ελληνόφωνοι και όχι οι Βλαχόφωνοι ή οι ορθόδοξοι Αλβανοί) αποτελούσαν το 11% της ευρύτερης γεωγραφικής Μακεδονίας έως το 1913. Δηλαδή, στην πραγματικότητα η Ελλάδα δεν απελευθέρωσε αλλά κατέκτησε τη περιοχή αυτή, εκδιώκοντας μεγάλο μέρος του γηγενούς πληθυσμού, δηλαδή σλαβόφωνους και Μουσουλμάνους (Αλβανόφωνους και Τουρκόφωνους). Αυτή η ιστορική πραγματικότητα γεννά μια ανασφάλεια, ιδίως στους κατοίκους της Βόρειας Ελλάδας οι οποίοι αντιλαμβάνονται πως η Ελλάδα καρπώθηκε πολλά περισσότερα από αυτά που της αναλογούσαν στον χώρο της Μακεδονίας.⁴) Η προγονολατρική ελληνική ταυτότητα, με την πρωτοφανή αρχαιότητα που παρουσιάζει, επιδιώκει να κατοχυρώσει την ελληνικότητα των αρχαίων Μακεδόνων, του Αλέξανδρου και του Φιλίππου.⁵³

Όσο για τις αιτίες της μη εποικοδομητικής ελληνικής στάσης, ένας απ'αυτούς είναι η ίδια η ελληνική ταυτότητα και εθνική αφήγηση των χιλιάδων ετών ένδοξης ιστορίας, το γνωστό σχήμα των Σπυρίδωνα Ζαμπέλιου και Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου (εθνικοφρόνων ιστορικών) που είχε ως απότοκο οι περισσότεροι Έλληνες να βλέπουν απ' υψηλού τα νεότερα βαλκανικά εθνάρια όπως τα αποκαλούσαν τον 19ο αιώνα, και με οίηση ειδικά τους Σλαβομακεδόνες, των οποίων η εθνογενετική διαδικασία καθυστέρησε. Εξού και οι πολλοί μειωτικοί χαρακτηρισμοί με τις οποίες περιέγραφαν τον Σλαβόφωνο αυτό πληθυσμό και περιοχή: κρατίδιο, υβρίδιο, μόρφωμα, κίβδηλο έθνος, τεχνητό κατασκεύασμα, ψευδό-Μακεδόνες, Σκοπιανοί, Αθίγγανοι των Βαλκανίων, Γυφτοσκοπιανοί, βλαχιά των Σκοπίων. Σύμφωνα με τις επισημάνσεις των ιστορικών, Φίλιππου Ηλιού και Αντώνη Λιάκου, το Μακεδονικό πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση ιδεολογικής και πολιτικής χρήσης της ιστορίας από την πλευρά των Ελλήνων. Κατά τους δύο ιστορικούς οι Έλληνες και η Ελλάδα κινήθηκαν με όρους εθνικής ιδεολογίας του 19ου αιώνα, με το επιχείρημα ότι οι τίτλοι ενός έθνους οφείλονται στην παλαιότητα της καταγωγής του. Συνεπώς η ελληνική εθνική ιδεολογία, προβάλλοντας αξιώσεις σε μια μακράιωνη ιστορία 4.000 χιλιάδων ετών, δύναται να αρνηθεί ακόμη και την ύπαρξη ενός έθνους του όποιου η σφυρηλάτηση της ταυτότητάς του δεν υπερβαίνει την τελευταία εκατονταετία, τη νομιμότητα της γλώσσας του και τη στόχευση της κρατικής του συγκρότησης, παραβλέποντας το γεγονός ότι τα περισσότερα έθνη είναι νεοπαγή και όχι αρχαία.⁵⁴

Ο έτερος ευρύτερος λόγος για την κυρίαρχη ελληνική στάση είναι η πρόδηλη, σχεδόν παρανοϊκή πεποίθηση, των περισσότερων Ελλήνων σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς : πως οι ξένοι μας φθονούν και απεργάζονται συνωμοσίες σε βάρος μας, δηλαδή ότι ο ανθελληνισμός έχει κατισχύσει διεθνώς, το γνωστό αφήγημα του έθνους ανάδελφου ή συνδρόμου του Διγενή Ακρίτα. Οι ξένοι δεν μας αντιλαμβάνονται, επιθυμούν τα δεινά μας και γι'αυτό δεν μας στήριξαν στο Μακεδονικό ενώ το δίκαιο

⁵³ Αλέξης Ηρακλείδης, “ *ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1878-2018, Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*”, σελ. 301-304.

⁵⁴ Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, “ Η « Εξελληνισμός » των αλλόγλωσσων, Μακεδονικό Ζήτημα και Εκπαίδευση (1870-1967), εκδόσεις Επίκεντρο, 2021, σελ. 19-24.

είναι στη δική μας πλευρά και ενώ μας οφείλουν ως απογόνους των άφθαστων αρχαίων Ελλήνων, του λίκνου του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Συναφής είναι και η ιλαρή συνωμοσιολογική αντίληψη της Ιστορίας. Κατά τον Νικόλαο Μέρτζο, που είχε θητεύσει πρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, το Μακεδονικό με την κατά περίπτωση χρήση ή παραχάραξη της Ιστορίας, το κατασκεύασαν ανά περιόδους, κραταιά ξένα πολιτικά κέντρα με αμιγώς πολιτικό στόχο : τον διαμέσου αχυρανθρώπων έλεγχο του γεωστρατηγικού χώρου της Μακεδονίας.⁵⁵

Οι μακεδονομάχοι Έλληνες επιστήμονες ήταν επίσης ετοιμοπόλεμοι. Η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και στη Γιουγκοσλαβία και κυρίως η συνεπακόλουθη ανεξαρτησία της Π.Γ.Δ.Μ. ανέτρεψαν ολωσδιόλου την πολιτική του στρουθοκαμηλισμού. Δεν ήταν ασφαλώς μόνον οι ραγδαίες διπλωματικές εξελίξεις που έφεραν το Μακεδονικό στο επίκεντρο του ελληνικού πολιτικού ενδιαφέροντος αλλά και το κατάλληλο υπόστρωμα για πιο πατριωτικές πολιτικές, που δημιούργησε η μετεωρική κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού παγκοσμίως. Η μαχητικότητα για το Μακεδονικό αποτελούσε μόνο μία από τις πτυχές ενός αναγεννημένου ελληνικού ιστορισμού · αναμφίβολα όμως ήταν η δυναμικότερη, μαζικότερη και δημοφιλέστερη. Η ένταξη του συνόλου της ελληνικής μακεδονικής ιστορικής παραγωγής σε μία κατηγορία είναι εσφαλμένη. Διαφοροποιήθηκε όχι μόνο ως προς τις θεματικές και χρονικές ενότητες αλλά και ως προς τις χρήσεις (επιστημονική και εκλαϊκευτική) και το οπτικό πρίσμα (παραδοσιακή, ανανεωτική, αποδομητική). Εξυπακούεται πως άπασες οι τάσεις δεν είναι εναρμονισμένες · ούτε καν συγκλίνουν · εξέλιξη αναμενόμενη, αφού τα κίνητρα προσχώρησης σ' αυτήν τη χωρίς προηγούμενο παραγωγή τίτλων ποικίλλουν. Το ευρύτερο ενδιαφέρον καθιστά ευπώλητους τους μακεδονικούς τίτλους και έτσι καλλιεργούνται προσδοκίες, επιστημονικές, πολιτικές, τοπικές και προσωπικές, συμπλεκόμενες τις περισσότερες φορές. Μεγάλη μερίδα επιστημόνων και φορέων αισθάνθηκαν την ανάγκη να συγγράψουν κάτι περί Μακεδονίας · ακόμη και το μειονοτικό κόμμα των Σλαβομακεδόνων, του Ουράνιο Τόξο το οποίο δημιούργησε τη δική του παραγωγή.⁵⁶

Αναντίρρητα, το προσφιλέστερο όλων των μακεδονικών θεμάτων, ήταν όπως και προ 1990, ο Μακεδονικός Αγώνας, με την γενικότερη έννοια των ποικιλόμορφων συγκρούσεων της περιόδου μετά το συνέδριο του Βερολίνου το 1878 : τοπικές εκφάνσεις, προσωπογραφίες, εκδόσεις εγγράφων και νέων απομνημονευμάτων, φωτογραφικά λευκώματα με υπομνηματισμό και ανατυπώσεις εκδόσεων των αρχών του 10ου αιώνα. Νέα λογοτεχνικά και θεατρικά έργα, ποιήματα γράφτηκαν, σαν συνέχεια του έργου του Κωστή Παλαμά και της Πηνελόπης Δέλτα. Η παλαιοπωλική αγορά των επιστολικών δελταρίων αναζωπυρώθηκε αλλά πλέον εκτός από τον Παύλο Μελά ελάχιστοι Μακεδονομάχοι αναγνωρίζονται. Και η μνήμη του καπετάν Τέλλου Άγρα, ατονεί. Κάθε φουστανελοφόρος ή ρασοφόρος των αρχών του 20ου αιώνα εκλαμβάνεται άφθορος και παραχρήμα ως Μακεδονομάχος. Η ειδοποιός διαφορά από

⁵⁵ Αλέξης Ηρακλείδης, “ *ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1878-2018, Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*”, σελ. 19-30.

⁵⁶ Σπυρίδων Σφέτας, “ *Οι Μεταλλάξεις του Μακεδονικού*”, σελ. 240-245.

την ελληνική παραγωγή ανάλογων έργων πρωθύστερων περιόδων ήταν ότι πλέον όλες οι ιστορίες αυτές εντάσσονταν στο γενικότερο πλαίσιο του Μακεδονικού Ζητήματος, συχνά με πολιτικές προεκτάσεις στα σύγχρονα γεγονότα. Ουσιαστικά, όμως, η νέα παραγωγή δεν έκανε εκτενή χρήση του υφιστάμενου αρχειακού υλικού ούτε προέβη σε ουσιαστική αναθεώρηση. Ο Μακεδονικός Αγώνας συνιστούσε ήδη ένα παγιωμένο σύμβολο εθνικής αφοσίωσης, σύμβολο από αυτά που δεν επιδέχονται ιδιαίτερες αναλύσεις και αποκλίσεις.⁵⁷

Ταυτόχρονα δρομολογήθηκε μια απόπειρα βαθύτερης επαναπροσέγγισης του Μακεδονικού Αγώνα, αντιδημοφιλούς, καθώς υπενθύμιζε ορισμένες δυσάρεστες πτυχές, όπως η αμφίπλευρη άσκηση της βίας και έθετε οχληρά ζητήματα όπως η μισθοδοσία των Μακεδονομάχων και η ρευστότητα των φρονημάτων πατριαρχικών και εξαρχικών Σλαβόφωνων χωρικών. Σ' αυτήν περιλαμβάνονται ορισμένες ανέκδοτες διπλωματικές μεταπτυχιακές εργασίες του Τομέα της Νεότερης Ιστορίας και Λαογραφίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και σειρά άρθρων. Οι συγγραφείς τους ως επί το πλείστον ήταν συνδεδεμένοι άμεσα με το Κέντρο Έρευνας Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα στη Θεσσαλονίκη. Η συζήτηση για τα πρώτα έτη του 20ου αιώνα έθεσε επί τάπητος και το ζήτημα της διάκρισης των πληθυσμών της Μακεδονίας, ζήτημα κομβικό, που ήδη απασχολούσε τη διεθνή βιβλιογραφία. Η ελληνική, η σλαβομακεδονική και βουλγαρική βιβλιογραφία θεωρούσαν ως δεδομένη τη διάκριση των πληθυσμών σε εθνικές παρατάξεις. Η εθνική ταυτότητα είναι αδήριτη για την κατανόηση των αντίστοιχων σύγχρονων εθνικισμών αλλά και για την απόδειξη των ιστορικών τους καταβολών στην προεθνική εποχή. Η άποψη αυτή ταυτίζεται με τη θεωρία του Anthony Smith, που ως γνήσιος κλασικιστής πιστώνει ειδικά στους Έλληνες εθνική συνέχεια από τους αρχαίους χρόνους. Η ιστορική έρευνα, όμως, φανέρωσε πως ο χαρακτηρισμός των πολιτικών παρατάξεων, στις οποίες διαχωριζόταν ο πληθυσμός της Μακεδονίας την συγκεκριμένη εποχή, ως εθνικών ομάδων ήταν ασύμβατος με τους τρέχοντες ορισμούς. Εξάλλου η κριτική για τη χρήση του όρου αυτού στην ιστορία, και μάλιστα για την περιγραφή των πληθυσμιακών ομάδων στα τουρκοκρατούμενα (Οθωμανικά Βαλκάνια) είναι ευρύτερη και η χρήση του σίγουρα εκφράζει σκοπιμότητες. Είναι πρόδηλο ότι η αναφορά σε εθνικές ομάδες, που έχουν μύθους καταγωγής, επανεισάγει τον εθνικισμό σε μια προεθνική προνεωτερική εποχή, όπου οι διαχωρισμοί και οι διακρίσεις δεν εξέλιπταν αλλά δεν μπορούν να αποτυπωθούν με ένα κοινωνιολογικό όρο της δεκαετίας του 1960. Το επιχείρημα αναπτύχθηκε και πλαισιώθηκε διεπιστημονικά. Άλλωστε ήταν ήδη σαφές ότι τα πραγματικά περιθώρια της εκπαίδευσης και της εθνικής γαλούχησης των αλλόφωνων πληθυσμών ήταν περιορισμένα. Η καινούρια αυτή προσέγγιση αμφισβητήθηκε στον εθνικό παροξυσμό των αρχών της δεκαετίας του 1990. Η κακόβουλη κριτική της, όμως δεν έπαυσε· όχι γιατί η άποψη αυτή υπονόμει τις ρίζες του ελληνικού εθνοτικού εθνικισμού αλλά αντιθέτως διότι κλόνιζε τις εθνικές βάσεις του αντίστοιχου σλαβομακεδονικού. Άλλωστε σύντομα αναπτύχθηκε

⁵⁷ Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, “*Το Μακεδονικό Ζήτημα, Μια κοινωνιολογική προσέγγιση*”, σελ. 49-55.

γύρω από τα ζητήματα αυτά μια σκανδαλογολική αρθρογραφία, όχι μόνο στον Τύπο όπως στα δημοσιεύματα του Ιού της *Ελευθεροτυπίας* αλλά και σε ιστορικά περιοδικά. Τα άρθρα αυτά εστίασαν στην αμηχανία με την οποία το ελληνικό κράτος αντιμετώπισε τη σλαβοφωνία, βορείως του Αλιάκμονα, στις αγροτικές περιοχές της Μακεδονίας πριν αλλά και μετά την απελευθέρωσή της από τον Οθωμανικό ζυγό. Πρόθεση τους ήταν η ανατροπή της εικόνας της ελληνικότητας της Μακεδονίας, την οποία το επίσημο κράτος και η ελληνική κοινωνία, είχε ήδη κάνει σημαία της στην αέναη διπλωματική διαμάχη με την Π.Γ.Δ.Μ. και να κατατάξουν του μακεδονικούς αγώνες στην κατηγορία των χαλκευμένων εθνικών μύθων, αναδεικνύοντας την επιλεκτική χρήση των πηγών που είχε γίνει. Η συστηματική επίθεση που δόθηκε το εθνικό κράτος από τμήμα της ιστοριογραφίας πόλωσε και εγκλώβισε τους φιλόστορους πολίτες στο σχήμα κακό κράτος εναντίον καλών Σλαβομακεδόνων, εφάμιλλο των παρεμφερών, δωσιλογισμός εναντίον αντίστασης, αυταρχικό κράτος εναντίον δημοκρατικών πολιτών.⁵⁸

Η περίοδος της μεταξικής δικτατορίας, εποχής κατά την οποία η καταστολή των μειονοτήτων, κυρίως των πολιτικών, έγινε συστηματική, στο πλαίσιο του Τρίτου Ελληνικού πολιτισμού εδραίωσε την πεποίθηση στην επιστημονική κοινότητα για άδικη μεταχείριση της ελληνικής πολιτείας απέναντι στο Σλαβόφωνο στοιχείο της ελληνικής Μακεδονίας. Για το καθεστώς της 4ης Αυγούστου η αλλοφωνία δεν ήταν ούτε εύληπτη ούτε αποδεκτή · συνοδευόμενη από το αριστερό φρόνημα πολλών Σλαβομακεδόνων που τους οδήγησε στη βάσανο των φυλακών και των εκτοπίσεων. Η σλαβοφωνία στη δεκαετία του 1930 ήταν τόσο μαζική και διάχυτη, που το κράτος δεν μπορούσε ούτε να την αστυνομεύσει ούτε να την περιστείλει, αφού μεγάλο μέρος του γυναικείου ενήλικου πληθυσμού δεν γνώριζε καν την ελληνική. Όμως, η επιλεκτική εφαρμογή των μέτρων καταστολής δημιούργησε ισχυρές μνήμες που άντεξαν στο χρόνο, αφού αναδείχθηκαν από τη δεκαετία του 1940 και εξής ως σύμβολα της εθνικής καταπίεσης των Σλαβομακεδόνων της Ελλάδας.⁵⁹

Παρά τα προφανή πολιτικά οφέλη της ανάδειξης των μνημών της μεσοπολεμικής καταστολής, ήταν η διερεύνηση της ιδεολογικής χειραγώγησης του σλαβόφωνου χώρου αυτή που επεξέτεινε τη γνώση μας για τη βαθμιαία σύμπτυξη μιας σλαβομακεδονικής εθνοτικής ταυτότητας και εντός του ελληνικού εδάφους από τα μεσοπολεμικά χρόνια και εφεξής. Η μελέτη αυτή ήταν μια σταδιακή και πολυεπίπεδη διαδικασία εμβάθυνσης, απότοκο εργασίας πλήθους επιστημόνων. Έτσι, καθώς οξύνθηκε το πολιτικό ενδιαφέρον, επιταχύνθηκε η αξιοποίηση των ιστορικών δεδομένων διαμέσου διδακτορικών διατριβών οι οποίες αποσαφήνισαν : 1) το βαθμό και την έκταση της σλαβοφωνίας στο Μεσοπόλεμο, ζήτημα κεφαλαιώδες για την αποτύπωση των μεγεθών του προβλήματος. 2) την αποδημία των σλαβόφωνων στο Νέο Κόσμο και 3) το ρόλο που διαδραμάτισαν οι πληθυσμοί αυτοί στο πλαίσιο της βουλγαρικής ρεβιζιονιστικής

⁵⁸ Βασίλης Κ. Γούναρης, “ Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις”, σελ. 25-35.

⁵⁹ Ραϋμόνδος Αλβανός, “ ΣΛΑΒΟΦΩΝΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ”, εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα, 2019, σελ. 250-260.

πολιτικής. Άλλες διατριβές και εργασίας την ίδια περίοδο προσέφεραν νέα στοιχεία για την εγκατάσταση των μικρασιατικών προσφυγικών πληθυσμών στη Μακεδονία και την ανάμειξη του προσφυγικού παράγοντα στη διαμόρφωση των κοινωνικών διαφορών, οι οποίες αναμόχλευσαν το ζήτημα του αυτοπροσδιορισμού και του εθνικού φρονήματος.⁶⁰

Επιπρόσθετα, τέθηκε εκ νέου ως αντικείμενο έρευνας ο ρόλος του κομμουνισμού στη διαμόρφωση του Μακεδονικού κατά τον 20ο αιώνα εντός και εκτός της Ελλάδας. Αλλά αυτή τη φορά, έχοντας αποσαφηνιστεί μεγάλο μέρος του διπλωματικού παρασκήνιου, η προσοχή στράφηκε περισσότερο στη μελέτη των ανθρώπων, ιδίως στην μερίδα των Σλαβομακεδόνων που κατά τη δεκαετία του 1940, κατά την Κατοχή και τον Εμφύλιο, εκδήλωσαν την υποστήριξή τους προς τον βουλγαρισμό, τον κομμουνισμό και τον σλαβομακεδονισμό, επάλληλα ή και ταυτόχρονα. Καρπός της στροφής αυτής ήταν καταρχάς το δίτομο έργο του Γιάννη Κολιόπουλου *Λεηλασία Φρονημάτων*. Ο πρώτος τόμος εξετάζει *Το Μακεδονικό Ζήτημα στην Κατεχόμενη Δυτική Μακεδονία, 1941-1944* (Θεσσαλονίκη, 1994) και ο δεύτερος, που διακρίθηκε από την Ακαδημία Αθηνών, *Το Μακεδονικό Ζήτημα στην περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου, 1945-1949* (Θεσσαλονίκη 1995). Παρά το γεγονός ότι πλήθος εκδόσεων, εγγράφων και απομνημονευμάτων έχουν κάνει την περίοδο πιο προσβάσιμη στους ερευνητές, ούτε ο Κολιόπουλος κατάφερε να παράσχει μια συλλογική πολιτική ερμηνεία για τις επιλογές της ηγετικής ομάδας των Σλαβομακεδόνων, και κυρίως των μεσαίων στην ιεραρχία στελεχών. Επεσήμανε το ρόλο των τυχοδιωκτικών συμπεριφορών ανθρώπων, που χωρίς σοβαρό ιδεολογικό έρμα, εθνικό και πολιτικό, βρέθηκαν στο επίκεντρο ενός διπλωματικού σκηηνικού, που υπερέβαινε τις δικές τους δυνατότητες ανάλυσης.⁶¹

Ήταν προφανές ότι η περαιτέρω κατανόηση των τυχοδιωκτικών συμπεριφορών δεν μπορούσε να επιτευχθεί παρά μόνο μέσα από τη διερεύνηση της λειτουργικότητάς τους. Στο ζήτημα αυτό η ελληνική ιστοριογραφία επικοινωνούσε ήδη με τις απόψεις του Keith Brown και του Vereni (διεθνούς φήμης ιστορικών με έμφαση στα Βαλκάνια). Ήταν πλέον ολοφάνερο πως η διαχείριση των φρονημάτων ήταν επωφελής αμφίπλευρα, για τους εθνικούς προστάτες και για τους εθνικά προστατευόμενους, τόσο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας όσο και μετέπειτα. Σχετικά με την ελληνική οπτική γωνία, η έρευνα τεκμηρίωσε πως στη Μακεδονία ο ελληνικός εθνικισμός στις αρχές του 20ου αιώνα, ο μεσοπολεμικός, ο κατοχικός και ο εμφυλιακός αντικομμουνισμός αντί να λάβουν τη μορφή μιας βαθιάς κοινωνικής ρήξης, μετουσιώθηκαν, τόσο σε καιρό πολέμου όσο και ειρήνης, σε εθνική άμυνα έναντι των Σλάβων. Έτσι, πίσω από το ιδεολόγημα της εθνικής συσπείρωσης ως υπέρτατου αγαθού, απέβησαν παράγοντες συστράτευσης και συλλογικής δράσης κοινωνικών ομάδων μερικές φορές με

⁶⁰ Ραϊμόνδος Αλβανός, “ΣΛΑΒΟΦΩΝΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ”, σελ. 230-240.

⁶¹ Σπύρος Κουζινόπουλος, “Τα παρασκήνια του Μακεδονικού ζητήματος, ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ, ΑΓΝΩΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ”, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2008, σελ. 49-54.

αντικρουόμενα συμφέροντα. Ο υπερταξικός χαρακτήρας το εθνικιστικού λόγου συσκότισε τα κοινωνικά προβλήματα ή προτιμότερα επαναπροσδιόρισε τις κοινωνικές εξελίξεις, αποφέροντας απρόσμενα οφέλη στα πολιτικά κόμματα. Η πτυχή της άσκησης βίας αναδείχθηκε από την διδακτορική διατριβή του Νίκου Μαραντζίδη όπως και το γεγονός ότι οι διάφορες υποκειμενικότητες μεταστρέφονταν και υιοθετούσαν νέες ταυτότητες και δεν ήταν οι ταυτότητες που υποκινούσαν τις επιλογές τους. Η διατριβή του Σπύρου Σφέτα *Η διαμόρφωση της σλαβομακεδονικής ταυτότητας. Μια επώδυνη διαδικασία*. (Θεσσαλονίκη 2003) αναφέρεται στις πολιτικές όψεις και συμβάλλει στην άνωθεν θεώρηση του Μακεδονικού ζητήματος. Δύο συλλογικά έργα, προϊόντα διεπιστημονικής έρευνας που συντόνισε το Κέντρο Έρευνας Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης διερεύνησαν επιπρόσθετες πτυχές του ζητήματος, δηλαδή της χρήσης των ταυτοτήτων από τους πρόσφυγες, που είτε έφυγαν από την ελληνική Μακεδονία είτε εγκαταστάθηκαν σ' αυτή μέσα στον 20ο αιώνα. Επέκτειναν ακόμη στο χρόνο τη συζήτηση περί ιστορικότητας των μακεδονικών προσδιορισμών και της ονοματοδοσίας συνολικά. Ειδικά η συμβολή του Ευάγγελου Κωφού περί μακεδονικών ταυτοτήτων, με εκτενείς αναφορές για σύσσωμη τη μεταπολεμική περίοδο, και μάλιστα εκ των ενόντων καθόρισε κι αυτή την ερευνητική πορεία.⁶²

Η συζήτηση αυτή περί της ονοματοδοσίας σαφώς συγγενεύει με μια άλλη διακριτή κατηγορία της ελληνικής μακεδονικής βιβλιογραφίας, της περισσότερο ευπώλητης, την πραγμάτευση της κρίσης στις σχέσεις Αθήνας- Σκοπίων. Περιλαμβάνει εκδόσεις κειμένων, αμφίπλευρες κριτικές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, ιστορίες της Μακεδονίας, της ελληνικής και της τέως Γιουγκοσλαβικής, με προεκτάσεις μέχρι τα σύγχρονα χρόνια, μαχητικές ιστορικές αναδρομές, επιστημονικές ανασκοπήσεις της κρίσης και αποτιμήσεις του Τύπου. Στη βιβλιογραφία αυτή θα πρέπει να αθροιστούν τα ιστορικά έργα του σλαβομακεδονικού χώρου και των υπέρμαχών τους στην Ελλάδα και αντιστρόφως, τα περί θρυλούμενης ελληνικής μειονότητας στη Π.Γ.Δ.Μ., των Αρουμάνων (Βλαχόφωνων των Σκοπίων). Επομένως, η γοργή ερευνητική πρόοδος σε όλα τα πεδία της μακεδονικής ιστορίας αλλά και οι διπλωματικές εξελίξεις των τελευταίων ετών περιόρισαν την επιστημονική συμβολή διαφόρων συλλογικών μνημειακών εκδόσεων, που κυκλοφόρησαν στις αρχές του 1990, αλλά αντλούσαν από την έρευνα παρελθόντων ετών. Ειδικότερα, τα χρόνια εκείνα με ενέργειες της εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, η έρευνα μεταφέρθηκε σε αρχεία της εποχής του 1950 και εντεύθεν. Η εξάντληση του κοινωνικού και ιδεολογικού προβληματισμού έδωσε ώθηση στην πρόσφατη διπλωματική ιστορία, όπου το κενό ήταν ογκώδες. Τα αρχεία του Βελιγραδίου και της Σόφιας, προσπελάσιμα πλέον από τους ερευνητές, φώτισαν όψεις των σχέσεων και των χειρισμών Σόφιας- Βελιγραδίου- Σκοπίων και Μόσχας, χωρίς όμως συγκλονιστικές αποκαλύψεις, σχετικά με τις εθνογενετικές διαδικασίες. Οι συζητήσεις Σόφιας –Σκοπίων υπόκειντο στη δυναμική των εσωτερικών κρίσεων του σοβιετικού μπλοκ, όμως στα ιστορικά θέματα ούτε οι Βούλγαροι ούτε οι Σλαβομακεδόνες έδειχναν υποχωρητική τάση. Τα στοιχεία των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων κατά την ίδια περίοδο αποδεικνύουν πρώτον ότι το μακεδονικό ήταν συνεχώς

⁶² Βασίλης Κ. Γούναρης, “ Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις”, σελ. 45-52.

στο επίκεντρο της ελληνικής διπλωματίας και δεύτερον ανατρέπουν τις γνώσεις μας στο ζήτημα των Σλαβομακεδόνων πολιτικών προσφύγων. Το πιο ενδιαφέρον συμπέρασμα είναι όμως ότι στις σχέσεις των τριών κρατών είχε ήδη διαμορφωθεί ένα άλυτο ιδεολογικό ζήτημα. Ο Μακεδονισμός ως εθνική ιδεολογία, από τη δεκαετία του 1950, ήταν δομικό συστατικό της περιφέρειας του Βαρδάρη, πολύ περισσότερο της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Ήταν όμως ασυμβίβαστος με τη βουλγαρική και την ελληνική ιστορία. Συνεπώς, τα περιθώρια διακρατικής σύγκλισης επί της ουσίας του ζητήματος, της ύπαρξης ή όχι μακεδονικού έθνους, ήταν ελάχιστα, όχι μόνο μεταξύ Αθήνας Βελιγραδίου, Αθήνας Σκοπίων, αλλά και Βελιγραδίου-Σόφιας, Σκοπίων-Σόφιας, ακόμη και της Μόσχας επινεύουσας.⁶³

Ως προς το κίνημα της υπεράσπισης της ελληνικότητας της Μακεδονίας, η διάψευση των μαξιμαλιστικών προσδοκιών συντέινει στην προοδευτική αποσυμπίερωση των φορέων από το παλλαϊκό μέτωπο του 1992. Οι κινητοποιήσεις φαίνεται ότι εξέθρεψαν την κοινωνία από την τροχιά απογαλακτισμού της, αναπληρώνοντας τον μειούμενο κρατικό-κομματικό εναγκαλισμό με υπερβατική εκδήλωση ομοθυμίας. Το τίμημα της ομοψυχίας υπήρξε η παροδική περιστολή της κριτικής σκέψης καθώς επίσης η υποβάθμιση θεμελιωδών αρχών της φιλελεύθερης δημοκρατίας όπως η συνεκτικότητα, ο πλουραλισμός και η ανεκτικότητα στο περιθώριο της ομόθυμης συστράτευσης λαού και ηγητόρων. Ταυτόχρονα οι κινητοποιήσεις ενδυνάμωσαν την κοινωνική συνοχή γεννώντας θετικά συναισθήματα επαναβεβαίωσης της εθνικής ταυτότητας, ενώ συνέτειναν στην εδραίωση ενός ακραίου υπερεθνικιστικού ρεύματος· υπήρξαν προϊόντα εθνικής θυμικής φόρτισης και απουσίας ενημέρωσης για το μακεδονικό, σε μια περίοδο αβεβαιότητας και απογοήτευσης. Οι βαθύτεροι φόβοι εδράζονταν στην αυξανόμενη επίγνωση της ανικανότητας του κράτους να λαξεύσει ένα συνολικότερο πλάνο για τον μεταψυχροπολεμικό ρόλο της Ελλάδας στην περιοχή. Υπό τις κρατούσες συνθήκες, ήταν ανέφικτο να αντιμετωπισθεί το μακεδονικό από τους πολίτες ως ένα ακόμα θέμα εξωτερικής πολιτικής, που μπορούσε να αφεθεί στη σφαίρα των διπλωματικών διαβουλεύσεων.⁶⁴

Επιχειρώντας μια ευρύτερη αποτίμηση της επίδρασης της λαϊκής διπλωματίας στις εξελίξεις στο μακεδονικό, συμπεραίνουμε ότι το έργο της ελληνικής διπλωματίας δυσχεράνθηκε από την αδιαμεσολάβητη ανάμειξη των πολιτών στην εξωτερική πολιτική. Παρά το πολιτικό κόστος που θα είχε η δημόσια ανακίνηση του μακεδονικού τις προηγούμενες δεκαετίες, η κοινή γνώμη έπρεπε να τηρηθεί ενήμερη των μετεμφυλιακών εξελίξεων επί του ζητήματος, ιδιαιτέρως δε επί των μετριοπαθών θέσεων που επέτασσαν οι μεταβαλλόμενες συνθήκες και οι οποίες συγκροτούσαν τον πυρήνα υπηρεσιακού ρεαλισμού που κατεύθυνε την πολιτική έως το 1991. Ελλείψει υπεύθυνης ενημέρωσης, το έδαφος της δημόσιας πρόσληψης του μακεδονικού μέχρι τη

⁶³ Χρήστος Νεράτζης, Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, Λευτέρης Παπακώστας, *“Το Μακεδονικό Ζήτημα, ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ”*, σελ. 365-372.

⁶⁴ Γιώργος Καλπαδάκης, *“ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1962-1995, ΑΠΟ ΤΗ ΣΙΩΠΗ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ”*, σελ. 237-242.

διάλυση της Γιουγκοσλαβίας- ακαλλιέργητο επί 45 έτη κατά τον Κ. Μητσοτάκη το 1993- παγιώθηκε σε αντιλήψεις που απέκλιναν ουσιωδώς από τις επίσημες αλλά είχαν αφεθεί να λανθάνουν διαιωνίζοντας μυθοπλασίες, όπως τις αποκαλούσε ο Κωφός, που προκαλούσαν σύγχυση στους Έλληνες. Καταληκτικά, οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, την περίοδο 1993-2004, τόσο υπό τον Α. Παπανδρέου όσο και υπό τον Κ. Σημίτη, φοβούμενες την πολιτική ζημία και θορυβημένες από τον αναβρασμό που επικρατούσε στην κοινωνία εξαιτίας του Μακεδονικού ζητήματος, δεν αφέθηκαν ελεύθερες να διαπραγματευτούν μία βιώσιμη και δίκαιη λύση και για τα δύο εμπλεκόμενα κράτη, αλλά επιχείρησαν μια πολιτική δυϊσμού προς ικανοποίηση τόσο του εγχώριου όσο και του εξωχώριου ακροατηρίου. Η πολιτική αυτή των ίσων αποστάσεων, όμως δεν απέδωσε τα επιθυμητά αποτελέσματα καθώς άφησε ένα ακανθώδες ζήτημα ανεπίλυτο κληροδοτώντας το στις επόμενες κυβερνήσεις και γενεές.⁶⁵

Κεφάλαιο 4.2 : Το Μακεδονικό Ζήτημα στην εκκλησία, σε οργανώσεις και φορείς την περίοδο 1993-2004

Η Μακεδονική Επιτροπή ήταν η κυριότερη οργάνωση που δραστηριοποιήθηκε την εξεταζόμενη περίοδο γύρω από εθνικά ζητήματα και ιδιαίτερα το Μακεδονικό. Ιδρύθηκε από τον Νικόλαο Μέρντζο (δημοσιογράφος), τον Στέλιο Παπαθεμελή (στέλεχος του ΠΑΣΟΚ), τον Στέλιο Νέστορα (στέλεχος του Συνασπισμού) και τον Φαίδωνα Γιαγκόζη (δημοσιογράφος). Οι ιδρυτές της Επιτροπής οραματίζονταν τη δημιουργία ενός φορέα εφάμιλλου με τη μυστική εταιρεία που είχε ιδρύσει το 1904 ο δημοσιογράφος και πρόεδρος του Ελληνομακεδονικού Κομιτάτου, Δημήτριος Καλαποθάκης για το συντονισμό του ελληνικού αγώνα για τη Μακεδονία. Η Μακεδονική Επιτροπή αποτέλεσε τη γνήσια οργανωτική έκφραση του ευρύτερου λαϊκού ρεύματος για το όνομα, επιχειρώντας ως ιμάντας μεταβίβασης της γενικευμένης δυσαρέσκειας αλλά και ως κυματοθραύστης των αισθημάτων φόβου που είχαν κυριεύσει την κοινωνία. Για πολλά χρόνια, κάθε κινητοποίηση, συλλαλητήριο και εκδήλωση που συνδιαμόρφωσε τη δημόσια πρόσληψη του μακεδονικού είχε ως νοερό ή ρητό σημείο αναφοράς τη Μακεδονική Επιτροπή. Η δράση της Μακεδονικής Επιτροπής δεν περιοριζόταν στη Θεσσαλονίκη. Η συστράτευση των πολιτών για την προάσπιση της ελληνικότητας της Μακεδονίας εξαπλώθηκε σε όλη τη χώρα και η οργάνωση παρείχε στήριξη σε τοπικές πρωτοβουλίες.⁶⁶

⁶⁵ Βασίλης Κ. Γούναρης, “ Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις”, σελ. 128-133.

⁶⁶ Αναστάσιος Τάμης, “Ελληνικές μακεδονικές ταυτότητες και οργανώσεις αποδήμων στην Αυστραλία και ελληνική πολιτική στο Μακεδονικό Ζήτημα”, στο “ Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019, σελ. 495-500.

Τον Φεβρουάριο του 1994, όταν οι Η.Π.Α. αναγνώρισαν επισήμως τη γειτονική χώρα με το όνομα Π.Γ.Δ.Μ., η Μακεδονική Επιτροπή εξέδωσε διακήρυξη όπου επεσήμανε ότι η αμερικανική ενέργεια υποκινείται από σκοπιμότητες και αποτελούσε επιβράβευση της πολιτικής ανεντιμότητας. Κάθε αναφορά στην Πολιτεία είχε πλέον απαλειφθεί· η διακήρυξη απευθυνόταν στην αμερικανική πολιτική ηγεσία και στον αμερικανικό λαό και τόνιζε την αποστροφή που αισθάνονταν οι Έλληνες για τη διπλωματική διγλωσσία. Η Μακεδονική Επιτροπή και η εκκλησία, υπογράμμιζε, εξέφραζαν τη βούληση του λαού, ο οποίος πλέον αμφισβητούσε και αναιρούσε την πατροπαράδοτη, ελληνοαμερικανική φιλία. Τόνιζε emphatically, πως ο ελληνικός λαός δεν θα υποστεί τη σημαία. Η διακήρυξη επεσήμαινε ότι οι Δυτικοί εταίροι δεν διδάσκονταν τίποτε από την Ιστορία και απαιτούσαν από την Ελλάδα να θυσιάσει ύψιστα εθνικά της συμφέροντα. Η διακήρυξη συνοψίζει ανάγλυφα την κεντρική αντίφαση που εδραζόταν στις αμετακίνητες αναθεωρητικές θέσεις του κινήματος για το όνομα: αντί να επιλεγεί μια ενεργός πολιτική διάλυσης της Π.Γ.Δ.Μ., δεδομένου ότι το γειτονικό κρατίδιο θεωρείτο καταστατικά επικίνδυνο για τα ελληνικά συμφέροντα, το κίνημα εγκλωβίστηκε σε παθητικά διπλωματικά δόγματα.⁶⁷

Σ' ένα χρονικό σημείο κατά την οποία η εκκλησία και οι τοπικοί άρχοντες της βόρειας Ελλάδας διοργάνωναν κινητοποιήσεις για το ζήτημα του ονόματος, η Μακεδονική Επιτροπή μοιάζει ότι είχε ξεκινήσει να αποξενώνεται από την ελληνική κυβέρνηση, η οποία επιχειρούσε να θωρακίσει τις διπλωματικές εξελίξεις στο μακεδονικό από τις λαϊκές αντιδράσεις. Αναπόφευκτα και οι διάυλοι επικοινωνίας με τους αρμόδιους πολιτειακούς παράγοντες περιορίστηκαν. Σε ιδιωτική επιστολή που απηύθυνε στις αρχές του 1994 ο πρόεδρος της οργάνωσης σε ελληνομακεδονικό παράγοντα στις Η.Π.Α., δήλωνε άγνοια για τα όσα διημείφθησαν μεταξύ Παπανδρέου και του Αμερικανού προέδρου Κλίντον κατά την επίσκεψη του Έλληνα πρωθυπουργού στην Ουάσινγκτον. Εξέφρασε ανησυχίες για αφόρητες πιέσεις που ασκήθηκαν στον Έλληνα πρωθυπουργό, Α. Παπανδρέου, για απόσπαση δεσμεύσεων σχετικά με το Μακεδονικό που πλήττουν τα ελληνικά συμφέροντα. Η Μακεδονική επιτροπή θα εκδώσει ανακοίνωση που δήλωνε ότι εκφράζει την αίσθηση του λαού της Μακεδονίας αλλά και της Ελλάδας κι ότι η ειρήνη απειλείται και ότι η χώρα μας πιέζεται για περεταίρω υποχωρήσεις. Τόνιζε, ότι σε πείσμα των διεθνών πιέσεων, ο λαός της Μακεδονίας θα παρέμενε ακλόνητος στη θεμελιώδη θέση ότι το όνομα της Μακεδονίας, η ιστορία της, ο πολιτισμός της και τα σύμβολά της αποτελούν ένα ιδιαίτερο σύνολο, αναπόσπαστο συστατικό της Ελληνικής ταυτότητας και είναι συνεπώς αδιαπραγμάτευτα. Η ανακοίνωση διατράνωνε ότι ο ελληνικός λαός θα παραμείνει ανυποχώρητος και θα υπερασπιστεί με όλα τα μέσα τα ιστορικά του δίκαια, για τα οποία οι πρόγονοί του έχυσαν το αίμα τους.⁶⁸

⁶⁷ Ευάγγελος Κωφός, “Η «διένεξη για το όνομα» και οι μακεδονικές ταυτότητες”, στο “Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019, σελ. 396-401.

⁶⁸ Νίκος Ζάϊκος, “Η ονοματοδοσία των κρατών στο διεθνές Δίκαιο: Η περίπτωση της Π.Γ.Δ.Μ.”, στο “Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019, σελ. 516-520.

Πριν την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας και ενώ βρίσκονταν σε εξέλιξη οι διαπραγματεύσεις στη Νέα Υόρκη, η Μακεδονική Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση όπου για πρώτη φορά δεν διατεινόταν ότι εξέφραζε το σύνολο των πνευματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δυνάμεων της χώρας. Η πράξη αυτή αντανάκλωνε την προϊούσα επίγνωση των μελών της οργάνωσης ότι η ελληνική διπλωματία επιθυμούσε να αποστασιοποιηθεί από τις πιέσεις που δεχόταν από το κίνημα για το όνομα. Επιπρόσθετα, πιστοποιούσε το γεγονός ότι η αδυναμία υλοποίησης της λαϊκής ετυμηγορίας για το όνομα είχε πλέον αποξενώσει ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, μολονότι η έγερση του ζητήματος εξακολουθούσε να προκαλεί τις αντανάκλαστικές αντιδράσεις της κοινής γνώμης. Στη διακήρυξη τονιζόταν ότι τα μέλη της Μακεδονικής Επιτροπής παρακολουθούσαν τα τεκταινόμενα με ανάμεικτα συναισθήματα ανησυχίας και ελπίδας και απεύθυναν έκκληση στους ομογενείς της Αμερικής και στον απανταχού της γης Ελληνισμό να συμπαρασταθούν στο δίκαιο αίτημα μας να μην παραμείνει εκκρεμότητα το θέμα του ονόματος. Σε διαφορετική περίπτωση, προειδοποιούσαν, ότι σύντομα όχι μόνο θα αποστερείτο από τους Έλληνες το δικαίωμα να αυτοπροσδιορίζονται ως Μακεδόνες, αλλά θα αυξάνονταν και οι αλυτρωτικές βλέψεις των «Σκοπίων» για επέκταση του κράτους των, μέχρι το όρος Όλυμπος και τη νήσο Θάσο με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη. Εάν ο όρος Μακεδονία δεν απαλειφόταν πλήρως από το όνομα της γειτονικής χώρας, προσέθεταν, το ζήτημα θα αποτελούσε στο μέλλον βασική αιτία προστριβών μεταξύ των δύο κρατών. Μολονότι η παρέμβαση ήρθε σε μία περίοδο που η ένταση στο εσωτερικό είχε πλέον καταλαγιάσει, τα περιθώρια ελιγμού για την κυβέρνηση Παπανδρέου εξακολουθούσαν να είναι προκαθορισμένα από την τελεσίδικη λαϊκή ετυμηγορία του 1992.⁶⁹

Σε μια από τις τελευταίες δημόσιες παρεμβάσεις της Μακεδονικής Επιτροπής στις 3 Απριλίου 1997, τα μέλη της οργάνωσης επεσήμαναν ότι παρακολουθούσαν με αυξανόμενη ανησυχία την επιχειρούμενη συσκότιση γύρω από το θέμα της ονομασίας των «Σκοπίων» καθώς από διαρροή πληροφοριών έμαθαν ότι η Κυβέρνηση επιθυμούσε να προχωρήσει εσπευσμένα και βεβιασμένα στο κλείσιμο του θέματος αποδεχόμενη λύση που θα αποβεί καταστρεπτική στο μέλλον. Αντίθετα, οι δηλώσεις του νέου Προέδρου της Δημοκρατίας, Κ. Στεφανόπουλου, ότι η Ελλάδα ήταν ανυποχώρητη στο μακεδονικό, εκτιμήθηκαν ως ιδιαίτερα ικανοποιητικές. Προειδοποιώντας τη κυβέρνηση Σημίτη ότι θα υπάρξει αντίσταση σε κάθε πράξη που θα φαλκιδεύει την εθνική ταυτότητα και κληρονομιά των Ελλήνων, η Μακεδονική Επιτροπή διακήρυττε για ακόμη μια φορά την πίστη της στις δίκαιες εθνικές θέσεις, έκφραση της εθνικής και ιστορικής συνείδησης των Ελλήνων. Επιπλέον, προειδοποιούσε ότι οι χειρισμοί της κυβέρνησης στο Μακεδονικό μπορούσαν να προξενήσουν πολιτικό κόστος σε περίπτωση αλλαγής πλεύσης στο ονοματολογικό. Η Μακεδονική Επιτροπή και τα μέλη της υπενθύμιζαν ότι παρέμεναν πιστά στην απόφαση των πολιτικών

⁶⁹ Βλάσης Βλασίδης, “Η ιστορία σε διατεταγμένη υπηρεσία, Internet και Μακεδονικό Ζήτημα, 1990-2007”, στο “Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019, σελ. 463-470.

αρχηγών του 1992 και ότι δεν θα δέχονταν σφετερισμό του ονόματος της Μακεδονίας από την γειτονική χώρα με οποιαδήποτε μορφή (σύνθετης ή διπλής ονομασίας).⁷⁰

Την διετία 1994-1996, όταν το κλίμα έξαρσης είχε πλέον καταλαγιάσει και η Αθήνα διαπραγματευόταν τις λεπτομέρειες της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, ο δήμαρχος Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνος Κοσμόπουλος, θα συγκαλούσε σύσκεψη με επίκεντρο τις εξελίξεις στο μακεδονικό. Οι δήμαρχοι Μακεδονίας-Θράκης αποφάνθηκαν ότι είναι ωφέλιμη και αναγκαία η ηχώ της τοπικής αυτοδιοίκησης στο ζήτημα των «Σκοπίων» και επανέλαβαν θέσεις όπως το αδιαπραγμάτευτο του ονόματος, η αλλαγή του συντάγματος της Π.Γ.Δ.Μ. και η απάλειψη των συμβόλων του γειτονικού κράτους. Υπενθύμισαν στην ελληνική πολιτική ηγεσία ότι οι θέσεις αυτές επικυρώθηκαν από μεγάλη μερίδα του ελληνικού λαού σε πλήθος συλλαλητηρίων ή συγκεντρώσεων όπου διεξήγαγε ο Ελληνισμός τα τελευταία χρόνια. Σε ανάλογες δηλώσεις θα προέβαινε και η Πανελλήνια Ομοσπονδία Καθηγητών Ανωτάτων Ιδρυμάτων (ΠΟΚΑΕΙ), που απηύθυνε έκκληση στους πολίτες να κινητοποιηθούν για να αποσοβήσουν τα χειρότερα και στους βουλευτές της βόρειας Ελλάδας να μην επικυρώσουν την Ενδιάμεση Συμφωνία. Η ΠΟΚΑΕΙ τόνισε την απουσία χρονοδιαγράμματος για το θέμα του ονόματος, γεγονός που αφήνει σκιές. Επέκρινε την αποσιώπηση της αλήθειας από το έθνος για τα ζητήματα που το αφορούν. Παρεμφερείς θέσεις θα πρόβαλλε και η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (ΕΜΣ). Σε ψήφισμα της γενικής του συνέλευσης, το ιστορικό πνευματικό ίδρυμα προειδοποίησε τις συμμαχικές κυβερνήσεις ότι η χρήση του ονόματος από τη γειτονική χώρα υπέκρυπτε επεκτατικές στόχους. Σημείωνε πως ο σφετερισμός του ονόματος εγγράφει δουλεία σε βάρος μας, η οποία μακροχρόνια εδραιώνει την αυτονόητη μετατροπή σε επικυριαρχία, επικυριαρχία σε περίοδο ειρήνης, πρωτοφανή στην παγκόσμια ιστορία. Καταληκτικά, έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου για τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, που όφειλαν να υποστηρίξουν τις ελληνικές θέσεις αφού οι σημερινές επιλογές θα εξυπηρετήσουν προσωρινές σκοπιμότητες και συμφέροντα, θα προξενήσουν αναγκαιότητες συνεχών προστριβών, αγκάθι στο σώμα της Ενωμένης Ευρώπης και αποτυχία στους επιδιωκόμενους σκοπούς. Ανακοίνωση εξέδωσε και το Τμήμα Ηλεκτρολόγων-Μηχανολόγων του Πανεπιστημίου Πατρών. Η ελληνικότητα της Μακεδονίας τονιζόταν στο ψήφισμα του, εδρασμένη στην τρισεχιλιετή Ιστορία της, ουδέποτε αμφισβητήθηκε. Τέλος και το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ) ανέλαβε την πρωτοβουλία να διαδώσει αντίτυπα με την αγγλική μετάφραση ενός έργου για την επιστημονική αλήθεια αναφορικά με τη Μακεδονία. Ο πρόεδρος του ΕΜΠ, απέστειλε μία επιστολή στον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, στην οποία διαπιστώνει ένα κενό πληροφόρησης, το οποίο αποτελεί τη ρίζα της δυσπιστίας την οποία συχνά αντιμετωπίζουν οι ελληνικές κυβερνήσεις διεθνώς.⁷¹

⁷⁰ Ευάγγελος Κωφός, «Το Μακεδονικό από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως την εποχή μας», σε: Ι. Κολιόπουλος και Ι. Χασιώτης, *Η Νεότερη και Σύγχρονη Μακεδονία*, τ. Β', εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1992, σελ. 50-70.

⁷¹ Βασίλης Κ. Γούναρης, « Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις », σελ. 80-85.

Την Άνοιξη του 1994, το Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Θεσσαλονίκης (ΕΚΘ) θα πραγματοποιούσε εκδηλώσεις συμπαραστάσης στο κίνημα για την προάσπιση της Μακεδονίας απευθύνοντας έκκληση στους Έλληνες εργαζομένους να συμμετάσχουν στην εκδήλωση διαμαρτυρίας που θα διοργάνωνε ο Δήμος Θεσσαλονίκης με αφορμή την αναγνώριση της Π.Γ.Δ.Μ. από τις ΗΠΑ. Για τη χάραξη μιας ενιαίας στρατηγικής, το ΕΚΘ διοργάνωσε σύσκεψη με τη συμμετοχή εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης, του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου, του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, του Συνδέσμου Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος, της Ομοσπονδίας Βιοτεχνικών Σωματείων, της Ανωτάτης Διοίκησης Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων (ΑΔΕΔΥ), της Ομοσπονδίας Επαγγελματιών, των ομοσπονδιών αγροτικών συλλόγων και συνεταιρισμών και διαφόρων γυναικείων συλλόγων και συνδικαλιστικών οργανώσεων. Η ολομέλεια της σύσκεψης των φορέων αυτών, που από κοινού συγκρότησαν την Πανθεσσαλονίκεια Επιτροπή Μαζικών και Κοινωνικών Φορέων, κατέληξε σε ψήφισμα για την προάσπιση της ειρήνης στα Βαλκάνια και σε απόφαση για τη διενέργεια μιας ακολουθίας δράσεων πριν από το συλλαλητήριο, όπως έκδοση ενημερωτικού υλικού για την ενημέρωση των εργαζομένων και των πολιτών, πικετοφορίες και αφίσες. Αλλά και ο Σύλλογος Εργαζομένων με Σχέση Εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου στα ΤΕΙ Θεσσαλονίκης κάλεσε τους εργαζόμενους να πρωτοστατήσουν στην πάλη ενάντια στους εθνικισμούς και τις πολεμικές συρράξεις, συμμετέχοντας στο αντιπολεμικό, αντιμπεριαλιστικό, ειρηνικό συλλαλητήριο που διοργάνωσε το ΕΚΘ μετά το συλλαλητήριο της 15ης Φεβρουαρίου 1994.⁷²

Η δραστηριότητα των εργατικών σωματείων και ομοσπονδιών με αφορμή τα εθνικά ζητήματα υπήρξε πολυεπίπεδη. Ένα δομικό στοιχείο στη δράση και τον προσανατολισμό τους ήταν η έμφαση στο ότι η κατοχύρωση της ελληνικότητας της Μακεδονίας μπορούσε να επιτευχθεί με κεντρικό άξονα την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής. Η σύνδεση της πολύπλευρης ανάπτυξης της Μακεδονίας- Θράκης ως μέσου διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και διασφάλισης της εθνικής ταυτότητας, δεν αποτέλεσε τον σκοπό μόνο της τοπικής αυτοδιοίκησης και των εργατικών σωματείων, αλλά και φορέων κερδοσκοπικού χαρακτήρα που ενεργοποιήθηκαν με έναυσμα το Μακεδονικό. Επίσης υπήρξαν και άλλοι φορείς όπως ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων και το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, οι οποίοι παρότι δήλωναν πως αποσκοπούσαν στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του μακεδονικού, στην ουσία αξιοποίησαν τον οικονομικό αποκλεισμό της Π.Γ.Δ.Μ. για να καρπωθούν οφέλη. Ο λόγος που διατύπωναν προσέγγιζε περισσότερο τη ρητορική του εκκολαπτόμενου ευρω-εκσυγχρονιστικού ρεύματος παρά τον προοδευτικό εθνολαϊκισμό των εργατικών σωματείων.⁷³

⁷² Μιλτιάδης Χατζόπουλος, « Η αντίληψη του εαυτού και του άλλου : Η περίπτωση της Μακεδονίας», στο « Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019, σελ. 48-53.

⁷³ Ευάγγελος Κωφός, «Το Μακεδονικό από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως την εποχή μας», σε: Ι. Κολιόπουλος και Ι. Χασιώτης, *Η Νεότερη και Σύγχρονη Μακεδονία*, σελ. 72-79.

Ο καινούριος ηγετικός ρόλος της εκκλησίας στις κινητοποιήσεις για το Μακεδονικό συμπίπτει με τη σταδιακή υποχώρηση των αναφορών περί ουνιτικού (Καθολικού) σχεδίου διείσδυσης στα μετακομουνιστικά Βαλκάνια. Με τη διάψευση των λαϊκών προσδοκιών από τις αλλεπάλληλες αναγνωρίσεις της Π.Γ.Δ.Μ., επανήλθε ένα πιο ρεαλιστικό ερμηνευτικό πλαίσιο ανάγνωσης των διεθνών εξελίξεων. Η αποδυνάμωση της ρητορικής περί ουνιτισμού (αποδοχής των Πρωτείων του Πάπα και όχι του Πατριάρχη Κων/λεως στον Χριστιανικό Κόσμο) προκλήθηκε και από την πρακτική ανάγκη να συσπειρωθεί ένα ευρύ φάσμα φορέων, οι οποίοι δεν ασπάζονταν την εκκλησιαστική έμφαση στην πρωταρχικότητα της ουνιτικής απειλής. Έτσι, η επίμαχη ανάλυση θα διατηρούσε τα ενδοεκκλησιαστικά της ερείσματα, αλλά καθώς ενισχυόταν ο ρόλος της εκκλησίας οι αναφορές σε αυτήν θα αντικαθίσταντο από επικλήσεις των εθνικών συμφερόντων και των αντικειμενικών συσχετισμών δυνάμεων. Η εκκλησία θα καθίστατο πρωταγωνιστής του εθνικού αγώνα, χωρίς όμως να εμφυσήσει στα πλατιά στρώματα μια αμιγώς χριστιανοκεντρική θεώρηση του μακεδονικού. Καμπή για την ενεργότερη εμπλοκή της εκκλησίας στο οργανωτικό τμήμα του κινήματος για το όνομα, στάθηκε η αναγνώριση της Π.Γ.Δ.Μ. από τις ΗΠΑ στις αρχές του 1994. Στις 13 Φεβρουαρίου, αντί για θείο κήρυγμα αναγνώστηκε στην Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης ειδική ποιμαντορική εγκύκλιος μέσω της οποίας ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, Παντελεήμων ο Β' ή Παντελεήμων Χρυσοφάκης, διαβεβαίωνε τους πιστούς ότι, μολοντί, όλοι οι μέχρι πρότινος σύμμαχοι της Ελλάδας μας εγκατέλειψαν, ο αγώνας θα είναι διαρκής και εντατικός, μέχρι να στεφθεί από ολοκληρωτική επιτυχία. Αντιπαραβάλλοντας τη συνέπεια της εκκλησίας με την ανακολουθία λόγου και έργων του πολιτικού κόσμου, ο μητροπολίτης διαβεβαίωνε ότι η Ελληνική Ορθόδοξη εκκλησία δεν θα υποστεί ποτέ τη σημαία του αγώνα υπέρ των εθνικών δικαίων. Η εκκλησία, προσέθεσε, δεν διαπραγματεύεται ούτε το ιερό όνομα της Ελληνικότατης Μακεδονίας με οποιοδήποτε αντάλλαγμα, ούτε τα σύμβολα της Βεργίνας. Εκτός από τη συμβολή των κινητοποιήσεων, τόνισε, η πίστη στον Μεγαλοδύναμο είναι εκείνη που θα αποφέρει μια δίκαιη λύση του προβλήματος που θα ικανοποιεί τον ελληνικό λαό και θα δικαιώνει τα εθνικά αιτήματα των Ελλήνων, μία πίστη που θα συνθλίψει τους εχθρούς της Ελληνικής Μακεδονίας. Παρατηρείται λοιπόν, μια σύμπλευση του επίσημου εκκλησιαστικού λόγου με την ακραία εθνικιστική ρητορική της εποχής για το Μακεδονικό.⁷⁴

Στο συλλαλητήριο της 15ης Φεβρουαρίου 1994 συμμετείχαν εκατοντάδες εκπρόσωποι οργανώσεων, συλλόγων και επιμελητηρίων, ενώ αντίστοιχες εκδηλώσεις συνέβησαν στην Καβάλα και στη Δράμα με έντονη την παρουσία του εξωεκκλησιαστικού στοιχείου. Έξω από το προξενείο των ΗΠΑ ο Παντελεήμων αναγνώρισε σχετικό ψήφισμα, προειδοποιώντας τους Αμερικανούς ότι ο λαός έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου και περίμενε συμμόρφωση στην επιταγή της συνείδησης των υπευθύνων, αν ακόμη αυτή υφίσταται και δεν έχει απολεσθεί. Παρά την εντεινόμενη λαϊκή

⁷⁴ Ευάγγελος Κωφός, “Μακεδονικές Ταυτότητες και Κρατική Πολιτική μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο, 1949-1974”, στο “Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019, σελ. 360-365.

δυσαρέσκεια με την Πολιτεία εξαιτίας της αδυναμίας υλοποίησης του μαξιμαλιστικού αιτήματος, στην Ιερά Πορεία που άρχισε από το ναό της Αγίας Σοφίας και κατέληξε στο αμερικανικό προξενείο, παρευρέθησαν εννέα βουλευτές της Ν.Δ., τρεις του ΠΑΣΟΚ και δύο της Πολιτικής Άνοιξης ενώ οι Άκης Τσοχατζόπουλος και Στυλιανός Παπαθεμελής, υπουργοί Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης αντίστοιχα, απέστειλαν μηνύματα συμπαράστασης. Σε επίσημο επίπεδο η κυβέρνηση τήρησε αποστάσεις από την εκδήλωση, δηλώνοντας πως η αποτύπωση των συναισθημάτων και της αυτοδιάθεσης των πολιτών είναι αναφαίρετο δικαίωμα εφόσον κινείται στα συνταγματικά όρια, το δε κράτος χαράσσει δική του πολιτική με επίσημο τρόπο. Εκπεφρασμένος στόχος της Ιεράς Πορείας εξάλλου ήταν να εκπέμψει μήνυμα σε συμμάχους και αντιπάλους και προς την πολιτική ηγεσία του ΠΑΣΟΚ ότι δεν δέχεται τετελεσμένα γεγονότα και ότι παραμένει με υψηλό φρόνημα στις επάλλξεις για τα εθνικά δίκαια και τα δίκαια της Μακεδονικής Γης. Σε επιστολή του προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, ωστόσο, ο υφυπουργός προεδρίας Ευάγγελος Βενιζέλος, υπενθύμισε στον Παντελεήμονα δύο στοιχεία : Πρώτον, η Ελλάδα διαθέτει υπομονή η οποία αρχίζει να στερεύει και δεύτερον, ότι η Κυβέρνηση πράττει περισσότερο απ'όσα κηρύττει. Επιπλέον, με εντολή της Νομαρχίας Θεσσαλονίκης τα σχολεία δεν λειτούργησαν προκειμένου οι μαθητές να συμμετάσχουν στο συλλαλητήριο. Η αμφιθυμία της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, δεν ερμηνεύεται μόνο υπό το πρίσμα των παλαιότερων ρήξεων του κυβερνώντος κόμματος με την εκκλησία, αλλά αντικατοπτρίζει και την προϊούσα αποστασιοποίηση της Πολιτείας από τη λαϊκή ετυμηγορία. Ακόμα και ο πρόεδρος της Ν.Δ., Μιλτιάδης Έβερτ, υπέρμαχος επί μακρόν της μαξιμαλιστικής γραμμής, περιορίστηκε να δηλώσει την βεβαιότητά του πως το συλλαλητήριο θα αποδώσει καρπούς διότι ήταν δίκαιος ο σκοπός του.⁷⁵

Η μαζικότητα προσέλευση στην Ιερά Πορεία πιστοποιούσε ότι η συνεισφορά της εκκλησίας ήταν πλέον καταλυτική για τη διατήρηση της ορμής στις κινητοποιήσεις. Στο ψήφισμα που επιδόθηκε στο αμερικανικό προξενείο αποτυπώθηκε η έντονη διαμαρτυρία των θρησκευόμενων Ελλήνων για την εγκληματική ενέργεια του Αμερικανού Προέδρου, Μπιλ Κλίντον να προσφωνήσει τα Σκόπια ως Μακεδονία. Σε μία φανατισμένη ομιλία του στο ποίμνιο της Ιεράς Μητρόπολης Θεσσαλονίκης, του ναού του Αγ. Δημητρίου, ο Παντελεήμων διερωτήθηκε ποια θα είναι η συνεισφορά των Σκοπίων στην Αμερική και στον υπόλοιπο ανεπτυγμένο Δυτικό κόσμο, εκτός από εγκληματίες και διεστραμμένους ανθρώπους. Σε μία ιστορική αναδρομή της ελληνικής προσφοράς στη Δύση, ο Παντελεήμων παρέθεσε τις θυσίες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, παρακάμπτοντας τη σύμπραξη της Ελλάδας με τη Δύση στον Ψυχρό Πόλεμο παραλείποντας την περίοδο του Εμφυλίου. Η ενέργεια αυτή δεν αποδίδεται σε αβλεψία, τουναντίον, καταδεικνύει τη διάθεση της εκκλησίας, καθώς και των περισσότερων φορέων, να μην ανακινούν πτυχές του μακεδονικού ικανές να διασαλεύουν το κλίμα εθνικής ομοψυχίας. Οι αντιδράσεις στη νέα ώθηση που προσέδιδε η εκκλησία στις κινητοποιήσεις ήταν προβλέψιμα θετικές, με την

⁷⁵ Γιώργος Καλπαδάκης, “ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1962-1995, ΑΠΟ ΤΗ ΣΙΩΠΗ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ”, σελ. 179-185.

πρωτοβουλία της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης να αποσπά την ένθερμη υποστήριξη του αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Σεραφείμ, αλλά και σύσσωμης της ιεραρχίας της Ελλάδος. Η στάση των κληρικών συνοψίζεται ευκρινώς στην επιστολή προς τον Παντελεήμονα από έναν αρχιμανδρίτη, ο οποίος τον αποκάλεσε άξιο προκάτοχο των Μακεδονομάχων ηρώων Μητροπολιτών της Αγιοτόκου Θεσσαλονίκης, που αναβάθμισε τον ρόλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αναπτερώνοντας παράλληλα το ηθικό των Ελλήνων μετά τις συνεχόμενες μειοδοσίες. Αντίστοιχο ύφος είχε η επιστολή του μητροπολίτη Αιτωλοακαρνανίας, Θεοκλήτου, προς τον Σεραφείμ : « Κινητοποιήσεις Εκκλησίας αναγκαίαι. Καιροί ου μενετοί».⁷⁶

Η εκκλησία ανέλαβε και διαφορετικού χαρακτήρα πρωτοβουλίες, πλην της κινηματικής δράσης. Ο ορθόδοξος κλήρος έδειχνε πεπεισμένος ότι η εκκλησία μπορούσε να συμβάλλει στην προσθήκη ενός ακόμη διαπραγματευτικού εργαλείου στη φαρέτρα της ελληνικής διπλωματίας μέσω διμερών επαφών με ξένους ηγέτες. Η δυνατότητα της απευθείας συνεννόησης με διεθνείς παράγοντες εντασσόταν στο πλαίσιο της κυρίαρχης αντίληψης ότι η διαφώτιση και η πληροφόρηση των Δυτικών συμμάχων για την ορθότητα των ελληνικών θέσεων συνιστούσε ένα καθοριστικό βήμα προς την έμπρακτη δικαίωση της Ελλάδας, σε συνθήκες υπό τις οποίες κινδύνευε να μην τηρηθεί η αρχή της συμμαχικής αλληλεγγύης. Λίγο πριν από τη Σύνοδο της Λισαβόνας, ο μητροπολίτης Γαλλίας, Ισπανίας και Πορτογαλίας, Ιερεμίας Καλλιγιώργης, απηύθυνε επιστολή στον Γάλλο Πρόεδρο, Φρανσουά Μιτεράν, παροτρύνοντας τον εξ ονόματος όλων των πολιτών της Γαλλίας, ελληνικής καταγωγής, να μεσολαβήσει για την αποτροπή αναγνώρισης ενός νεοπαγούς κράτους με ονομασία συνοδευόμενη από απαράδεκτες διεκδικήσεις, που θα προκαλέσει ασφαλώς σύγχυση σε βάρος του βορείου χώρου της Ελλάδας, της περιοχής της Μακεδονίας. Εξέφρασε την άποψη πως η γαλλική κυβέρνηση δεν θα επηρεαζόταν από την παραπληροφόρηση των «Σκοπίων», και γι' αυτό η ελληνορθόδοξη κοινότητα απέφευγε τις δημόσιες διαμαρτυρίες και αρκούταν στη διοργάνωση διαλέξεων επιστημονικού χαρακτήρα προς αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας. Σε ανάλογες παραινήσεις προέβη ο πατριάρχης Μόσχας και Πάσης Ρωσίας, Αλέξιος, προς τον Ρώσο πρόεδρο, Μπόρις Γιέλτσιν. Ο Αλέξιος μετέφερε στον Γιέλτσιν την δυσφορία του αρχιεπισκόπου Αθηνών Σεραφείμ για σχετικές δηλώσεις του Ρώσου υπουργού εξωτερικών, Αντρέι Κοζίρεφ, παροτρύνοντάς τον να αποσοβήσει το “ανοσιούργημα” της γειτονικής χώρας με το όνομα Μακεδονία. Μέχρι την Ενδιάμεση Συμφωνία, οι ιεράρχες, ιδιαίτερα δε ο αρχιεπίσκοπος Αμερικής, Ιάκωβος, θα προχωρούσαν σε πλείστες προτροπές προς ξένους ηγέτες. Τον Σεπτέμβριο του 1995, ενώ οι εξελίξεις που οδήγησαν στην υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας είχαν πλέον δρομολογηθεί, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης απήθυνε επιστολή προς τον επικεφαλής του Αμερικανικού Κογκρέσο, αναφέροντας ότι η Μακεδονία όπως μαρτυρεί η ιστορία, η αρχαιολογία και ο γεωγράφος Στράβων, υπήρξε ανέκαθεν Ελληνική ζητώντας του να μεσολαβήσει για να ικανοποιηθούν τα ελληνικά δίκαια. Αλλά και

⁷⁶ Χρήστος Νεράτζης, Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, Λευτέρης Παπακώστας, “*Το Μακεδονικό Ζήτημα, ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ*”, σελ. 389-393.

έπειτα από την υπογραφή της συμφωνίας, ο ίδιος μητροπολίτης μαζί με τον κλήρο και το χριστεπώνυμο πλήρωμα, εξέδωσε ψήφισμα στο οποίο εμμένει στη διαφύλαξη του ιερού ονόματος αφού η Μακεδονία ήταν, είναι και παραμένει ελληνική. Η ελλαδική Ορθόδοξη εκκλησία αποτέλεσε τον σημαιοφόρο της αντίδρασης απέναντι σε οποιαδήποτε απόπειρα επίτευξης συμβιβαστικής συμφωνίας για το ζήτημα της ονομασίας αλλά και όλα τα συνοδά ζητήματα (παραδοχή ύπαρξη και αναγνώρισης Μακεδονικής μειονότητας στον Ελλαδικό χώρο, ιστορική κληρονομιά και οικειοποίηση της ιστορίας του αρχαίου Μακεδονικού Βασιλείου, εθνικά σύμβολα και τοπωνύμια, κατοχύρωση εμπορικών ονομασιών αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων που παράγονται τόσο στην Ελληνική Μακεδονία όσο και στην Π.Γ.Δ.Μ.). Στην σκληροπυρηνική και άτεγκτη στάση της Ελλαδικής εκκλησίας προσχώρησαν τα Πατριαρχεία Κωνσταντινουπόλεως, Μόσχας και Αμερικής αλλά και πολυάριθμες επισκοπές σε όλη την υφήλιο, οι οποίες άσκησαν έντονες πιέσεις στους ηγέτες ανά τον κόσμο να υποστηρίξουν τα ελληνικά συμφέροντα και θέσεις στο Μακεδονικό Ζήτημα. Οι διάφοροι φορείς, σωματεία και οργανώσεις συνέδραμαν την εκκλησία στη δράση της λειτουργώντας ως προμετωπίδες διάδοσης και ανακίνησης εθνικιστικών ιδεών και απόψεων που ουσιαστικά ναρκοθετούσαν οποιαδήποτε λύση στο εθνικό αυτό ζήτημα. Συμπερασματικά, οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, τόσο του Ανδρέα Παπανδρέου, όσο και του Κώστα Σημίτη ακολούθησαν μια ερμαφρόδιτη και εφεκτική στάση, ισορροπώντας ανάμεσα στο ρεαλισμό και την ειρηνική συνύπαρξη με την Π.Γ.Δ.Μ. και στην εθνικιστική υστερία που είχε καταλάβει μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης και καλλιεργείτο συστηματικά από τους τοπικούς αξιωματούχους και πολιτευτές, συμπολίτευσης και αντιπολίτευσης, την ελληνική εκκλησία και διάφορους φορείς και οργανώσεις. Αυτή η πολιτική ακροβασία και παλινδρόμηση μεταξύ συνετής και ακραίας ρητορικής προκαλούσε σύγχυση τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό και εξέθετε την Ελλάδα σε διεθνές επίπεδο.⁷⁷

Συμπεράσματα

Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου την περίοδο 1993-1996 δεν επέδειξε καμία διάθεση για συμβιβασμό, με τον Παπανδρέου να φαίνεται πιο αδιάλλακτος, διακόπτοντας οποιαδήποτε συνομιλία για το όνομα υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και κλείνοντας το ελληνικό γενικό προξενείο στα Σκόπια, και φτάνοντας στο σημείο να

⁷⁷ Αλέξης Ηρακλείδης, “ *ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1878-2018, Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*”, σελ. 170-180.

υιοθετήσει ένα πλήρες εμπάργκο έναντι της γειτονικής χώρας (16 Φεβρουαρίου 1994). Απαγορεύτηκε η διακίνηση αγαθών προς και από τη γειτονική χώρα, με σκοπό να γονατίσει οικονομικά και να αποδεχτεί καθολικά τις ελληνικές θέσεις. Το εμπάργκο έπληξε τα μέγιστα τη γειτονική χώρα, με τις εξαγωγές τροφίμων να μειώνονται κατά 40 % και οι εξαγωγές γενικότερα προς την Π.Γ.Δ.Μ. κατά 85%. Επρόκειτο για ένα άστοχο και αλυσιτελές εμπάργκο, όπως το είχε αποκαλέσει ο πρέσβης Κώστας Ζέπος, για ένα αδικαιολόγητο μέτρο τιμωρίας που κατέστησε την Ελλάδα διόλου συμπαθή στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και διεθνώς, αφού με τη στάση της συνέβαλε στην αποσταθεροποίηση της περιοχής. Σύμφωνα με τον Εύαγγελο Κωφό, το εμπάργκο παρουσίαζε την Ελλάδα ως ένα κοινωνικό παρία της Ευρώπης που θύμιζε την εποχή της Χούντας των Συνταγματαρχών, με την Αθήνα να μοιάζει επιθετική και προκλητική.⁷⁸

Ωστόσο ο πιο ρεαλιστικός και άμεσος στόχος του εμπάργκο ήταν να λειτουργήσει ως διαπραγματευτικό όπλο : η άρση του να επέλθει με αντάλλαγμα αλλαγή στη σημαία της Π.Γ.Δ.Μ. και άλλα ζητήματα, εκτός του ονόματος το οποίο θα συζητιόταν μεταγενέστερα. Ακολουθώντας ο Γκλιγκόροφ, σε επιστολή του προς τον Παπανδρέου (23 Φεβρουαρίου 1994), πρότεινε τη συνομολόγηση συμφωνίας για απαραβίαστο των συνόρων. Γενικότερα, το υπόλοιπο του 1994 βρήκε την Ελλάδα σε μία πολύ δυσχερή θέση διεθνώς, με το εμπάργκο να έχει προκαλέσει μεγάλη διεθνή συμπάθεια για την ανίσχυρη και μικρή αυτή χώρα.⁷⁹

Μέχρι την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας το 1995, η ανάληψη κυβερνητικών ευθυνών από το ΠΑΣΟΚ δεν επέφερε τη δημόσια μεταστροφή της πολιτικής στο μακεδονικό, παρά την απόλυτη επίγνωση της ηγεσίας ότι η εμμονή στην ονοματολογική διάσταση δεν θα έπρεπε να καθορίζει την πολιτική στο θέμα. Σύμφωνα με το διπλωματικό σημείωμα που διέρρευσε στον ελληνικό Τύπο λίγο πριν από τις εκλογές που θα σηματοδοτούσαν την επάνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, στις 23 Μαρτίου 1993 ο Α. Παπανδρέου συναντήθηκε με τον επιτετραμμένο της πρεσβείας των Η.Π.Α. στην Αθήνα προκειμένου να συζητήσουν τις τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις. Ο ηγέτης του ΠΑΣΟΚ επεσήμανε στον Αμερικανό διπλωμάτη ότι η αυξανόμενη κοινωνική δυσαρέσκεια δεν αποδιδόταν μόνο την αντιλαϊκή οικονομική πολιτική αλλά και στην ακολουθούμενη εξωτερική πολιτική. Δίνοντας έμφαση στον ανατολικό κίνδυνο, την Τουρκία, που κατά τον Παπανδρέου οφειλόταν στην εξωτερική πολιτική της Άγκυρας, τάχθηκε υπέρ μίας ταχείας λύσης στο Μακεδονικό, ακόμη και μίας αρνητικής για τα ελληνικά συμφέροντα. Η Ελλάδα κατά τον Παπανδρέου είχε κατορθώσει να κουράσει τους πάντες με το θέμα και είχε απωλέσει το διεθνές της ανάστημα την ίδια στιγμή που η ελληνική διπλωματία καλείτο να αντιμετωπίσει φλέγοντα ζητήματα, όπως η σκλήρυνση της τουρκικής στάσης στο Αιγαίο, η ενδεχόμενη σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο και η στρατιωτική εμπλοκή των Η.Π.Α. στα Βαλκάνια. Αποδέχθηκε τμήμα των ευθυνών για την απόφαση του συμβουλίου των πολιτικών αρχηγών του

⁷⁸ Γιώργος Καλπαδάκης, *“ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1962-1995, ΑΠΟ ΤΗ ΣΙΩΠΗ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ”*, σελ. 186-194.

⁷⁹ Βασίλης Κ. Γούναρης, *“Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις”*, σελ. 135-139.

Απριλίου 1992, αλλά προσέθεσε ότι δεν αποδεχόταν τη σύγκληση μιας νέας σύσκεψης, καθότι δεν δύναται να υπάρξει συνεργασία μεταξύ του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας στα εθνικά ζητήματα. Επιπρόσθετα, τόνισε ότι φρονούσε κάθε σύσκεψη αυτού του είδους ως μια τελετή κατά την οποία ο πρωθυπουργός κάνει τους άλλους να μοιραστούν την ευθύνη για κάτι στο οποίο διαφωνούν.⁸⁰

Μερικοί αναλυτές καταλογίζουν στον Παπανδρέου ότι δεν επέδειξε το απαραίτητο σφρίγος να γνωστοποιήσει στους Έλληνες πολίτες τις πραγματικές του θέσεις για το Μακεδονικό, παρά εξακολούθησε να τάσσεται δημοσίως υπέρ της μαξιμαλιστικής γραμμής. Υπολογίζοντας το πολιτικό κόστος, ωστόσο ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ επεδείκνυε πραγματισμό όταν υποβίβαζε τη σημασία του μακεδονικού στην εξωτερική πολιτική. Επιπλέον, παρότι συνέτρεχε ο κίνδυνος διαρροής ψήφων προς την νεοπαγή εθνικιστική Πολιτική Άνοιξη, του Αντώνη Σαμαρά, η οποία τηρούσε σκληρή γραμμή ως προς το Μακεδονικό, το ΠΑΣΟΚ δεν ανήγαγε το Μακεδονικό σε κεντρικό προεκλογικό ζήτημα. Προοδευτικά ο απολεσθείς ρεαλισμός θα ανακτείτο, παρόλο που δεν θα αντικατοπτριζόταν στις δημόσιες τοποθετήσεις των πολιτικών. Πολλοί από αυτούς, δεν αντιλαμβάνονταν ότι οι απόψεις τους για το μακεδονικό απέκλιναν ουσιαστικά από το διαχρονικό πλαίσιο αντιμετώπισης του θέματος. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 θα αποκρυσταλλωνόταν σταδιακά ένας ρεαλισμός στο εσωτερικό του πολιτικού συστήματος εφάμιλλος με εκείνον που δέσποζε στις προηγούμενες δεκαετίες. Η πολιτική ηγεσία αναγνώριζε ότι στη μεταψυχροπολεμική εποχή η ελληνική διπλωματία καλείτο να διαχειριστεί πολύ κρισιμότερα ζητήματα στην περιοχή, χωρίς παράλληλα να φαίνεται αποφασισμένη να αναμετρηθεί με το κλίμα για το μακεδονικό στο εσωτερικό.⁸¹

Η αρνητική στάση της Αθήνας προς τη γειτονική χώρα άλλαξε σταδιακά, αν και όχι αμέσως, με την έλευση της κυβέρνησης του Κώστα Σημίτη και με τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ δύο χωρών να αναπτύσσονται ραγδαία. Το 1996 τα δύο κράτη εγκαινίασαν κανονικές διπλωματικές σχέσεις σε επίπεδο πρέσβων και το διμερές κλίμα βελτιώθηκε αισθητά, με πολλές επισκέψεις ελλήνων αξιωματούχων στα Σκόπια και την πραγματοποίηση δύο επισκέψεων του έλληνα πρωθυπουργού, Κώστα Σημίτη. Επίσης οι ελληνικές επενδύσεις αυξήθηκαν κατακόρυφα, από την αρχή της δεκαετίας του 2000, με τους Έλληνες να είναι από τους μεγαλύτερους επενδυτές στη χώρα αυτή.⁸²

Παράλληλα συνεχίστηκαν οι διαπραγματεύσεις στη Νέα Υόρκη, με μεσολαβητή τον Μάθιου Νίμιτς εκ μέρους του Ο.Η.Ε, και υπήρξαν και απευθείας επαφές μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών. Το καλοκαίρι του 1998, οι υπουργοί Εξωτερικών Θεόδωρος Πάγκαλος και Μπλάγκοι Χατζίνσκι, με τη βοήθεια των ΗΠΑ, φάνηκε να οδηγούνται σε μια δυναμική για επίλυση. Ζητήθηκε τότε από τον Σάιρους

⁸⁰ Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, “*Το Μακεδονικό Ζήτημα, Μια κοινωνιολογική προσέγγιση*”, σελ. 77-103.

⁸¹ Νικόλαος Μέρτζος, “*Το Μακεδονικό*”, σελ. 155-159.

⁸² Αλέξης Ηρακλείδης, “*ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1878-2018, Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*”, σελ. 183-190.

Βάνς να προτείνει όνομα και εκείνος αυτή τη φορά πρότεινε το Δημοκρατίας της Μακεδονίας-Σκόπια.⁸³

Ήταν πλέον σαφές ότι η Ελλάδα, μετά από μία σχεδόν δεκαετία αδιάλλακτης και αδιέξοδης στάσης, ήταν διατεθειμένη να αποδεχτεί μία σύνθετη ονομασία για όλες τις χρήσεις (*erga omnes*) που θα περιελάμβανε το όνομα Μακεδονία ή παράγωγα της. Εγγύτερα στην επίλυση του θέματος του ονόματος έφτασαν οι δύο πλευρές το 2000-2001, μετά από συναντήσεις του Κώστα Σημίτη και του υπουργού εξωτερικών Γιώργου Παπανδρέου με τον Σκοπιανό πρωθυπουργό Λιούπτσο Γκεοργκιέφσκι κατόπιν συνεχών επαφών του έλληνα πρέσβη στα Σκόπια, Γιώργου Κικλική, με τους ηγέτες της χώρας. Το Φθινόπωρο του 2001 τόσο ο Γκεοργκιέφσκι όσο και ο αρχηγός της αντιπολίτευσης Μπράνκο Τσερβενκόφσκι φαίνονταν διατεθειμένοι να δεχτούν την ονομασία *Gorna Makedonja* (Άνω Μακεδονία). Όμως τελικά ο Γκεοργκιέφσκι υπαναχώρησε φοβούμενος το πολιτικό κόστος. Από τότε έως το 2007 δεν σημειώθηκε καμία σοβαρή προσπάθεια για επίλυση, αν και ο διάυλος του διαλόγου συνεχίστηκε με τον Νίμιτς από την πλευρά του να προτείνει διάφορες ονομασίες, όπως Δημοκρατία της Μακεδονίας-Σκόπια, Δημοκρατία της Μακεδονίας, *Republika Makedonja*, Άνω Μακεδονία, Νέα Μακεδονία, Δημοκρατία της Νέας Μακεδονίας, Βόρεια Μακεδονία., εισηγούμενος επίσης διάφορες διπλές ονομασίες-χρήσεις (άλλες διεθνώς και άλλες για τις ελληνό-«μακεδονικές» σχέσεις).⁸⁴

Ουσιαστικά στο ζήτημα των σχέσεων της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ. καμία ουσιαστική βελτίωση δεν επήλθε μέχρι το πέρας της θητείας του Κ. Σημίτη. Άλλωστε, η επιδίωξη του Έλληνα πρωθυπουργού ήταν να επικρατήσει πολιτική ηπίων τόνων, χωρίς ακρότητες ή εντάσεις με βλαπτικές συνέπειες για τη χώρα. Σημαντική επιρροή ωστόσο στην πολιτική που ακολούθησε στο συγκεκριμένο ζήτημα άσκησε η είσοδος της Ελλάδας στην Ο.Ν.Ε. με την οποία έμπαινε στον στενό πυρήνα των ευρωπαϊκών κρατών, όσο και η είσοδος της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η επίσημη είσοδος της Κύπρου συνετελέσθη την 1η Μαΐου 2004. Υπεράνω όλων όμως ήταν η ανάγκη να εμφανιστεί η Ελλάδα ενωμένη στο μεγαλύτερο γεγονός της εποχής που ήταν η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.⁸⁵

Η αξιωματική αντιπολίτευση την περίοδο 1993-2004 συνίστατο από το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας. Ως προς το ζήτημα της Μακεδονίας η Νέα Δημοκρατία ήταν διαιρεμένη και διχασμένη. Από τη μία πλευρά υπήρχε η πτέρυγα που ενστερνιζόταν και υιοθετούσε την γραμμή του Μακεδόνα (Πρώτη Σερρών), Κωνσταντίνου Καραμανλή, προέδρου της Δημοκρατίας το διάστημα 1990-1995 και ιδρυτή της Νέας Δημοκρατίας, ο οποίος ήταν υπέρμαχος μιας σκληροπυρηνικής στάσης απέναντι στην Π.Γ.Δ.Μ. και

⁸³ Ευάγγελος Κωφός, “ Η «διένεξη για το όνομα» και οι μακεδονικές ταυτότητες”, στο “ Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις”, σελ. 401-405.

⁸⁴ Σπύρος Κουζινόπουλος, “Τα παρασκήνια του Μακεδονικού ζητήματος, ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ, ΑΓΝΩΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ”, σελ. 47-55.

⁸⁵ Σπυρίδων Σφέτας, “ Οι Μεταλλάξεις του Μακεδονικού”, σελ. 246-253.

ασφαλώς τασσόταν κατά της εξεύρεσης οποιασδήποτε συμβιβαστικής λύσης για το όνομα της γείτονος. Η στάση αυτή του Καραμανλή και του πατριδοκάπηλου στρατοπέδου εντός των κόλπων της Ν.Δ. εξηγείται από δύο λόγους, πρώτον την καταγωγή του Καραμανλή από το νομό Σερρών, όπου η τοπική κοινή γνώμη παλλόταν από εθνικιστικό πυρετό την περίοδο αυτή, και δεύτερον από την πίεση που δεχόταν η Ν.Δ. στα δεξιά της από το εθνικιστικό κόμμα, Πολιτική Άνοιξη, του Αντώνη Σαμαρά, ο οποίος υπήρξε ο σημαιοφόρος του Μακεδονικού την περίοδο εκείνη. Η έτερη πτέρυγα εντός της Ν.Δ. ήταν η μετριοπαθέστερη, της οποίας ηγείτο ο επίτιμος πρόεδρος της Ν.Δ., Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, ο οποίος θεωρούσε πως το ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων ήταν δευτερεύουσας σημασίας και έπρεπε να λυθεί πολύ σύντομα για να μην ταλανίζει την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας. Ενδεικτικά, ο Μητσοτάκης πίστευε πως το ζήτημα μετά την επίλυση του θα ξεχνιόταν σε κάποια χρόνια και θα περνούσε στην λήθη. Άλλωστε, το Μακεδονικό ζήτημα αποτελούσε το μόνιμο σημείο τριβής μεταξύ του πρώην πρωθυπουργού, Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, και του téως υπουργού Εξωτερικών, Αντώνη Σαμαρά, η οποία οδήγησε στην αποπομπή του Αντώνη Σαμαρά και την αντικατάστασή του με τον Μιχάλη Παπακωνσταντίνου και μετέπειτα στην κατάρρευση της κυβέρνησης της Ν.Δ., αφού ο βουλευτής Κιλκίς, Γεώργιος Συμπλιδής, απέσυρε την εμπιστοσύνη του από το κυβερνών κόμμα της Ν.Δ. και προσχώρησε στην Πολιτική Άνοιξη, εξαιτίας του Μακεδονικού.⁸⁶

Την περίοδο 1993-2004 το Κ.Κ.Ε. ακολούθησε μια μετριοπαθή και σώφρονα στάση ως προς το σύνολό των οριζουσών του Μακεδονικού. Τόνιζε διαμέσου της γενικής γραμματέας του κόμματος, Αλέκας Παπαρήγα, πως οι δύο γειτονικοί λαοί δεν έχουν τίποτα να χωρίσουν και ότι οι αστικές κυβερνήσεις εφαρμόζουν την Νατοϊκή και ευρωπαϊκή πολιτική που αποσκοπεί στην έγερση αλυτρωτικών επιβουλών και οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε εμπόλεμες καταστάσεις στην Βαλκανική. Η συνετή στάση του Κ.Κ.Ε. που τασσόταν υπέρ ενός δίκαιου συμβιβασμού στο ονοματολογικό της Π.Γ.Δ.Μ. είχε ιδιαίτερη σημασία αφού εκείνη την περίοδο η Ελληνική πολιτική σκηνή και κοινή γνώμη ζούσε έναν εθνικιστικό αναβρασμό. Για το Κ.Κ.Ε. ήταν πολύ δύσκολο να βρει ευήκοα ώτα καθώς το συνόδευε το άγχος της αποφάσεως της 3ης Διεθνούς (Κομιτέρν) που υιοθέτησε η τότε ηγεσία του Κ.Κ.Ε. (Μάξιμος, Πουλιόπουλος, Δημητράτος, Κορδάτος, Γεωργιάδης, Γιατσόπουλος) για ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία η οποία θ'αποσπαστεί από το γειτονικά κράτη Σερβία, Ελλάδα, Βουλγαρία που επιβουλεύονται την νομή της. Αντίστοιχη στάση με το Κ.Κ.Ε. τηρούσε και η ανανεωτική αριστερά, το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού, μετέπειτα Συνασπισμός της Αριστεράς. Πρέπει να τονισθεί ότι και τα δύο αυτά κόμματα κατηγορήθηκαν για εθνική μειοδοσία και προδοσία παρόλα αυτά δεν υπέκυψαν στον εθνικιστικό παροξυσμό.⁸⁷

⁸⁶ Σπύρος Κουζινόπουλος, *«Τα παρασκήνια του Μακεδονικού ζητήματος, ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ, ΑΓΝΩΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ»*, σελ. 67-71.

⁸⁷ Ευάγγελος Κωφός, *«Η «διένεξη για το όνομα» και οι μακεδονικές ταυτότητες»*, στο *«Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις»*, σελ. 405-415.

Ο κεντρώος τύπος της περιόδου 1993-2004, του οποίου οι κύριοι εκφραστές είναι οι εφημερίδες *Τα Νέα* και *Το Βήμα*, με προσεκτικό τρόπο ενθάρρυνε την ελληνική σθεναρή και επιθετική στάση απέναντι στην Π.Γ.Δ.Μ. επικροτώντας τις ενέργειες του Ανδρέα Παπανδρέου και την αδιαλλαξία που επέδειξε. Στη συνέχεια αντίστοιχα επιβράβευσε την κυβέρνηση Κώστα Σημίτη, η οποία υιοθέτησε μια ηπιότερη στάση απέναντι στα «Σκόπια», υπογραμμίζοντας πως οι συνθήκες είχαν ωριμάσει και υπαγόρευαν αυτήν την μεταστροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Σε γενικές γραμμές οι συμπολιτευόμενες εφημερίδες ευθυγραμμίστηκαν με τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ για την ακολουθούμενη πολιτική τους απέναντι στην Π.Γ.Δ.Μ. και στήριξαν τις αντίστοιχες κυβερνήσεις στο κρίσιμο αυτό θέμα.⁸⁸

Συμπερασματικά ο νέος μακεδονικός αγώνας με αφορμή την ανεξαρτητοποίηση του γειτονικού κράτους δεν σηματοδότησε την αναζωπύρωση μιας διαμάχης που είχε μείνει ημιτελής από το 1949 αλλά την τελική πράξη ενός έργου που είχε αρχίσει αρκετές δεκαετίες νωρίτερα, το 1962. Η μυστική συμφωνία μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών Ελλάδας και ενωμένης Γιουγκοσλαβίας αντίστοιχα, Ε. Αβέρωφ και του Koca Popović, εκπρόσωπων αντίθετων ιδεολογικών κόσμων, θα σφράγιζε διαρκέστερα το χαρακτήρα της ελληνικής πολιτικής στο μακεδονικό από ότι άλλες, επίσημες συμβάσεις που συνομολογήθηκαν εν πλήρη γνώση της κοινής γνώμης. Προϊόν ψυχρού ρεαλισμού, η ελληνογιουγκοσλαβική συμφωνία κυριών εξέφραζε τις συγκλίνουσες προσδοκίες των δύο μερών να εξασφαλίσουν ότι θα αποφευγόταν η ανακίνηση θεμάτων ικανών να διαταράξουν το καλό διπλωματικό κλίμα. Η συμφωνία αντικατόπτριζε τη διάθεση τους να παραμερίσουν ένα εμπόδιο που εμφιλοχωρούσε στις διμερείς τους σχέσεις, ενώ εξέφραζε την ανάγκη να αποφευχθεί η άσκηση δημοσίων πιέσεων στο Βελιγράδι, το οποίο απολάμβανε την εύνοια της Δύσης εξαιτίας της αντιπαράθεσής του με τη Μόσχα μετά τη ρήξη Τίτο-Στάλιν. Πάνω σ'αυτή τη γραμμή χαράχτηκε και η στρατηγική των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1993-2004, οι οποίες επικέντρωσαν την προσοχή τους μονοδιάστατα στο όνομα του γειτονικού κρατιδίου, παραμελώντας τις υπόλοιπες κρίσιμες πτυχές του Μακεδονικού ζητήματος, δηλαδή την ύπαρξη Μακεδονικής μειονότητας στην ελληνική επικράτεια, το ζήτημα της αρχαίας κληρονομιάς, καταγωγής, προέλευσης των Μακεδόνων για την οικειοποίηση της οποίας μάχονταν τόσο οι Σλαβομακεδόνες όσο και οι Έλληνες, η εθνικότητα/ιθαγένεια των κατοίκων της Π.Γ.Δ.Μ. και η γλώσσα του γειτονικού κράτους (Σλαβομακεδονικά ή Μακεδονίτικα). Η πεπατημένη όλων των ελληνικών κυβερνήσεων μετά το 1962, ακολουθήθηκε και από αυτές του ΠΑΣΟΚ την περίοδο αυτή, αφού μετέθεσαν την επίλυση του εθνικού θέματος στις επόμενες κυβερνήσεις εφόσον υπήρχε ο φόβος πως οποιαδήποτε τελική λύση θα επέφερε μεγάλες αντιδράσεις στην κοινή γνώμη και θα στιγματίζε ες αεί τους κυβερνώντες ως εθνικούς μειοδότες.⁸⁹

⁸⁸ Σπύρος Καράβας, “Οι Μακεδονίες των άλλων, το μαχαίρι της ιστορίας και οι νομοτέλειες της γεωγραφίας”, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2018, σελ. 198-206.

⁸⁹ Σιούσιουρας Πέτρος, “Το Μακεδονικό ζήτημα και η ελληνική εξωτερική πολιτική, γεωπολιτικές επιδιώξεις, διεθνές δίκαιο και το ζήτημα της εξόδου από τη θάλασσα”, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σελ. 260-265.

Ένα αναπόδραστο συμπέρασμα από την ιστορία του μακεδονικού την περίοδο 1991-2004 είναι ότι η ελληνική Πολιτεία καθυστέρησε να αντιληφθεί τις συνέπειες που είχε η πολιτική της σιωπής στη λαϊκή πρόσληψη του ζητήματος. Η επίδραση που άσκησαν συνδυαστικά το μακροχρόνιο έλλειμμα ενημέρωσης και το κλίμα που επικρατούσε στη μεταψυχροπολεμική συγκυρία συνέτειναν στη διαμόρφωση ενός ισχυρού εξωθεσμικού ρεύματος που τελικά έγινε ανεξέλεγκτο – όχι μόνο για τους πολιτικούς αλλά και για τους φορείς που οργάνωσαν τα συλλαλητήρια. Η ελληνική κοινή γνώμη, γνωσιακά αποπλισμένη εξαιτίας της πολυετούς σιωπής που τους αποστέρησε τη δυνατότητα να ενημερωθούν για τις επάλληλους μετασχηματισμούς του μακεδονικού και για την παρασκηνιακή διαμόρφωση μιας ρεαλιστικής πολιτικής αντιμετώπισης του από την Αθήνα, μαχόταν για την προάσπιση θέσεων που ανέτρεπαν ριζικά τις πολιτικές των προηγούμενων δεκαετιών. Με καταλυτικές πιέσεις από την Ουάσιγκτον, που επιθυμούσε να διαφυλάξει τη συνοχή της Π.Γ.Δ.Μ. ώστε να αποτραπεί η επέκταση των επιπτώσεων της βοσνιακής σύρραξης προς το Νότο, η ελληνική κυβέρνηση θωράκισε τη διπλωματία από το φορτισμένο λαϊκό κλίμα υπογράφοντας το 1995 την Ενδιάμεση Συμφωνία. Από τότε, αποσκοπώντας να ανακτήσει το απολεσθέν διπλωματικό έδαφος μετά το αναθεωρητικό ολίσθημα της πρώιμης μεταψυχροπολεμικής περιόδου, θα προχωρούσε σε υπόγειες διαπραγματεύσεις για το θέμα του ονόματος. Λόγω των αλληπάλληλων μαξιμαλιστικών πιέσεων στο εσωτερικό, ωστόσο, αλλά και της σταδιακής σκλήρυνσης της στάσης των «Σκοπίων», οι απόπειρες αυτές θα αποδεικνύονταν ατελέσφορες.⁹⁰

Τα τρία ερωτήματα που επιχείρησε να θίξει η παρούσα εργασία απαντήθηκαν σύμφωνα με τον ακόλουθο τρόπο : 1) Το Μακεδονικό ζήτημα, σε όλες του τις ορίζουσες (Μακεδονική μειονότητα, διεκδίκηση πατρότητας του Αρχαίου Μακεδονικού Βασιλείου του Αργεαδών, Αντιγονιδών και Αντιπατριδών, Μακεδονική ταυτότητα και γλώσσα, αλυτρωτισμός) δεν παρουσίασε ειδοποιό εξέλιξη την εξεταζόμενη περίοδο λόγω της ατολμίας των κυβερνήσεων του Π.Α.Σ.Ο.Κ. να παραβλέψουν το πολιτικό κόστος και να κάνουν την υπέρβαση, ερχόμενες σ'έναν συμβιβασμό με τους γείτονες. Το ελληνικό πολιτικό σύστημα παρασύρθηκε από τον εθνικιστικό πυρετό που διαπερνούσε την πλειοψηφία της κοινωνίας και εθελotuφλούσε, αξιώνοντας από την διεθνή κοινότητα να αναγκάσει την Π.Γ.Δ.Μ. να υποκύψει σε όλες τις παράλογες διεκδικήσεις. Ο ελληνικός λαός σε συντριπτικό ποσοστό, χωρίς σαφή γνώση του θέματος, ταύτιζε την Μακεδονία της Συνθήκης του Βουκουρεστίου που συνομολογήθηκε μετά τη λήξη του Β' Βαλκανικού Πολέμου (Πιρίν- Μπλαγκόεβγκραντ, Βαρδάρη και Αιγαίου) με το αρχαίο Ελληνικό Μακεδονικό Βασίλειο. Επειδή το σημερινό κράτος της Π.Γ.Δ.Μ. ταυτίζεται με την αρχαία Δαρδανία και Παιονία, περιοχές που κατοικούνταν από Θράκες, Σκύθες και Ιλλυρίους και βρίσκονταν εκτός του αρχαίου Μακεδονικού Βασιλείου, αδυνατούσε να αντιληφθεί πως από τον 6ο-7ο μετά Χριστόν αιώνα, η σύγχρονη γεωγραφική Μακεδονία κατοικείτο από Σλαβόφωνους, Βουλγαρόφωνους,

⁹⁰ Καράβας Σπύρος, “ Μυστικά και Παραμύθια από την Ιστορία της Μακεδονίας”, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2014, σελ. 410-415.

Σέρβους, Έλληνες, Βλαχόφωνους, Τουρκόφωνους, Αλβανόφωνους, Εβραίους, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Ήταν δηλαδή ένα μωσαϊκό εθνοτήτων. Επομένως, ουδέν κράτος (Σερβία, Ελλάδα, Βουλγαρία, Π.Γ.Δ.Μ.) δεν μπορούσε να οικειοποιηθεί το σύνολο της γεωγραφικής αυτής περιοχής. Για πολλοστή φορά στην σύγχρονη ελληνική ιστορία, ηγεσία και λαός, κυριεύθηκαν από εθνικιστικό οίστρο αγνοώντας την ιστορική πραγματικότητα και τα εθνογλωσσικά και δημογραφικά δεδομένα. Αυτή η υπερπατριωτική έξαρση οδήγησε και την πολιτική τάξη της χώρας σε χειρισμούς με βάση το θυμικό και όχι το λογικό. Και όταν το εθνικιστικό αίσθημα αποτελεί μοχλό χάραξης εθνικής πολιτικής το αποτέλεσμα είναι ολέθριο για τα εθνικά συμφέροντα (ατυχής ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897, Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή, Κυπριακή τραγωδία το 1974, Μακεδονικό).

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- 1) Γεώργιος Δουδούμης, “*Προβλήματα και προοπτικές των διμερών σχέσεων της Ελλάδος με Αλβανία, ΠΓΔΜ και Βουλγαρία*”, στο “*ΒΑΛΚΑΝΙΑ, ΕΥΘΡΑΣΤΕΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ*”, Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (επιμέλεια), εκδόσεις ΗΡΟΔΟΤΟΣ, Αθήνα, 2018
- 2) Χρήστος Νεράτζης, Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, Λευτέρης Παπακώστας, “*Το Μακεδονικό Ζήτημα, ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ*”, εκδόσεις ΑΓΓΕΛΑΚΗ, Αθήνα, 2019
- 3) Αλέξης Ηρακλείδης, “*ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1878-2018, Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*”, εκδόσεις ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα, 2019
- 4) Χρήστος Αντωνιάδης, “*Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Το θέμα της ονομασίας, η Ενδιάμεση Συμφωνία του 1995, Σχέσεις της ΠΓΔΜ με την Βουλγαρία, η κρίση του 2001)*”, στο “*ΒΑΛΚΑΝΙΑ, Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΡΙΚΥΜΙΑ, Η Νοτιοανατολική Ευρώπη του Χθες και του Σήμερα, μια αναδρομή*”, Χρήστος Αντωνιάδης (επιμέλεια), εκδόσεις ΚΑΣΤΑΛΙΑ, Αθήνα, 2021
- 5) Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, “*Το Μακεδονικό Ζήτημα, Μια κοινωνιολογική προσέγγιση*”, εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2019
- 6) Βασίλης Κ. Γούναρης, “*Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα, Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις*”, εκδόσεις ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, Αθήνα, 2010
- 7) Γιώργος Καλπαδάκης, “*ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ 1962-1995, ΑΠΟ ΤΗ ΣΙΩΠΗ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ*”, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2012
- 8) Ευάνθης Χατζηβασιλείου, “*Στα σύνορα των κόσμων, Η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος, 1952-1967*”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2009
- 9) Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, “*Η «Εξελλήνισις» των αλλόγλωσσων, Μακεδονικό Ζήτημα και Εκπαίδευση (1870-1967)*”, εκδόσεις Επίκεντρο, 2021
- 10) Ραϋμόνδος Αλβανός, “*ΣΛΑΒΟΦΩΝΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ*”, εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα, 2019
- 11) Σπύρος Κουζινόπουλος, “*Τα παρασκήνια του Μακεδονικού ζητήματος, ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ, ΑΓΝΩΣΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ*”, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2008

- 12) Νίκος Ζάϊκος, “*Η ονοματαδοσία των κρατών στο διεθνές Δίκαιο: Η περίπτωση της Π.Γ.Δ.Μ.*”, στο “*Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019
- 13) Ευάγγελος Κωφός, «*Το Μακεδονικό από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ως την εποχή μας*», σε: Ι. Κολιόπουλος και Ι. Χασιώτης, “*Η Νεότερη και Σύγχρονη Μακεδονία*”, τ. Β΄, εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1992
- 14) Βλάσης Βλασίδης, “*Η ιστορία σε διατεταγμένη υπηρεσία, Internet και Μακεδονικό Ζήτημα, 1990-2007*”, στο “*Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*”, Ιωάννης Στεφανίδης- Βλάσης Βλασίδης-Ευάγγελος Κωφός (επιμέλεια), εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019
- 15) Σπυρίδων Σφέτας, “*Οι Μεταλλάξεις του Μακεδονικού*”, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2018
- 16) Μιλτιάδης Χατζόπουλος, “*Η αντίληψη του εαυτού και του άλλου : Η περίπτωση της Μακεδονίας*”, στο “*Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*”, Ιωάννης Στεφανίδης- Βλάσης Βλασίδης-Ευάγγελος Κωφός (επιμέλεια), εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019
- 17) Νικόλαος Μέρτζος, “*Το Μακεδονικό*”, εκδόσεις Μίλητος, Αθήνα, 2018
- 18) Ευάγγελος Κωφός, “*Μακεδονικές Ταυτότητες και Κρατική Πολιτική μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο, 1949-1974*”, στο “*Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*”, Ιωάννης Στεφανίδης- Βλάσης Βλασίδης-Ευάγγελος Κωφός (επιμέλεια), εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019
- 19) Ευάγγελος Κωφός, “*Η «διένεξη για το όνομα» και οι μακεδονικές ταυτότητες*”, στο “*Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*”, Ιωάννης Στεφανίδης- Βλάσης Βλασίδης-Ευάγγελος Κωφός (επιμέλεια), εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019
- 20) Αναστάσιος Τάμης, “*Ελληνικές μακεδονικές ταυτότητες και οργανώσεις αποδήμων στην Αυστραλία και ελληνική πολιτική στο Μακεδονικό Ζήτημα*”, στο “*Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*”, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019
- 21) Σπύρος Καράβας, “*Οι Μακεδονίες των άλλων, το μαχαίρι της ιστορίας και οι νομοτέλειες της γεωγραφίας*”, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2018
- 22) Σιούσιουρας Πέτρος, “*Το Μακεδονικό ζήτημα και η ελληνική εξωτερική πολιτική, γεωπολιτικές επιδιώξεις, διεθνές δίκαιο και το ζήτημα της εξόδου από τη θάλασσα*”, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010
- 23) Καράβας Σπύρος, “*Μυστικά και Παραμύθια από την Ιστορία της Μακεδονίας*”, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2014

Τύπος

- 1) Γιάννης Ε. Διακογιάννης, Γιώργος Χρ. Παπαχρήστος, “*ΚΑΙΜΑ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ*”, ΤΑ ΝΕΑ, Τρίτη 25/01/1994
- 2) Σταύρος Τζίμας, “*Θηλιά για τα Σκόπια το κλείσιμο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης*” και “*Σκληρό το πρώτο διπλό «ΟΧΙ» της Ελλάδας*”, ΤΑ ΝΕΑ, Πέμπτη 17/02/1994
- 3) Σταύρος Τζίμας, “*Διαφωνίες στη Ν.Δ., Αντίθετες οι απόψεις Μητσοτάκη-Έβερτ για τα μέτρα Παπανδρέου*”, ΤΑ ΝΕΑ, Πέμπτη 17/02/1994
- 4) Νότης Παπαδόπουλος, “*Νέα σελίδα μετά τη Συμφωνία, οι Σκοπιανοί υπέγραψαν μετά από πίεση Κλίντον, εκκρεμές το θέμα του ονόματος*”, ΤΑ ΝΕΑ, Πέμπτη 14/09/1995
- 5) Στάθης Ευσταθιάδης, “*Η αθέατη πλευρά της συμφωνίας με τα Σκόπια, ποια είναι τα ασθενή σημεία και ποιοι θα μεσολαβήσουν για το όνομα*”, ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 17/09/1995
- 6) Νότης Παπαδόπουλος, “*20 «όχι» βουλευτών στη σύνθετη ονομασία, με δήλωσή τους ζητούν αποφασίσουν τα συλλογικά όργανα του ΠΑΣΟΚ*”, ΤΑ ΝΕΑ, Τετάρτη 20/03/1996
- 7) Γιάννης Ε. Διακογιάννης, “*Θ. Πάγκαλος : Να κλείσει άμεσα το Σκοπιανό με σύνθετη ονομασία*”, ΤΑ ΝΕΑ, Σάββατο 01/02/1997
- 8) Γιάννης Ε. Διακογιάννης, “*Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης στη Βουλή : Το '93 η Ν.Δ. μιλούσε για σύνθετη ονομασία*”, ΤΑ ΝΕΑ, Σάββατο 8/02/1997
- 9) Γιώργος Χρ. Παπαχρήστος, “*Γκάφα με χιούμορ..., η δήλωση Ρέππα για «Μακεδονία των Σκοπίων» προκάλεσε αντιδράσεις*”, ΤΑ ΝΕΑ, Πέμπτη 5/03/1998
- 10) Άννυ Ποδηματά, “*Σκοπιανό, χρονοδιάγραμμα για το όνομα*”, ΤΟ ΒΗΜΑ, Πέμπτη 26/10/2000
- 11) Άννυ Ποδηματά, “*Σημίτης-Γκεοργκιέφσκι θέλουν το ταχύτερο δυνατό λύση για την ονομασία*”, ΤΟ ΒΗΜΑ, Παρασκευή 23/02/2001
- 12) Άννυ Ποδηματά, “*Το 2001 δεν είναι 1990 δήλωσε για το Σκοπιανό, ο κ. Κ. Σημίτης*”, ΤΟ ΒΗΜΑ, Σάββατο 3/3/2001
- 13) Ειρήνη Δ. Καρανασοπούλου, “*Επείγονται για το όνομα, ενεργότερη εμπλοκή των Ευρωπαίων στο όνομα των Σκοπίων*”, ΤΑ ΝΕΑ, Δευτέρα 10/09/2001
- 14) Δημήτρης Γ. Απόκης, “*Νέα Συνεργασία Ελλάδας-Τουρκίας για την ένταξη Αλβανίας και Π.Γ.Δ.Μ στο ΝΑΤΟ*”, ΤΟ ΒΗΜΑ, Σάββατο 23/11/2002

15) Φίλιος Στάγκος, “Εγκώμια για την προεδρία, Αυλαία με χειροκροτήματα για Σημίτη από τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου”, ΤΑ ΝΕΑ, Τετάρτη 2/7/2003

16) Δημήτρης Γ. Απόκης, “Συνεχίστηκαν οι αντιδράσεις για τη συμφωνία ΗΠΑ-Σκοπίων”, ΤΟ ΒΗΜΑ, Πέμπτη 3/7/2003

Αρχεία

1) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 24/01/1994

2) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 10/02/1994

3) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 16/02/1994

4) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 13/04/1994

5) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 27/06/1995

6) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 13/09/1995

7) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 6/11/1995

8) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 08/03/1996

9) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 11/03/1996

10) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 19/03/1996

11) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 22/03/1996

12) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 31/01/1997

13) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 07/02/1997

14) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 04/03/1998

15) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 2/3/2001

16) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 2/7/2003

17) Ψηφιακό Ιστορικό Αρχείο Πρακτικών Συνεδριάσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου (<https://www.hellenicparliament.gr>), 3/7/2003

SUMMARY

Under the first administration of PASOK during the period 1993-1996, the Macedonian question was circumstanced into a period of escalation. The prime minister, Andrew Papandreou, imposed an embargo to the neighboring state in 1994, in order to force it to renounce irredentism against Greece. The dispute between the two countries ended with the signing of the transitional agreement in 1995, which made provision for mutual concessions and compromises. The temporary name of the neighboring state was Former Yugoslavian Republic of Macedonia (Fyrom). Under the rule of the successor of Papandreou, Kostas Simitis, the solution of a compound term against all uses seemed more possible. The fellow publishing, especially the newspapers, The News and The Step, embraced the intractable stance of Papandreou and the milder of Simitis in relation to the name issue of Fyrom. The public opinion and the local representatives in the Greek province of Macedonia, were in favour of a maximalist and aggressive policy against Fyrom, a non realistic approach. The opposition's conservative right and far right parties, criticized both governments of PASOK for complacency. On the other hands, parties of left encouraged government to solve permanently this crucial national issue with a mutually accepted solution. Unfortunately, the Macedonian question bequeathed unsolved by the governments of PASOK to the successive administrations.